

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**15 TEMMUZ 2016 SONRASI TÜRKİYE’NİN
TERÖRİZMLE MÜCADELE STRATEJİSİNDE
DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET ÖZDEMİR

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

GAZİANTEP, Ocak 2025

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

Tezin Başlığı: 15 Temmuz 2016 Sonrası Türkiye'nin Terörizmle Mücadele
Stratejisinde Değişim ve Dönüşüm
Adı ve Soyadı: Ahmet ÖZDEMİR
Tez Savunma Tarihi: 10/01/2025

Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE danışmanlığında hazırlanan bu tez tarafımızca okunmuş,
kapsam ve niteliği açısından oybirliği ile bir Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE (Jüri Başkanı)

Doç. Dr. Hasan BARDAKÇI

Dr. Öğr. Üyesi Coşkun SOYSAL

Bu tezin gerekli şartları sağlayarak yukarıda belirtilen jüri tarafından Yüksek
Lisans tezi olarak kabul edildiğini onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Onur TÜRKÖLMEZ
Enstitü ABD Başkanı

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI
SBE Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Ahmet ÖZDEMİR

Öğrenci Numarası: 210517111004

Tezin Savunma Tarihi: 10/01/2025

ÖZET
15 TEMMUZ 2016 SONRASI TÜRKİYE’NİN TERÖRİZMLE MÜCADELE
STRATEJİSİNDE DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM

ÖZDEMİR, Ahmet

Yüksek Lisans

Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

Ocak-2025, 112 sayfa

Tarihsel süreç boyunca güvenlik kavramı düzenli bir şekilde gelişim göstererek, dönemin koşullarına göre değişime uğramıştır. Güvenlik kavramında yaşanan bu değişim ve dönüşüm terörizm kavramını da etkilemiştir. Terörizmle mücadelede ülke sınırları dışında askeri güç kullanımı en etkili yöntemlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Türkiye, Suriye’deki isyanın ardından patlak veren iç savaşın ardından bu ülkede üslenen terör örgütlerinin saldırılarının da hedefi haline gelmeye başlamıştır. Terör eylemlerine karşılık olarak, eylemlerin kaynağını aldığı ülke olan Suriye’ye yönelik sınır ötesi harekâtlar gerçekleştirmiştir. Bu çalışma ile Türkiye’nin düzenlemiş olduğu sınır ötesi harekâtların, Türkiye’nin terörizmle mücadele stratejisinde yarattığı değişim ve dönüşümü ortaya koymak amaçlanmıştır. Terörizmle mücadele stratejilerinde, terörizmi bulunduğu yerde bertaraf etme stratejisine yönelik çalışmaların sınırlı olduğunun gözlemlenmesinden dolayı bu çalışma ile literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Türkiye’nin 15 Temmuz 2016 da karşı karşıya kaldığı askeri darbe girişimi sonrasında Suriye’de gerçekleştirdiği askeri harekâtlar, terör örgütlerini bulunduğu yerde bertaraf etme stratejisi çerçevesinde incelenmiştir. Türkiye’nin gerçekleştirmiş olduğu harekâtlar neticesinde terörden arındırılan bölgelerde sosyal yaşamın yeniden tesis edilmesi ve Suriyeli sığınmacıların ülkelerine güvenli geri dönüşü için ortaya konulan politikalar açıklanmıştır. ABD’nin 11 Eylül 2001’de kendisini hedef alan El-Kaide saldırıları sonrasında uygulamaya koyduğu “önleyici müdahale” kavramı Afganistan, Irak ve Suriye örnekleri ile ele alınarak, ABD ve Türkiye’nin terörizmle mücadele stratejilerinin insani, sosyal ve güvenlik kavramları açısından farklılıkları değerlendirmeye alınmıştır.

Anahtar sözcükler: Terörizm, Suriye, 15 Temmuz, Sınır Ötesi Harekâtlar, Önleyici Müdahale

ABSTRACT
**CHANGE AND TRANSFORMATION IN TURKIYE'S COUNTER-
TERRORISM STRATEGY AFTER JULY 15, 2016**

ÖZDEMİR, Ahmet

Master's Degree

Department of Security Strategies and Management

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ali Fuat GÖKÇE

January-2025, 112 page

Throughout the historical process, the concept of security has evolved consistently, undergoing changes according to the conditions of the time. This change and transformation in the concept of security has also influenced the concept of terrorism. The use of military force beyond national borders is considered one of the most effective methods in combating terrorism. Following the outbreak of the civil war triggered by the uprising in Syria, Turkiye began to become a target of attacks by terrorist organizations based in the region. In response to terrorist acts, Turkiye conducted cross-border operations targeting Syria, the country from which these actions originated. By this means, this study aims to reveal the change and transformation in Turkiye's counter-terrorism strategy brought about by its cross-border operations. Given the limited body of research addressing strategies to neutralize terrorism at its source, this study seeks to contribute to the academic literature by examining this aspect of counter-terrorism approaches. Turkiye's military operations in Syria following the attempted military coup on July 15, 2016 have been examined within the framework of a strategic approach aimed at neutralizing terrorist organizations at their point of origin. The policies implemented to reestablish social life in regions cleared of terrorism as a result of Turkiye's military operations and to facilitate the safe return of Syrian refugees to their homeland have been elucidated. The concept of "preemptive intervention," implemented by the United States following the Al-Qaeda attacks on September 11, 2001, is examined through the examples of Afghanistan, Iraq, and Syria. Additionally, the differences between the counter-terrorism strategies of the United States and Turkiye are evaluated in terms of humanitarian, social, and security dimensions.

Keywords: Terrorism, Syria, July 15, Cross-Border Operations, Preemptive Intervention

ÖNSÖZ VE İTHAF

Yüksek lisans eğitimim süresince ve yapmış olduğum bu çalışmanın tüm aşamalarında engin bilgi ve tecrübeleriyle beni aydınlatan ve bana yol gösteren tez danışmanım Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE' ye ve değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Coşkun SOYSAL ve Dr. Öğr. Üyesi Dilara SOMUNCU 'ya, sınırsız bir sabırla yanımda olan değerli eşim Aysu'ya, eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen kıymetli annem ve babam ile bana her koşulda örnek olan sevgili kardeşlerime teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma Fırat Kalkanı Harekâtı sırasında şehit olan 72 Türk askerine ithaf olunmuştur. Geçmişten ders alacağımız umuduyla, bütün terörizm kurbanları için...

Ahmet ÖZDEMİR

Gaziantep, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLOLAR LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR.....	ix

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	1
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
C. Araştırmanın Yöntemi.....	2
D. Hipotezler.....	3

I. BÖLÜM

TERÖRİZM: TANIMI, TARİHİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1. Terör ve Terörizm Kavramları.....	4
1.2. Terörizmin Tarihsel Süreci.....	6
1.2.1. Klasik Terörizm Dönemi M.Ö. 73-66.....	7
1.2.2 Modern Terörizm Dönemi 1789 Fransız Devrimi.....	8
1.2.2.1 Birinci Terör Dalgası- Anarşist Dönem.....	9
1.2.2.2 İkinci Terör Dalgası- Sömürgecilik Karştı Dönem.....	9
1.2.2.3 Üçüncü Terör Dalgası-Marjinal Sol Dönem.....	10
1.2.2.4 Dördüncü Terör Dalgası-Dini Motifli Dönem.....	10
1.2.3. Post-Modern Terörizm Dönemi 11 Eylül Saldırıları.....	10
1.3. Terörizmin Nedenleri.....	12
1.3.1. Siyasal Nedenler.....	12
1.3.2. Ekonomik Nedenler.....	13
1.3.3. Psikolojik Nedenler.....	13
1.3.4. Dinsel Nedenler.....	14
1.3.5. Kültürel Nedenler.....	14
1.4. Terörizmin Türleri.....	15
1.4.1. Küresel Terörizm.....	15
1.4.2. Uluslararası Terörizm.....	16
1.4.3. Etnik Terörizm.....	16
1.4.4. Dini Motifli Terörizm.....	17
1.5. Terörizm ve İdeoloji.....	17
1.5.1 Sol İdeolojinin Terörizm Üzerindeki Etkisi.....	18
1.5.2 Dini Motifli İdeolojinin Terörizm Üzerindeki Etkisi.....	19

II. BÖLÜM

TERÖRİZMİ SONLANDIRMADA MÜCADELE VE MÜZAKERE YÖNTEMLERİ

2.1. Terörizmle Mücadele.....	20
2.1.1. Terörizmle Mücadelede Alınan Tedbirler.....	24
2.1.1.1. Hukuki Tedbirler.....	25
2.1.1.2. Ekonomik Tedbirler.....	26
2.1.1.3. Siyasi Tedbirler.....	27
2.1.1.4. Sosyal Tedbirler.....	28
2.1.1.5. İstihbarata Dayalı Tedbirler.....	29
2.1.1.6. Terörizmle Mücadelede Askeri Güç Kullanımı.....	30
2.2. Terörizmle Müzakere.....	31

III. BÖLÜM

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM

3.1. Terörizmle Mücadele Stratejileri.....	36
3.2. Dünyada Terörizmle Mücadelede Değişim ve Dönüşüm.....	38
3.2.1. Terör Örgütlerinin Saldırılarına Karşı Ülke İçinde Mücadele Stratejisi...41	
3.2.2. Terör Örgütlerini Bulunduğu Yerde Bertaraf Etme Stratejisi.....45	
3.3. 15 Temmuz Öncesi ve Sonrası Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Stratejisinde Değişim ve Dönüşüm.....	50
3.3.1. Türkiye'nin Sınır Ötesi Harekatları.....	56
3.3.1.1. Fırat Kalkanı Harekâtı (FKH) (24 Ağustos 2016-29 Mart 2017).....58	
3.3.1.2. Zeytin Dalı Harekâtı (ZDH) (20 Ocak 2018 – 24 Mart 2018).....61	
3.3.1.3. Barış Pınarı Harekâtı (BPH) (9 Ekim 2019-25 Kasım 2019).....67	
3.3.1.4. Bahar Kalkanı Harekâtı (BKH) (27 Şubat 2020- 6 Mart 2020).....70	
3.4. ABD ve Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Stratejilerinin Değerlendirilmesi.....	74

SONUÇ VE TARTIŞMA

KAYNAKLAR.....	89

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. DEAŞ tarafından Kilis'e atılan füze sayısı.....	57
Tablo 2. ABD'nin güvenlik politikasının kronolojisi.....	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Problem Odaklı Polislikte SARA Modeli.....	49
Şekil 2. Fırat Kalkanı Harekâtı öncesi Suriye haritası.....	59
Şekil 3. Suriye’deki terör koridoru projesi Münbiç’te tıkandı.....	60
Şekil 4. Türk ve Batı basınında Zeytin Dalı Harekâtı’nın görünürlüğü.....	62
Şekil 5. Avrupa ve ABD basınının Zeytin Dalı Harekâtına karşı tavrı.....	63
Şekil 6. Afrin Operasyonunun nedenleri ve ulaşılmak istenen hedefler.....	64
Şekil 7. Zeytin Dalı Harekâtında SMO bileşenleri.....	65
Şekil 8. Zeytin Dalı Harekâtı sırasında Türkiye’ye yönelik saldırılar.....	66
Şekil 9. Zeytin Dalı Harekâtı sonucu Suriye.....	67
Şekil 10. Barış Pınarı Harekâtının ilk saatleri.....	68
Şekil 11. Barış Pınarı Harekâtında son durum.....	69
Şekil 12. Soçi Mutabakatı sonrası askeri gözlem noktaları.....	71
Şekil 13. Bahar Kalkanı Harekâtı ile etkisiz hale getirilen rejim unsurları.....	72
Şekil 14. Bahar Kalkanı Harekâtı sonrası İdlip.....	73
Şekil 15. ABD’nin Afganistan’a müdahale süreci ve son durum.....	75
Şekil 16. ABD’nin Irak işgali sonrası Irak’ta durum.....	76
Şekil 17. ABD’nin Suriye’deki faaliyet alanları.....	78

KISALTMALAR

M.Ö: Milattan Önce

M.S: Milattan Sonra

FKÖ: Filistin Kurtuluş Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

IRA: İrlanda Cumhuriyet Ordusu

TDK: Türk Dil Kurumu

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ETA: Bask Yurdu ve Özgürlük

PKK: Kürdistan İşçi Partisi

ASALA: Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu

DHKP-C: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi- Cephesi

MİT: Milli İstihbarat Teşkilatı

CONTEST: Terörizmle Mücadele Stratejisi

KCK: Kürdistan Topluluklar Birliği

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi

TDP: Toplum Destekli Polislik

POP: Problem Odaklı Polislik

SARA: Tarama, Analiz, Müdahale ve Değerlendirme

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

IMF: Uluslararası Para Fonu

AB: Avrupa Birliği

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

DEAŞ: Irak ve Şam İslam Devleti

FETÖ: Fetullahçı Terör Örgütü

PYD: Demokratik Birlik Partisi

FKH: Fırat Kalkanı Harekâtı

İHA: İnsansız Hava Aracı

SİHA: Silahlı İnsansız Hava Aracı

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

ÖSO: Özgür Suriye Ordusu

ZDH: Zeytin Dalı Harekâtı

YPG: Halk Savunma Birlikleri

BM: Birleşmiş Milletler

SMO: Suriye Milli Ordusu

BPH: Barış Pınarı Harekâtı

BKH: Bahar Kalkanı Harekâtı

HTŞ: Şam Kurtuluş Heyeti

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Problemi

İnsanlık tarihi boyunca güvenlik en temel ihtiyaçlardan birisi olmuştur. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçlardan sonra ikinci basamakta yer alan güvenlik kavramı günümüzde de insanlık adına en önemli sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletler II. Dünya Savaşı sonrası dönemde doğrudan karşılıklı çatışmalarda bulunmaktan uzak durmuşlardır. Bu noktada terörizmi vekil aktör olarak kullanan devletler, terörizm tehdidinin büyümesine ve önemli güvenlik sorunlarına neden olmuşlardır. Güvenlik politikaları Soğuk Savaş sonrası dönem ile birlikte terörizm tehdidine yoğunlaşmıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen bir dizi terör saldırısı sonrasında terörizmin artık küresel bir mesele haline geldiği görülmüştür. Uzun yıllar PKK terör örgütü ile mücadele eden Türkiye 11 Eylül sonrasında dini motifli terör örgütlerinin de hedefi haline gelmiştir. Türkiye'nin güvenlik politikalarının ana gündemini terörizm oluşturmuştur. Bu çalışma ile Türkiye'nin 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında terörizmle mücadele stratejisindeki değişim ele alınacaktır. 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında Türkiye sınır ötesi harekâtlar düzenlemiştir. Bu kapsamda, 15 Temmuz 2016 Sonrası Türkiye'nin terörizmle mücadele stratejisinde değişim ve dönüşüm Türkiye'nin terörizmle mücadele stratejisinde neleri değiştirmiştir? Sorusunu araştırmanın problem cümlesini olarak formülize edebiliriz. Problem kapsamında terörizmin kavramsal çerçevesi ve tarihsel süreci ele alınacaktır. Terörizmle mücadele ve müzakere yöntemleri incelenerek ülke örnekleri üzerinden konu açıklanacaktır. Son bölümde ise dünyada terörizmle mücadele kavramı ele alınarak, Türkiye'nin terörizmle mücadele stratejisine değinilecektir. Bu kapsamda önleyici müdahale kavramı üzerinden Türkiye'nin Suriye'de gerçekleştirmiş olduğu sınır ötesi harekâtlar ve bu harekâtların gerçekleştirilme nedenleri değerlendirilecektir. Türkiye'nin sınır ötesi harekâtlarının

bölge halkının sosyal yaşamını iyileştirici etkileri incelenecektir. Terörden arındırılmış bölgelerde Türkiye'nin üniversite, okul, hastane, sosyal konut, çocuk parkları ve altyapı sistemlerinin inşası da dâhil olmak üzere yaptığı yapılar ile bölge halkına yaşanabilir bir alan oluşturma gayreti incelenecektir. Konunun daha iyi anlaşılması açısından ABD ve Türkiye'nin terörizmle mücadele politikaları değerlendirilecektir.

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Terörizm tarihi ele alındığında devletler her zaman güvenliklerini sağlamak amacıyla kendilerine bir savunma stratejisi oluşturma gayreti içinde olmuşlardır. Türkiye uzun süre boyunca maruz kaldığı terörizm tehdidini bertaraf etmek için 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında düzenlendiği sınır ötesi harekâtlar ile terörizm tehdidini doğduğu coğrafyada ortadan kaldırmak istemiştir. Araştırmanın amacı Türkiye'nin düzenlemiş olduğu Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı ve Bahar Kalkanı Harekâtları ile terörizmle mücadele stratejisindeki değişim ve dönüşümü ortaya koymaktır. Araştırma ile Türkiye'nin sınır ötesi harekâtları akabinde ve harekâtlar süresince yaşanan diplomatik gelişmeler ve harekâtlardan elde edilen tecrübelerin sonucu olarak güvenlik politikalarının yeniden değerlendirilmesi yapılmıştır. Terörizmle mücadele stratejilerinin ülke sınırları içinde nasıl olması gerektiğiyle ilgili önemli çalışmalar bulunmakla beraber, terörizm ile bulunduğu yerde mücadeleye yönelik çalışmaların daha sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu çalışma ile değişen terörizmle mücadele stratejileri içinde günümüzde önemli bir yeri olan, terörizmi bulunduğu yerde bertaraf etme stratejisi ele alınarak literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

C. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma ile gelişen ve değişmekte olan, terör ve terörizm stratejilerinin tarihsel süreci ele alınacaktır. 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin kavramsal açıdan değerlendirilmesi için gözlem ve belgeye dayalı analiz yapılmıştır. Sınır ötesi harekâtların Türkiye'nin güvenliğinin sağlanmasındaki etkinliğine dair literatür taraması yapılarak, çalışmanın genelinde temel nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

D. Hipotezler

1. Amerika Birleşik Devletleri'nin "Önleyici güç kullanma" stratejisi ile Türkiye'nin "Terör örgütlerini bulunduğu yerde bertaraf etme" stratejisi insani, sosyal ve güvenlik kavramları açısından farklılık arz etmektedir.
2. Türkiye Suriye'ye yönelik düzenlediği sınır ötesi harekâtlar ile iç ve dış güvenliğini sağlamakta başarılı olmuştur.
3. Türkiye Suriye'ye yönelik düzenlediği sınır ötesi harekâtlar ile iç ve dış güvenliğini sağlamakta başarısız olmuştur.

I. BÖLÜM

TERÖRİZM: TANIMI, TARİHİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1. Terör ve Terörizm Kavramlar

Terör kelimesi, Latince “ korku ve dehşet ” anlamına gelen “ terrere ” kelimesinden türetilmiştir. Terör korku salmak ve saldırı korku ile etki uyandırmak anlamlarına gelir. Terör eylemleri iradi bir süreç değildir, ortak bir amaç kapsamında başlayan eylemler, kontrol edilemeyen bir hal alır. Bu hareketler sonucunda sivil katliamlar ve şiddet hareketleri ortaya çıkmaktadır. Terör kavramının bugünkü anlamda ilk kullanımını Fransız Devrimi sonrası dönemde görmekteyiz (Gökçe, 2018, s.368).

Terörizm ise dini, siyasi ve ekonomik hedefler doğrultusunda bir araya gelen illegal yapılanmaların planlı hedeflerine ulaşma amacıyla terörü bilinçli olarak kullanmasıdır. Kısaca terörizm, terör eylemlerinin genel stratejik sürecidir (Çilingiroğlu, 2021, s.4).

Bu kavram Fransız Devrimi’nin ilk dönemlerinde Maximilien Robespierre’nin 1793-1799 Konvansiyon Dönemi olarak anılan süreçte ortaya çıkmıştır. Terör İktidarı olarak adlandırılan bu dönemde toplamda 40.000 civarı idamın olduğu değerlendirilmektedir (Kurt, 2019, s.5). Jakoben hükümetinin önderlik ettiği Terör İktidarı, devrimci bir fikrin amaçlarını ileriye taşımak için gerçekleştirilen devlet terörizminin iyi bir örneği sayılmaktadır. Bu dönemde Jakobenler Cumhuriyet’e düşman olarak gördükleri binlerce muhalif kişiyi Devrim mahkemelerinde yargılamıştır. Yargılamalar sonucunda yeni Cumhuriyet’in düşmanı olarak

görüldükleri için, yeni bir idam aracı olarak sayılan giyotin ile başları kesilerek idam edilmişlerdir (Martin, 2017, s.51).Terör ve terörizm kavramlarının tanımı üzerinde ortak bir evrensel görüş birliğine varılamamıştır. Terör olgusuna yönelik tek bir tanımın yapılamamasında egemen güçlerin terör hareketlerine bakış açıları arasındaki farklılıklar etkili olmuştur (Akın, 2012, s.5). Terör eylemleri içerisinde bulunmakta olan gruplar, kimi devlet ve topluluklara göre özgürlük savaşçısı olarak kabul edilirken kimilerine göre insanlığa ve devletlere zarar veren terör örgütleri olarak tanımlanırlar (Barlas, 2021, s.75).

Terör ve terörizm kavramları aynı anlama geliyor gibi görünse de birbirinden ayrı tanımlardır. Terörizm, siyasi amaçlara ulaşabilmek için, sürekli ve düzenli olarak, yumuşak hedeflere (sivil ve idari kurumlara) yönelik, şiddet yöntemlerinin sistemli olarak kullanılmasıdır (Şen, 2017, s.97). Terörizm, terörün içerisinden türetilmiş bir kavramdır. Terörizm herhangi bir ideoloji veya düşünce biçimine bağlı kalmadan hem sağ hem de sol ideolojiye sahip kişi ve gruplarca da benimsenip kullanılan bir siyaset şeklidir. Terörizm devletler ve gruplar tarafından da kullanılmaktadır. Terörizmin çeşitleri arasında bulunan devlet terörizmi, devletin siyasi amaçlarını gerçekleştirebilmesi için şiddeti meşru kabul edilmeyen biçimlerde kullanmasıdır. Daha çok otoriter rejimlerde görülmekte olan, devletin sahip olduğu imkânlar ile baskı kurmayı amaçladığı bir terörizm biçimidir. Terörizmin bir başka şekli ise uluslararası terörizm sponsorluğudur. Devletler kendi çıkarlarını korumak amacıyla, kendilerine rakip olarak gördükleri ülkelerin iç karışıklığa sürüklenmesini istemektedirler. Bu amaçları içinse aleyhinde faaliyet yürüttükleri ülkedeki örgütlere finansal, lojistik, barınma ve silah temini gibi birçok alanda destek sağlamaktadırlar. Uluslararası terörizm de hedef ülkedeki etnik, kültürel ve dini farklılıklardan yararlanarak kargaşa çıkarma amacı güdülmektedir (Gökçe, 2017, s.257-258).

Terörizmde sembolik bir hedefe yönelik gerçekleştirilen eylem ile milyonlarca kişinin siyasi tercihine etki etmek amaçlanmaktadır (Şahin, 2018, s.77). Terörizmin özellikleri üzerine uzmanlar tarafından genel bir görüş birliği sağlanmıştır. Terörizmi diğer şiddet sarmallarından ayıran özellikler aşağıdaki gibidir.

- Terörizm birey ya da topluma karşı bir şiddet eylemi içerir.
- Amaçları ve güdüsü devlet, kurum ve toplulukların politikalarına etki etmektir.
- Topluma korku salmayı amaçlar.

- Terörizm psikolojik etki yaratmayı amaçladığı için bireylerden ziyade geniş grupları hedef noktasına koymaktadır.
- Terörizm kural tanımayan, devlet görevlileri ve sivil ayrımı gözetmeyen eylemleri içermektedir.
- Terörizm, siyasi bir amaç doğrultusunda bir araya gelmiş, motive olmuş kişi ve kişiler tarafından gerçekleştirilen şiddet türüdür.
- Terörizm gayrimeşru bir güç kullanımını içerir.

Terörizm temel olarak psikolojik etki ortaya çıkartarak siyasi amaçlar elde etmeye çalışmaktadır. Terör örgütleri şiddet eliyle yaptıkları propaganda ile siyasi alanda belirleyici olmadaki eksikliklerini, şiddet çarpanıyla lehlerine çevirmektedirler (Kurum, 2015, s.29-30).

1.2. Terörizmin Tarihsel Süreci

Terörizm tarihi ilk insanlardan, Kabil'in Habil'i öldürmesine, Antik Çağ'dan Roma Dönemine, Karanlık Çağlar'dan günümüze kadar devam eden bir süreç olarak kabul edilmektedir (Şahin, 2018, s.80).

Terör olayları tanım olarak insanlar ve toplum üzerinde korku yaratmak ise, terör kavramının insanla beraber var olduğu ve var olacağı görülmektedir. İnsanlık savaşlarla tarih boyunca iç içe yaşamıştır. Savaşların olduğu her yerde mücadele biçimi olarak terör ' de kendisine yer bulmuştur (Akalin, 2009, s.26).

Antik çağlarda devlet baskısı ve siyasi şiddet olaylarının olduğuna dair hikâyeler bulunmaktadır. Halkın iyiliği ve tanrıları memnun etmek amacıyla tiranların öldürüldüğü görülmektedir. Bu suikastlar halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Yunan tiranı Hipparchus'a suikast düzenledikten sonra öldürülen Aristogeiton ve Harmodius anısına halk tarafından heykelleri yapılmıştır. Yönetim gücünü elinde bulduran gruplar, kendilerine yönelik tehlike oluşturması muhtemel kişileri ve fikirlerini şiddet kullanarak bastırmışlardır. Eski Yunanistan'da Sokrates gençliği yoldan çıkardığı gerekçesiyle M.Ö. 399'da baldıran zehri içirilerek ölüm cezasına mahkûm edilmiştir. Roma İmparatorluğu devrinde, devlet terörizmi olarak tanımlayabileceğimiz birçok şiddet olayı karşımıza çıkmaktadır. Spartacus ve takipçilerinin M.Ö. 73-71 Servile Savaşında mağlup edilmesiyle, isyancılar Appihan yolu boyunca çarmıha gerilmişlerdir. Roma döneminde imparatorların öldürülmesi birçok kez görülmüştür. Caligula Praetorian Muhafızları tarafından öldürülmüştür.

Haşhaşilerin faaliyet gösterdiği 13.yüzyıldan Fransız Devrimine kadar geçen dönemde, daha sonrasında terörizm olarak kabul edilecek olan olaylarla sıklıkla karşılaşmıştır. Orta Çağ' da çatışmalar genel olarak yüksek şiddetli savaşlar şeklinde gerçekleşmiştir. Mevcut düzeni değiştirme amacı güden muhalif gruplar ve modern terörist hareketler nadir görülmektedir. 17. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemde, terörizm ve gerilla savaşı olarak tanımlanan şiddet türlerine nadir olarak rastlanılmıştır (Martin, 2017, s.50-51).

18. Yüzyılda dini motifli bir temele sahip olan terörizm, 19. yüzyıl ile birlikte sol ideolojik kökene sahip bir görünüm kazanmıştır. 20.yüzyılın ilk yarısında önemli devlet adamlarına karşı gerçekleştirilen suikast tipi eylemlerle kendini gösteren terörizm hareketleri, yüzyılın ikinci yarısından itibaren daha çok sömürgeci güçlere karşı verilen özgürlük mücadelelerine konu olan hareketlere dönüşmüştür (Bural, 2020, s.16).

Terörizm insanlığın varoluşundan itibaren kişisel çıkar mücadelelerine konu olmuş ve olmaya devam edecektir. İnsanoğlu çıkarlarına aykırılık gördüğü ve var olma mücadelesine devam ettiği sürece meşru olmayan şiddet yolunu seçmeye devam edecektir (Barlas, 2021, s.79).

1.2.1. Klasik Terörizm Dönemi

Tarihsel süreçte ilk terör olayları, Hz. Âdem'in oğlu Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesine kadar gitmektedir. Haklarında ilk belge toplanmış terör örgütünün, Sicariiler olduğu kabul edilmektedir. Bu örgütün Romalılara karşı suikast eylemleri gerçekleştiren Zealots ve taraftarlarının arkasından gelenler olduğu değerlendirilmektedir. Bu grup dini kimlikli bir yapıdadır (Şahin, 2017, s.19).

M.S. 73-66 yılları arasında faaliyet gösteren Sicariiler, Roma İmparatorluğuna karşı faaliyet yürütmüşlerdir. Sicariilerin ünlerinin günümüze kadar ulaşmıştır. Suikast türü eylemlerini gündüz kalabalık grupların içinde gerçekleştirdikleri için, suikastın görgü tanıkları üzerinde bıraktığı korku ve panik Sicariilerin efsaneleşmesine yol açmıştır (Gökçe, 2016, s.124).

Birinci yüzyılda faaliyet gösteren Yahudi tarikatlarından olan Zealot'lar M.S. 66-81 yılları arasında Filistin'in Romalılarca işgaline karşı olarak faaliyette bulunmuştur. Zealot tarikatının kolu olan Sicari ve Lestiler tarafından gerçekleştirilen

eylemler, günümüzde terörizm tarihinin ilk eylemleri olarak kabul edilmektedir (Akın, 2012, s.26).

Tarihsel süreçte ismini duyuran önemli bir başka terör hareketi ise, Hindistan'da 7-17 yüzyıllar arasında etkin olan ve çok sayıda insanın ölümünden sorumlu olan “ Thug ” adlı gruptur. İsmi Hindistan'da bulunan dini motifli bir yapı olan Thug mezhebinden almaktadır. Thugculuk hareketi kaynağını Hint Tanrıçası Kali'den alır ve öldürülen insanların ona kurban edildiği inancı vardır. Thug'lar öldürme yöntemi olarak ipekten yapılan iplerle insanları boğmuşlardır. Hindistan'da 1 milyondan fazla insanın ölümünden sorumlu tutulmaktadırlar (Bural, 2020, s.15).

1.2.2 Modern Terörizm Dönemi 1789 Fransız Devrimi

Terörizm tarihinin değişim ve dönüşümü konusunda birçok görüş bulunmaktadır. Modern terörizm döneminin Fransız ihtilali ile ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Devrim ve devrim kanunlarının korunması için binlerce insan terör şiddetinin kurbanı olmuştur (Şahin, 2018, s.80).

Fransız Devrimi sonrasında Robespierrie ve Kamu Selameti Komitesi şiddet hareketleri nedeniyle terör rejiminin simgesi olarak anılmışlardır. Jakobenler yukarıdan aşağıya uygulanan terörizmin taraflarına devleti de katmışlardır. Devletin elinde bulundurduğu güç ile uygulanan şiddet nedeniyle bu dönemdeki şiddet hareketleri devlet terörü olarak adlandırılmıştır (Gökçe, 2017, s.258).

Bu devirde terör devlet politikası haline gelmiştir. Terör sayesinde iç ve dış tehditler yeni kurulan rejimin gücünü arttırmıştır. Dönemin ünlü idam aracı giyotin bu dönemde rejim karşıtlarına karşı kullanılmıştır. Fransız Devriminden sonraki süreçte terörizm devletle birlikte anılmaktan uzaklaşmış, devlet dışı olguların kullandığı bir yöntem haline gelmiştir (Aydemir, 2023, s.32).

Terör her dönem farklı güdüler ile hareket etmiştir. 18.yüzyıl da dini temelli bakış açısıyla beslenen terör, 19. yüzyıl da devrimci akımlardan kaynağını almıştır. David Rapoport Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı sosyoekonomik değişimlerin yoğun yaşandığı, 19.yüzyılı Modern terörizmin ortaya çıktığı dönem olarak tanımlamaktadır. Tarihsel süreçte değişim geçiren terörizmin hangi koşullar altında evrim geçirdiğine yönelik yapılan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar içinde kapsamlı bir çalışma olarak kabul edilen çalışmanın David Rapoport tarafından yazılan “ Modern Terörizmin Dört Dalgası ” başlıklı çalışması demek yanlış olmaz.

Rapoport bu çalışma da zaman içinde değişime uğrayan terörü 1880 yılından günümüze kadar gelen 4 dalga halinde incelemiştir (Bural, 2020, s.16).

1.2.2.1 Birinci terör dalgası- anarşist dönem

19. yüzyıl Çarlık Rusya'sında gelişen I. Terör dalgası anarşizm propagandası üzerine şekillenmiştir. 1880-1914 yılları arasında gelişmiştir. Anarşist akımın stratejik ve ideolojik doktrinlerini Rus yazarlar Mikhail Bakunin, Sergei Nechaev ve Pyotr Kropotkin ortaya koymuştur. Amaçlarına ulaşmak için doktrin ve teknolojiyen faydalanmışlardır. İletişim araçlarının gelişimiyle (telgrafın icadı ve gazetelerin yaygınlaşması) propaganda alanları genişlemiş anarşist akım gittikçe yaygınlaşmıştır (Taşdemir, 2020, s.180).

I. Terör dalgasında ortaya çıkan ilk örgüt Halkın İradesi anlamına gelen, Narodnaya Volya'dır. Bu terör dalgasının dikkat çekici bir özelliği önceleri dinamit ve suikastlar birincil yöntem iken, zamanla şehir içleri ve burada yaşayan üst düzey politikacı ve bürokratlar hedef haline gelmiştir. 1878-1881 yılları arasında Çarlık Rusya rejimine karşı silahlı faaliyet yürütmüş ve rejimin aralarında kraliyet ailesi mensubu üyelerinin de bulunduğu, politikacı ve bürokratları suikast tipi eylemlerle hedef almıştır. Narodnaya Volya en önemli eylemini 1881 yılında 8 başarısız girişimin ardından Çar II. Alexander'ı öldürmekle yapmıştır. Anarşist terör dalgası Rusya'da ortaya çıkıp Hindistan'da Manikta Özel Toplumu, Makedonya'da Devrimci Örgüt ve Ermenistan'da Hınçak örgütlerinin de aralarında bulunduğu dünyanın farklı coğrafyalarında etkisini göstermiştir (Kemiksiz, 2020, s.25)

1.2.2.2 İkinci terör dalgası- sömürgecilik karşıtı dönem

II. terör dalgası self determinasyon, bağımsızlık ve sömürgecilik karşıtı hareketlerin etkin olduğu dönemdir. 1920-1960 yılları arasını kapsayan döneme denk gelmektedir. Büyük imparatorlukların ve sömürge düzeni altında yaşayan azınlıkların modern ulus devletler kurma amacı güderek, terörist eylemlere başvurdukları dönemdir. I. Terör dalgasında terörist ifadesi kendine olumlu bir karşılık bulurken, bu dönemde olumsuz bir anlama karşılık gelmiş, medya da özellikle özgürlük savaşçısı kavramı yerine terörist ve gerilla ifadeleri kullanılmıştır. Sömürgecilik karşıtı olan II. Terör dalgası, amacına yönelik en çok kazanım edinilen dönemdir (Çelik, 2021, s.61-62).

ETA, IRGUN, EOKA dönemin etkili örgütleridir. Bu terör dalgasında Fanon'un fikirleri kendine yer bulmuştur. Fanon sömürgecilğe karşı şiddet içeren bir mücadeleyi savunmaktadır (Gönül, 2021, s. 34-35).

1.2.2.3 Üçüncü terör dalgası-marjinal sol dönem

Terörizmin III. Dönemi 1960-1979 yılları arasında ortaya çıkmıştır. 1968 öğrenci olayları, Vietnam savaşının güçlendirdiği Amerikan karşıtlığı, batı ve kapitalist sisteme karşı yürütülen, devlet destekli terörizmin güçlendiği bir dönemdir. Latin Amerika'da etkili bir lider konumunda olan, Carlos Marighella'nın "Şehir Gerillasının Mini El Kitabı" dönemin terör gruplarının kullandığı metotlara esin kaynağı olmuştur. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) bu dönemde ortaya çıkmıştır. FKÖ'nün Lübnan kampında birçok terör örgütü eğitim almış buda dünyanın farklı yerlerinden örgütlerin etkileşimini arttırmıştır (Kemiksiz, 2020, s.30).

III. terör dalgasında elçilik baskınları, uçak kaçırma, bombalama gibi medya da geniş yankı uyandıran yeni eylem türleri görülmektedir. Finans kaynağı olarak kaçırma ve fidye seçilmiştir. İtalya'da Kızıl Ordu Fraksiyonu, Japonya'da Kızıl Ordu Teröristleri, Peru'da Aydınlık Yol Örgütü, Ermeni ASALA terör örgütü gibi birçok örgüt metot olarak birbirleriyle etkileşim içinde olmuştur (Şahin, 2018, s.83-84).

1.2.2.4 Dördüncü terör dalgası-dini motifli dönem

Terörizm tarihinin en kanlı ve yıkıcı sonuçlarına sebep olan dördüncü ve radikal-dini dönem, SSCB'nin Afganistan işgali ve İran İslam Devriminin başladığı 1979 tarihinde başlamıştır. Terör saldırıları temel kaynağını İslami öğelerden alsa da arka planda Batı dünyası ve ABD'nin politikaları, Arap-İsrail sorunu gibi nedenler yer almaktadır. IV. Terör dalgasında kitle iletişim araçları ile yapılan propaganda faaliyetleri örgütlerin eleman teminini kolaylaştırmış, devlet ve toplumlar üzerinde etkili olmasına yaramıştır. Selefi düşünceden etkilenen terör örgütleri intihar saldırıları ile terör tarihinin en çarpıcı eylemlerini bu dönemde gerçekleştirmiştir (Gönül, 2021, s.36-37).

1.2.3. Post-Modern Terörizm Dönemi 11 Eylül Saldırıları

Soğuk Savaş dönemi sonrasında güvenlik anlayışında ulus-devlet temelli güvenlik tedbirlerinin geçerliliğini yitirdiği görülmüştür. Devletlerin yüksek askeri

teknolojiye erişimi, siyasi ve kültürel küreselleşme terörizmde küreselleşmeyi de beraberinde getirmiştir (Gökçe, 2021, s.201).

El-Kaide terör örgütü tarafından 11 Eylül 2001 tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen bir dizi terör eylemleri terörizm ve güvenlik tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur. ABD, tarihinde ilk defa kendi topraklarında saldırıya maruz kalmıştır. New York'ta İkiz Kuleler, Washington'da Pentagon binalarına kaçırılan sivil uçaklarla hedef alınmıştır. Bu terör eylemlerinde binlerce insan hayatını kaybetmiştir. 11 Eylül saldırıları radikal dini örgütler tarafından bir motivasyon olarak görülmüş, ABD'nin anakarasında hedef olamayacağı düşüncesini sarsmıştır (Temizel, 2011, s. 331-332).

Post modern terörizm döneminde insan kaynaklarının çeşitlilik göstermesiyle, terör örgütlerinin organizasyon yapıları da değişime uğramıştır. Eğitimli kişileri bünyesine alan terör örgütleri, teknolojik gelişmeleri lehine çevirmiştir. Değişim terörizmin kullanım amacında da kendini göstermiştir. Terörizm hareketleri siyasi amaçlara ulaşmak için kullanılmaktayken, dini ideolojik temelli yıkıcı ve küresel çapta ses getiren eylemlerin amaçlandığı bir yapıya dönüşmüştür. Küresel çapta eylem kabiliyeti ve üye sayısını genişleten örgütler kontrol edilemez bir hale gelmiştir. Post modern terörizm ile mücadele devletlerin tek başına yapamayacağı, ülkeler arasında iş birliğinin oluşturulmasıyla ancak mümkün olmaktadır (Gökçe, 2017, s.260-263).

11 Eylül saldırıları sonucunda terör örgütlerinin etki alanları sınırlı alanlardan çıkarak, uluslararası toplumu etkilemiştir. Bu dönem itibariyle terörizm hareketlerinin ön plana çıkan özellikleri; ağ biçiminde örgütlü yapı, dini motivasyonun ön planda olması, hedef gözetmeksizin yapılan büyük terör eylemleridir. Geleneksel terörizmin seküler yapısı yerini yeniden dini inanç ve motivasyonlara bırakmıştır. Geleneksel terörizm siyasal hedeflere ulaşmak için terörü sınırlı bir araç olarak kullanırken, post-modern dönemde terör eylemleri bir araç olmaktan çıkmış amaç haline gelmiştir. Geleneksel terör döneminin amaç ve talepleri daha yerel ve sınırlı iken post-modern terörizmin talepleri küresel ölçekte, intihar bombacılığı, sosyal medya yoluyla radikalleşme süreçleri ivme kazanmıştır (Ağkaya, 2018, s.282-283).

Post modern terörizm dönemini diğer dönemlerden ayırt eden bazı özellikler dikkat çekmektedir. Terör örgütlerinin kullandıkları hafif silahların kimyasal silahlara dönüşmesi, insansız hava araçlarının etkin kullanılması, silah ve uyuşturucu

kaçakçılığı ile sağlanan gelirler, e ticaret ve petrol sahalarının ele geçirilmesiyle faaliyetlerin güçlü bir biçimde sürdürülmesi bu dönemi diğerlerinden ayıran özelliklerdendir (Gökçe, 2019, s.738).

1.3. Terörizmin Nedenleri

Toplumda insanların terörizmin neden bir mücadele şekli olarak seçildiğine dair kabul edilen iki yaygın görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerin ilki, terör eyleminde bulunan kişi varoluşsal olarak zaten kötüdür. Doğası gereği kötü olan kişinin terör eylemlerinde bulunması normaldir. İkinci görüş ise, kişinin toplumsal yaşamda maruz kaldığı birtakım problemler yüzünden terörist olduğu yönündedir. Teröristin sosyal yaşamdan etnik kökeni nedeniyle dışlanması, işsizlik ve ekonomik problemler nedeniyle terör eylemlerini mücadele aracı olarak benimsemesiyle sürecin devam ettiği yönünde bir yaklaşımdır (Barlas, 2021, s.82).

Terörizme neden olan sebepleri anlayabilmek, terörle mücadeledeki en önemli noktalardan biridir. Terörizmin tanımında yaşanan fikir ayrılıkları, terörizmin nedenlerinde de görülmektedir. Terörizmin nedenlerinin bir kısmı uluslararası kapsamda kabul görürken, bir kısmı da bulunduğu dar coğrafya 'ya has özellikler taşımaktadır. Toplumdaki sosyo-ekonomik bozulmalar, adaletsizlik ve eşitsizlikler terörizmin beslediği kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Salman, 2021, s.50-51).

Terörün nedenleri incelenirken tek boyutlu olarak değil, konunun bütün boyutlarıyla ele alınması gerekmektedir. Terörizm araştırmaları yapılırken, disiplinler arası yaklaşım önemlidir. Terörizmin, hukuk, ekonomi, psikoloji, tarih gibi birçok disipline konu olan geniş bir perspektiften değerlendirilmesi gerekmektedir (Akın, 2012, s.12).

1.3.1. Siyasal Nedenler

Terör örgütlerinin sık kullandıkları söylemlerden birisi de siyasi otoriteye karşı bir alternatif olduklarını savunmalarıdır. Ülke genelinde oturmamış düzen, siyasi otorite boşluğu, siyasi partiler arasında çekişmeler ve fikir ayrılıkları, derinleşen yolsuzluklar terörün siyasi nedenleri olarak sayılabilmektedir (Al, 2012, s.22).

Terör, amacı siyasi olan faaliyetleri kapsamaktadır. Ergil'in terörün amaç ve işlevlerini ele aldığı çalışmasında terörün siyasi amaçlarına ve işlevlerine de açıklık getirilmektedir:

“En çok sözü edilen amaç veya işlevler ise şunlardır:

- Halkı veya hedef bir topluluğu korkutmak, dehşete düşürmek.
- Yerleşik otoriteyi tahrip etmek. Onun, terörist ile masum kitle arasında ayırım yapmadan baskı yöntemlerine başvurmasını sağlamak.
- Otoriteye veya düzene karşı olan güçleri harekete geçirmek. Yerleşik otoritenin güçlerini ve kurumlarını etkisizleştirmek, işlemez kılmak.
- Kamuoyunu olumlu (kendi lehinde) veya olumsuz (düzene karşı) yönde etkilemek, yönlendirmek.
- Siyasal güç odaklarını ele geçirmek ve/ veya var olan yönetimi devirmek” (Ergil, 1992, s.140).

Siyasi otoritenin savunduğu ilkelere aykırı hareket etmeleri, siyasi gücün şahsi amaçlar için kullanması vaatlerini yerine getirmemeleri, kamu kaynaklarının israf edilmesi halkta bir bıkkınlık ve güvensizliğe neden olmaktadır. Buda siyasi iktidarın yıpranmasına yol açmaktadır, terör örgütleri istismara açık olan bu durumları fırsat bilerek müzahir kitleler elde etmektedir (Salman, 2021, s.53).

1.3.2. Ekonomik Nedenler

Toplumda ekonomik koşulların elverişsiz olması, gelir dağılımının eşit olmaması, işsizlik oranının yükselmesi gibi birtakım faktörler terör örgütleri tarafından istismar edilmekte olup, örgüte eleman temin etmek amacıyla yoğun olarak kullanılmaktadır. Ekonomik koşulların olumsuz olması terör örgütleri için şiddetin meşruluğunu kanıtlayan bir fırsat olarak görülmektedir. Ekonomideki kötü gidişat toplum yapısını temelden sarsarken psikolojik ve sosyal problemlere neden olmaktadır (Caşın, 2008, s.282).

Terörizm ile ekonomik koşullar temel alınıp incelendiğinde, aralarında çelişkiler olduğu görülmektedir. Ekonomik krizlerin baş gösterdiği gelişmemiş Afrika ülkelerinin bir kısmında terör olaylarına rastlanılmazken, gelişmiş bazı Avrupalı devletlerde İngiltere’de IRA örneğinde olduğu gibi terör eylemlerine rastlanılmaktadır. Terör örgütleri ekonomik koşulların elverişsiz olduğu yerlerden üye kazanırken, ekonomiyi düzeltmeyi amaç olarak göstererek üyeleri üzerinden her türlü

kara para yöntemini kullanarak büyük bir gelir ve iş kolu meydana getirmektedirler (Salman, 2021, s.52-53).

1.3.3. Psikolojik Nedenler

Toplumsal değişimlerin yarattığı süreçlerin hemen sonrasında bireyde ortaya çıkan tatmin olamama durumu, çevresince gerekli ilgi ve alakayı görememe, toplumca yabancılaştırılan kişi iç dünyasında bir gruba ait olma istediği duymaya başlamaktadır. Bu kişilerin içinde bulunduğu ruhsal çöküş terör örgütlerinin eleman temini için kolay bir hedef halini almalarına neden olmaktadır (Kılıç, 2007, s.16).

Terör örgütleri adına eleman devşirme arayışına girenler, toplum tarafından dışlanmış, öfkeli bireyleri odak noktası haline getirmektedirler. Terörizmin psikolojik nedenleri araştırıldığında, eylem gerçekleştiren örgüt mensuplarının eğitim düzeyinin düşük olduğu karşımıza çıkmaktadır. Terör örgütü üst yöneticilerinin eğitim seviyesi ise üniversite mezunu ya da daha üst bir eğitim seviyesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal yaşantısında toplumda sıradan görülmüş ve dışlanmış olan birey, örgütsel eğitim ve doktrin sürecinde kendini tamamladığına inanır, bulunduğu toplulukta önemli bir konuma geldiğine inanır ve devamında örgüt adına radikal tutumlar sergilemektedir (Dücan ve Özsoylu, 2016, s.113).

Örgüt mensuplarının duygudan yoksun, vahşi, öfkeli yapıda olduklarına dair toplumda oluşmuş genel bir kanı bulunmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar göstermektedir ki bu genellemelerin aksine düşünceli, akıllı insanlardır. Terör örgütü üyelerinin psikolojileri ile ilgili yapılan çalışmalar da göstermiştir ki standart bir terörist tipi bulunmamaktadır. Teröristler de normal insan psikolojisine sahip bireylerdir (Uluçakar ve Demir, 2021, s.367-368).

1.3.4. Dinsel Nedenler

Din kavramı istismara açık olan, bireylerin eğitim ve bilinç seviyesi düşüktükçe yönlendirilmeye müsait olan bir alandır. Dini motifli terör örgütleri, din hassasiyeti yüksek olan kişileri dinin ahlaki öğretilerini bir kenara iterek, hurafelere dayalı radikal söylemlerle eylemsel süreçlere doğru yönlendirmektedir. Din ahlaki değerler ve barış amacı güden değerler iken, tarihsel süreçte amacından saptırılarak terörün siyasi, ekonomik ve psikolojik alanlarında olduğu gibi asıl hedefini gizleyen terörle içselleştirilen bir kalıp olmuştur (Akın, 2012, s.18).

1.3.5. Kültürel Nedenler

Kültür kelimesi TDK'ya göre "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü" (TDK, 2023) olarak tanımlanmıştır.

Terörizmin sosyo-kültürel sebepleri bulunduğu coğrafyadan coğrafyaya değişiklik gösterse de bazı ortak özelliklerde bulunmaktadır. Vatandaşlık bağı bünyesinde bulunduğu toplumla sağlayamayıp, kültürel anlamda çatışmalar yaşayan bireyi terör örgütlerinin hedefi haline getirmektedir (Kılıç, 2007, s.12-13).

Terör örgütleri için kültürel değerleri hedef alıp istismar etmek, toplumu bir arada tutan kültürel değerleri bozup kendine alan açmak yaşamsal bir olgu olmuştur. Kötü ekonomik koşulların ortaya çıkardığı göç, nüfus artışı, gecekondulaşma gibi sorunlar, bireyde toplumdaki dışlanmışlık, ezilmişlik hissine kapılmasına neden olmaktadır. Toplumdan dışlanan birey kitle hareketlerini kendine yakın bulmaktadır, kişi kitle için de kendine bir anlam yüklemektedir. Toplumdan soyutlanan bu tip bireyler terör örgütleri tarafından istismar edilip terör örgütü saflarına kolaylıkla çekilmektedir (Öztürk ve Çelik, 2009, s.92).

1.4. Terörizmin Türleri

Tanımları tek olmadığı gibi türü de tek olmayan terörizm eylemleri, farklı amaç ve hedeflerle ortaya çıkmaktadır. Terörizm türlerinin ortaya çıkmasında fikir ve ideolojilerin etkisi mevcuttur (Sandıklı, 2015, s.1-3).

1.4.1. Küresel Terörizm

Küreselleşmeci yaklaşımlara göre, teknolojinin gelişimiyle terör örgütlerinin imkân ve kabiliyetleri artmış, örgütlere küresel bir boyut getirmiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye karşı düzenlenen terör saldırıları, geleneksel terör yaklaşımlarına dayalı güvenlik anlayışının yeterli olmadığını ortaya koymuştur. 11 Eylül saldırıları, küresel tehditler karşısında süper güç olan ABD'nin bile güvenlik açısından zaafalarının olduğunu göstermesi açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. 11 Eylül saldırıları devlet merkezli güvenlik politikalarının küresel tehditler karşısında yeterli olmadığını ortaya çıkarmıştır (Torun, 2012, s.103).

Küresel terörizm yaklaşımları incelenirken yapılan değerlendirme hatalarından birisi, küresel terörizmin 11 Eylül saldırıları ile birlikte başlayan yeni bir durum olarak algılanmasıdır. Günümüzde faaliyet gösteren terör örgütleri genel yapı ve strateji bakımından geçmiş dönem örgütlerinden büyük ölçüde farklılar göstermektedir. Küreselleşme ile birlikte terör örgütleri militan kazanma ve geniş coğrafyalarda faaliyet yürütmekte etkin konuma gelmişlerdir (Karakaya, 2019, s.154-155).

1.4.2. Uluslararası Terörizm

Uluslararası terörizm içeriği ve sonuçları uluslararası bağlayıcılığı olan faaliyetlerdir. Yani terör eylemini gerçekleştiren örgütün ortaya çıktığı, beslendiği ve eylem yaptığı ülkelerdeki yabancı hedeflere yöneldiğinde ya da doğduğu ülkeden farklı bir coğrafya da eyleme geçtiğinde terörizmin uluslararası boyutundan söz edilir. Bu kavram 1960'lerden sonraki süreçte ortaya çıkan şiddet sarmalının devletlerarası bir boyut kazanması sonucunda, uluslararası ilişkiler literatüründe kendi yer bulmuştur (Saraçlı, 2007, s.1057).

Küreselleşmenin hız kazanması da terörizmin uluslararası bir nitelik kazanmasını sağlamıştır. Terör eylemleri devletlerin ikili ilişkilerini hedef alarak çözümü uzun yıllar süren anlaşmazlıklar doğurabilmektedir. Yakın zamanda 11 Eylül saldırıları sonucunda ABD Afganistan'dan ülkelerinde ki El Kaide mensuplarının iadesini istemiştir, Taliban hükümetinin iade talebini reddetmesi üzerine ABD Afganistan'a yönelik koalisyon güçleriyle birlikte bir harekât icra etmiştir (Karakaya, 2019, s.153-154).

1.4.3. Etnik Terörizm

Etnik terörizm belli bir etnik gruba mensubiyeti bulunun grupların, mevcudiyetini sürdürdükleri ülkeden, parçalanmış bir vatanın yeniden birleştirilmesi, kaybedilen vatanın geri alınması için ortaya çıkan ayrılıkçı ve bağımsızlık amacı güden hareketler olarak tanımlanmaktadır. Bu hareketlerin temel dayanak noktası self determinasyon hakkıdır. Wilson prensipleriyle verilen bu hak kısaca her milletin siyasi, coğrafi ve ekonomik kaderini kendisinin tayin etmesi gerektiği anlayışıdır (Çilingiroğlu, 2021, s.10).

IRA, ETA, PKK VE ASALA gibi oluşumlar etnik terör örgütlerine örnek olarak verilebilirler. Etnik terörizm kimlik geliştirme ve siyasi amaçlara ulaşmak için çabalamaktadır. Etnik terörizm kendine hedef olarak sembolik eylemler seçer, etnik milliyetçi teröristler hükümet ile silahlı mücadeleye girerek, siyasi istikrarsızlık ortamı oluşturarak hükümeti yıpratma stratejisi uygulamaktadırlar. Bu terörizm şekli dünyanın birçok yerinde görülmektedir (Saraçlı, 2007, s.1059).

1.4.4. Dini Motifli Terörizm

Dini motifli terörizm, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze savaşların yaşanmasında, medeniyetlerin inşa edilme süreçlerinde etkili olan felsefe ve inanış sistemleridir. Dini motifli terörizmin meydana gelişindeki en önemli unsurlardan birisi de radikal dinci söylemlerdir. 11 Eylül saldırılarının ardından Dünya’da İslamofobi yükselmiş, başta El-Kaide olmak üzere radikal örgütlerin İslam dinini istismar etmesi üzerine dini motifli terörizmin kaynağını İslam dininden aldığına yönelik bir algı oluşmuştur (Çelik, 2021, s.71-72).

Dini motifli terörü yalnızca İslam dini ile bağdaştırmak doğru bir yaklaşım tarzı değildir. Haçlı Seferleri, M.S Roma imparatorluğuna karşı savaşan sicariler ve zealotlar bunlara bir örnektirler. Bütün dinler terör örgütleri tarafından istismar edilmeye açıktır ve bunun sonucunda politik ve siyasal kazanımlar elde edilmektedir (Kuyaksil, 2014, s.85).

1.5. Terörizm ve İdeoloji

Terör olaylarının ortaya çıkış süreçleri incelendiğinde ilk bakılması gereken nokta ideolojik olup olmadığıdır. Terör ideolojik bir temele sahip olmalıdır. Terör hareketlerinin temelinde siyasi gaye ve ideoloji, terör eylemlerini diğer şiddet olaylarından ayıran en önemli özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. (Barlas, 2021, s.84).

“İdeoloji, siyasi veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral, estetik düşünceler bütünüdür” (TDK, 2023).

Şiddet eylemlerinin içerisinde ideolojik düşünce yer almıyorsa bu faaliyetleri terör eylemi olarak nitelendirmek mümkün olmayacaktır, ayrıca içerisinde şiddet unsuruna yer verilmeyen bir ideolojik yapıda terörizm olarak tanımlanamamaktadır. İdeoloji örgütlerin harekât tarzlarını ve yayılma süreçlerinin belirleyici unsurudur.

Örgütler aynı ideoloji uğrunda harekete geçen bireylerden oluşmaktadır. Aynı zamanda örgüt yapısına şekil verilmesinde, eleman devşirme sürecinin etkili olmasında, aynı fikre sahip ülke ve topluluklardan destek almayı sağlaması bakımından önemli bir yere sahiptir. Örgüte üye olan kişiler inandıkları amaçlarına ulaşma isteklerini bu ideolojik unsurlar ile ayakta tutmaktadırlar. İdeolojiler terör örgütlerinin birbirleri arasındaki yapısal farklılıkları ortaya koyduğu ana unsurdur, ideolojiler örgütlerin faaliyetlerini meşru kılmada kullandığı dayanaklardır (Şahin, 2017, s.34-35).

1.5.1 Sol İdeolojinin Terörizm Üzerindeki Etkisi

Sol ideoloji temel yapılarını Marks ve Engel'in fikirlerine dayandırmış, Mao ve Lenin gibi komünist liderlerin fikirlerine dayalı olarak devam etmiştir. Sol ideoloji 19. Yüzyıl Avrupası'nda toplum yapısı içindeki sosyal eşitsizliğin yükseldiği bir dönemde kendine gelişim ortamı bulmuştur. Marksist fikirleri benimseyen gruplar sınıf mücadelesi hareketlerine giriştiklerinde kullandıkları siyasi şiddet hareketlerini meşru göstermeye çalışmışlardır. Kısacası Sol ideolojik akımlar kapitalist düzene karşı terör ve şiddet yolunu kullanarak emek egemen sınıfı iktidara getirmeyi amaçlamaktadır (Kurum, 2015, s.43).

Sol temelli yapılanmalarda öncü grup stratejisi bulunmaktadır, bu stratejiye göre ezilen alt sınıflar kendilerini temsil edecek bir lider grubun varlığına inanır ve bu grubun çatısı altında bir araya gelmektedirler. Bu stratejiyi ilk uygulayan örgüt 19. Yüzyıl Çarlık Rusya'sında faaliyet gösteren Çarlık rejime muhalif olan Narodnaya Volya örgütüdür. Bu örgüt Rus Çarı ve dönemin önemli bürokratlarına karşın gerçekleştirdikleri eylemlerle iktidarın güçsüz olduğunu sömürülmekte olan sınıflara göstererek mücadeleyi toplumun her kesimine yaymaya çalışmıştır (Martin, 2017, s.52-53). Bahse konu olan terör eylemlerinin sonucunda Rus toplumu iktidara karşı pozisyon almış bu süreç 1917'de Çarlık Rusya'sının devrilmesine kadar gitmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrası Marks ve Lenin'in fikirleri ile beslenen Mao ve Trotsky'ci akımlar geniş bir coğrafyada etkisini hissettirmiştir. Sol ideolojiler etkisini Komünist sistemin yıkılmasıyla kaybetmiş olsa da günümüzde otoriter rejimlere karşı farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Göksu, 2021, s.66-67).

Sol ideolojik örgütlerin amaçladıkları sınıfsız ve özel mülkiyetin olmadığı toplum devrim amacına zaman içerisinde evirilerek ulaşmıyorsa terör eylemleri

kaçınılmazdır. Türkiye’de PKK terör örgütünün kuruluş dönemi ideolojisi ve Marksist- Leninist bir örgüt olan DHKP-C sol ideolojik terör örgütlerine örnek olarak verilebilmektedir (Barlas, 2021, s.86).

1.5.2 Dini Motifli İdeolojinin Terörizm Üzerindeki Etkisi

Din olgusu altında hareket eden gruplar temel de katı inançlara bağlı kişilerden oluşmaktadır. Bu kişiler mücadelelerini kutsal değerlere dayandırmalarından ötürü grup kimlikleri diğer grup ve ideolojilere göre daha üstün kabul edilmektedir. Dini motifli terör örgütleri nihai zaferin inançları gereği kendilerine müjdelendiğine inanmaktadırlar. Dini değerleri benimseyen ve bu amaçla şiddete başvuran örgüt ve üyeleri inançlarını koruma amacıyla mücadele ettiklerini ifade etmektedirler, geçmişte kendilerinden bir düşman grup tarafından ellerinden zorla alınmış ihtişamlı günlerine dönmeyi amaçlamaktadırlar (Kurum, 2015, s.47). Dini kendi çıkarlarına uygun olarak kullanan terör örgütleri etnik hareketlerden ziyade ideolojik kökenlidir. Ana amaçları siyasal düzen içerisinde ideolojilerini kendilerinden olmayanlara dayatmak ve kendi anlayışlarına uymayan din ve mezhepteki kişi ve toplulukları yok etmektir. İçinde buldukları siyasal sistemi ortadan kaldırarak kendi kurallarının geçerli olduğu yeni bir siyasal yapı kurmayı amaç haline getirmişlerdir (Barlas, 2021, s.87).

Terör örgütleri kullandıkları şiddeti meşru kılmak için dini değerleri istismar etmektedirler. Örgütler amaçlarına ulaşabilmek için, örgüte aidiyeti yüksek, kendilerinden istenen eylemleri sorgusuz bir biçimde yerine getirmeye istekli, bağlı kişiler istemektedirler. Terör örgütleri bu noktada kendine bağlı mensupları bir araya getirmek için din öğretilerini yanlış yorumlayıp, amacından saptırarak kullandıkları şiddete bir meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadırlar. Son dönemde küresel ölçekte dini motifli terör olgusunu akıllara getiren İran, Filistin ve Ortadoğu’da yaşanan gelişmelerdir. Ortadoğu ülkelerinin yönetimleri halkın inanç sistemlerine aykırı olan uygulamaları ile birlikte otoriter yönetim şekilleri halkı terörizme iten bir süreci meydana getirmektedir. Dini motifli terörizmi İslam dinine indirgemek batı ülkeleri tarafınca yapılan önemli bir değerlendirme hatasıdır. Günümüzde birçok batı ülkesinde de birden fazla din kaynaklı terör olaylarına rastlanılmaktadır (Kuyaksil, 2014, s.85).

II. BÖLÜM

TERÖRİZMİ SONLANDIRMADA MÜCADELE VE MÜZAKERE YÖNTEMLERİ

Terörizmle etkili mücadele yürütmek için terörizmi ortaya çıkaran nedenler ele alınmalıdır. Terörizmi ortaya çıkaran nedenler arasında sosyal, siyasal ve ekonomik nedenler bulunmaktadır. Terörizm hangi nedenle ortaya çıkmış olursa olsun, terörizm kurbanları büyük acılarla karşı karşıya kalmışlardır. Günümüz terör örgütleri ele alındığında, etkileri doğdukları coğrafyayı aşarak küresel sonuçları bulunmaktadır. Terörizmle mücadele küresel işbirliği gerektirse de, mücadeleye dair üzerinde herkesin uzlaştığı politikalar üretilmemiştir (Gökçe, 2018, s.378-379).

2.1. Terörizmle Mücadele

Terör eylemleri ve terörizmle mücadele, şiddet içerikli bir çatışma durumudur. Bu süreç, küresel etkileri olan savaşlar gibi yüksek yoğunluklu değil, daha kısıtlı çatışmaları kapsamaktadır. Çatışmanın tarafları arasında bir güç dengesi bulunmamaktadır. Terörizmle mücadele edebilmek için terör eylemlerinin nedeni ortaya konmalıdır. Bunun içinde toplumun sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal yapısı irdelenerek doğru tespitlerin yapılması sorunun çözümü için gerekli imkân sağlamaktadır. Demokratik toplumlarda, terör örgütlerinin tamamen yok edilmesinden daha çok terörizmin mücadele edilebilir bir noktaya getirilmesi ve sorunun idare edilebilir düzeyde olması önemli görülmektedir (Gökçe, 2018, s.372).

Terörizm, tarih boyunca devamlı olarak genişleme ve derinleşme halinde olmuştur. Terörizmin yeni boyut kazanma sürecinde örgütlerin yapısında zaman içinde birçok değişim meydana gelmiştir. Terörizmle mücadele aşamaları ele alındığında,

Kontra-terörizm ve anti-terörizm olmak üzere genel olarak ikiye ayrım öne çıkmaktadır. Kontra-terörizm, terörizmle aktif mücadele yani terör örgütlerine askeri bileşenlerle yürütülen bir süreci ifade etmektedir. Anti-terörizm ise terör örgütlerinin müzahir tabanı ile arasındaki bağı zayıflatmak ve örgütü pasifleştirmek amacıyla uygulanan yöntemdir. Burada amaç izlenen politikalar ile örgütün varoluş nedenini ve kuruluşundaki amacını yok etmektir (Kaya, 2022, s.73).

Günümüz de terör örgütlerinin faaliyet alanları doğdukları ülkenin sınırlarını aşmış, dünyanın tüm bölgelerinde etkili olmaktadır. Etki alanı böylesine genişlemiş olan terör faaliyetleri için, ne yazık ki üzerinde anlaşmaya varılmış olan ortak politikalar üretilmemiştir. Terörizmin tanımında yaşanan sorunlar terörle mücadelede ortak stratejiler geliştirilme noktasında da karşımıza çıkmaktadır, daha öncede değinildiği gibi devletler küresel ve bölgesini ilgilendiren menfaatlerine ulaşmak için terör örgütlerini desteklemektedirler. Hedef ülke için terörist sayılan bu örgütleri destekleyen devletler, terör örgütlerini özgürlük savaşçısı ya da gerilla olarak tanımlayıp faaliyetlerini legal bir zeminde yürütmesini sağlamaktadırlar. Terörle mücadelenin günümüz de küresel iş birliği ile yürütülmesi gerektiği görüşü, 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik yapılan bir dizi terörist saldırılar sonrasında kabul görmüştür. Bu saldırıların öncesinde de terörizmle mücadeleyi düzenleyen Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 2. Ve 33. Maddesinde görmektediriz. Bu iki madde terörizmin de aralarında bulunduğu, anlaşmazlıklar yaşayan ülkeler arasındaki sorunların yine aynı ülkeler arası yapılan anlaşmalarla çözümlenmesine yönelik düzenlemeleri kapsamaktadır (Gökçe, 2018, s.373).

Terörle başarılı bir biçimde mücadele edebilmek için, terörün öncelikli olarak nedenlerinin açıklanması gerekmektedir. Terörün nedeni dış destekli ise örgüte giden dış desteğin engellenmesine yönelik çalışmalara öncelik verilmelidir. Ekonomik ise ekonomik sorunların çözümü, sosyolojik nedenliyse buna yönelik çözümler geliştirilmelidir. Terör yukarıda bahsedilen herhangi bir nedenden ortaya çıkabileceği gibi, bu nedenlerin tümünden kaynaklı olarak da ortaya çıkabilmektedir. Terörün ortaya çıkarttığı sorunların tümünü çözmek mümkün değildir, burada en stratejik çözüm ana sorunun kaynağına inmek ve bahse konu bu sorunu ortadan kaldırmaktır. PKK terör örgütünün ortaya çıkışında ekonomi, kimlik, adalet sistemi gibi konular etkili olmuştur. Kısıtlı kaynaklara sahip olan devletler bu önemli sorunların hepsini düzeltebilecek bütçelere sahip değildirler. Burada birincil bir hedef belirlenip bu

noktaya ağırlık verilmelidir. Terörle mücadele şeffaf ve cesur politikalar sürecin başarı ile noktalanmasını sağlamaktadır. Devlet otoritesinde boşluğun olduğu dönemler de silah ve maddi kaynağa erişen gruplar kolayca terör faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. 1991 Körfez Savaşı ve 2003 Irak Savaşı sonrasında yaşanan otorite boşluğundan faydalanıp güçlenen PKK örnek olarak gösterilebilir (Yalçın, 2020, s.20-21).

Terörizmle mücadele, terörizm nedeniyle ortaya çıkan zararın minimum düzeye çekilmesi, terörizmi ortaya çıkaran faktörlerin ortadan kaldırılması ve terörizmden kaynaklı oluşan şiddet ve gerginliğin azaltılması amaçlarını kapsayan geniş bir politik strateji olarak kabul edilmektedir. Mücadele terör eylemleriyle sınırlı olarak ele alınmamalı terörün ortaya çıkarttığı şiddet ortamının da kontrol edilmesi gerekmektedir (Ganor, 2005, s.25).

Terörizmle mücadelede örgütlerin gücünün kırılması ve faaliyetlerinin yok edilmesi için terör örgütlerinin liderinin etkisiz hale getirilmesi, terör örgütünün ideolojisinin etkisini kaybetmiş olması, terör örgütünün silahlarını bırakarak siyasal zeminde faaliyet göstermeye başlaması, terör örgütünün toplumdan aldığı desteğin bitirilmesi, terör örgütünün faaliyetlerinin baskılanarak kullandığı şiddet unsurunun yöntemi değiştirilmelidir. Terörizmle mücadele siyasal, sosyal, hukuksal ve ekonomik birçok alanı içinde barındıran, terörün dış destekçilerini de kapsayan geniş bir çalışma alanıdır. Yargı, askeri kuvvet ve istihbarat birimleri, terörizmle mücadelede kullanılan önemli araçlardır. Terörizmle mücadele süreci terörizmin ne şekilde algılandığına göre şekil almaktadır, terörizm toplumsal bir olgu olarak algılanıyorsa sosyo-ekonomik, siyasal birçok farklı disiplini içeren çok boyutlu bir mücadele yöntemi seçilmelidir. Terörizm bir şiddet unsuru olarak algılanmaktaysa çözüm şekli askeri unsurların kullanımını içeren baskıcı bir yöntemle yol almaktadır. Terörizmle mücadele de görüldüğü üzere tek bir çözüm yolu bulunmamaktadır. Terörizmle mücadelede en kapsamlı sonucu alabilmek için çok boyutlu bir yaklaşım içerisinde hareket ederek, içinde bulunan koşula en uygun yöntem ve yöntemlerin uygulanması gerekmektedir (TERAM, 2021).

Terörizm, tarihsel süreç boyunca sürekli olarak gelişim ve değişim halinde olmuştur. Terörizm kavramlarının yeni bir boyut kazandığı süreçte, örgütlerin ideolojileri, yapıları ve kullandıkları metotlarda değişiklikler meydana gelmiştir. Terörizmde yaşanan bu gelişim ve değişime karşı olarak devletlerde kendi güvenliklerini sağlayabilmek adına mevcut stratejilerinde değişime gitmektedirler.

Terörizmin yaşadığı her gelişim aşamasında terörle mücadele yöntemleri de kendisini yenilenmiştir (Kaya, 2022, s.73).

Terörizmle mücadele amacıyla devletler tarih boyunca farklı yöntemler kullanmışlardır. Pazarlık, terör örgütlerine karşı özel terör gruplarının oluşturulması, işkence, küresel savaş yöntemleri, kolektif ceza amaçlı misilleme gibi birçok yönetime tarihsel süreçte rastlanılmıştır. Bu yöntemler arasında en yaygın olarak kullanılanı işkence olmuştur. İngiltere ayrılıkçı IRA mensuplarının sorgulanması aşamasında, sorgulanan şahsa karşı uykusuz bırakma, gürültü, şiddet, duvar pozisyonu, aç ve susuz bırakma gibi yöntemler uygulamıştır. Devletleri geçmişte başarıya ulaştıran politikaların günümüzde etkisini kaybettiği görülmektedir. Soğuk savaş döneminde uygulanan ve başarı getiren stratejilerin günümüzde başarıya ulaşması pek mümkün değildir. Terörizm tarihinde İngilizlerin Thuglara, Roma'nın Sicarilere, Moğollar tarafından Haşhaşilere uygulanan son örgüt mensubu ortadan kaldırılana kadar öldürme politikası geçmişte etkili olsa da bu toplu imha modeli günümüzde sorunların daha da büyümesine yol açacaktır. Devletlerin bağlı olduğu anlaşmalar ve toplum hafızasında yer eden hukuk kuralları devletler aleyhine terörle mücadele ki güç dengesini bozmaktadır. Devletler bu durumda terörün kullandığı sosyal bozuklukları ortadan kaldırarak eleman kazanımını engellemek üzerine yoğunlaşmıştır. Her ne kadar İngiltere geçmişte insan haklarına aykırı bu uygulamalara başvursa da günümüzde daha farklı bir mücadele stratejisi uygulamaktadır. İngiltere günümüzde terörizmle mücadeleyi önleyici tedbirler ile yürütmektedir. İzleme, önleme, koruma ve hazırlıklı olma aşamalarına yer verilen bu süreç diğer çözüm yöntemlerine göre daha az maliyete sahiptir. İngiltere terörü önleme amacıyla kapsamlı stratejiler geliştirmiştir. Bu kapsamda Kanal projesini hayata geçirmiştir. Proje ile terör örgütüne katılan ya da katılım arayışında olduğu değerlendirilenlerin tespiti, bu kişiler arasından topluma tekrardan kazandırılacak olanlara, kurumlar aracılığı ile müdahale edilerek toplumla yeniden bütünleştirmek amaçlanmaktadır. Proje heyetinde yerel kolluk güçleri, şartlı tahliye bürosu, eğitim, ruh sağlığı, sosyal hizmetler ve toplum üyelerinin de aralarında bulunduğu geniş bir yapı oluşturulmuştur. İngiltere'nin terörizmle mücadelede esas başarıya ulaşmasını sağlayan kurumlar arasındaki koordineli çalışma ve işbirliğini sağlamış olmasıdır. Terörle mücadele topyekûn yapıldığında başarılı sonuca ulaşılabilecek bir süreçtir (Şen, 2017 s.106-112).

2.1.1. Terörizmle Mücadelede Alınan Tedbirler

Terörizmle mücadele birden çok bakış açısı gerektiren bir çalışma alanıdır. Terörle mücadeleyi yalnızca silahlı mücadeleye indirgemek terör sorunun anlaşılmasına ve sorunların daha da derinleşmesine neden olan stratejik bir hata olarak kabul edilmektedir. Terörizmle mücadele de başarı için silahlı mücadelenin yanı sıra siyasi, hukuki, sosyal, ekonomik birçok farklı alanı kapsayan bir mücadele şekli gerekmektedir. Terör eylemleri toplumun tüm kesimini olumsuz anlamda etkilemektedir, bu sebeple terörizmle mücadele de devletin tüm unsurlarıyla harekete geçmesi ile durdurulabilir. Terörizmle mücadelede bazı sert görüşler bulunmaktadır. Bunların en bilinen şekli yasal bastırma politikası ve askeri bastırma politikasıdır. Terörizmle mücadelenin etkin olması için beslendiği iç ve dış tehdit unsurları üzerinden bir mücadele stratejisi belirlenmesi gerekmektedir.

Burada ilk çözüm yolu iç tehdit unsurlarının kaynak olarak gördüğü, terör örgütlerinin örgüt mensubu kazanmayı ve müzahir kitlesini etki altında tutabilmek amacıyla kullandığı söylemlerini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. İç tehdidin bertaraf edilebilmesi için devletin sosyal, ekonomik, eğitim gibi alanlarda olumlu projeler üretmesi, problemlerin çözümünde toplumun da içinde aktif rol aldığı strateji yürütmelidir. İkinci çözüm yolu ise; güvenlik tedbirlerinin merkeze koyulduğu, terörle mücadele de uzman kadroların karar alıcı olduğu, koordineli bir çalışmayı içinde barındıran askeri kuvvet kullanımının tek elden yürütüldüğü bir süreçtir (Kaya, 2013, s.56-57).

Terörle mücadele alınacak olan tedbirle ilgili araştırma yapıldığında istihbarattan askeri tedbirlere, ekonomik tedbirlerden sosyal yaşamdaki düzenlemelere kadar birçok çalışma bulunmaktadır. Burada önemli nokta terörizmle mücadelede alınan tedbirlerin tehdiye uygun olması gerekmektedir (Katılmış vd., 2022, s.876-877).

Bu çalışmada Terörizmle mücadelede alınan tedbirler hukuki, ekonomik, siyasi, toplumsal ve istihbarata dayalı tedbirler olmak üzere beş başlık altında incelenecektir.

2.1.1.1. Hukuki Tedbirler

Devletler, terörist eylemleri suç olarak görmektedir. Bunun temel sebebi olarak ise örgütlerin yasa dışı şiddete başvurmalarıdır. Hukuki tedbirlerin genel maksadı hukukun üstünlüğü ilkesinden yola çıkarak toplumda ki düzeni korumaya yönelik tedbirleri almaktır. Terörizmle mücadele aşamaları suçlama, yargılama ve cezalandırma aşamaları çerçevesinde olmaktadır. Terörizmle mücadele yönüyle, terör örgütü üyelerinin güvenlik güçlerince ceza soruşturmalarının yürütülmesini anlamına gelmektedir. İç hukuk yönüyle ülke sınırları içinde yürütülen terörist faaliyetlerin cezalandırılması, uluslararası hukuk açısından ise uluslararası anlaşmaların tarafı olan ülkeler arasında iş birliğine dayalı tedbirlere dayanmaktadır. Hukuki tedbirler terörle mücadele sürecinin ilk basamağıdır (Kaya, 2013, s.63).

Devletler hukuki tedbirlere başvurarak uluslararası camiada ellerini güçlendirmek ve mücadelelerini meşru zeminde sürdürdükleri mesajını vermek istemektedirler. Yasalar terörizmi yasaklayıp, terörle mücadele birimlerinin sınırlarını belirleyerek, terörist gruplar ve destekçilerine karşı hukuki yükümlülükler getirmektedir. Liberal devlet yapılarında terörle mücadelede askeri kuvvet kullanımından ziyade polis ve istihbarat birimlerinin mücadelesi ön plana çıkmaktadır. Terörizmle mücadelede mücadelenin meşruluğunu kaybettirecek adımlardan kaçınılmalıdır. Bununla birlikte ülke meclisleri terörle mücadele sürecinde basiretli bir tutum içinde olup devletin tüm kurumları ile koordineli hareket etmelidir. Hukuki tedbirler ilk aşamada saldırıların devamlılığını akamete uğratacaktır, ikinci aşamada ise haklarında yakalama kararı bulunan örgüt üyeleri rahat hareket etme imkanını bulamayacaktır. Hukuki tedbirler her birey için aynı etkiyi göstermemektedir. İntihar saldırısı gerçekleştirme amacı bulunan bir terörist için cezai yaptırımlar önemsizdir. Yakalanan örgüt mensubunun serbest bırakılması terörle mücadeleyi olumsuz etkileyip, toplum nezdinde mücadeleye olan inancın kırılmasına neden olup, terörist grupları eylem devamlılığı yönünden cesaretlendirmektedir (Kaya, 2022, s.88-89).

Etkili bir terörle mücadele süreci için, öncelikle iç hukuk sonrasında ise uluslararası anlaşmalar çerçevesinde yasal düzenlemeler gereklidir. Demokrasi ile yönetilen devletler de anayasal haklar ihlal edilmeden, terörle mücadele yasasının gereklerinin yerine getirilmesi önem arz etmektedir. Ancak olağanüstü durumlarda demokratik devletlerde, insan haklarına aykırı olarak yasaların aksine önlemler aldığı görülmektedir. Devlet yöneticileri bu tedbirleri, toplumun bekası için aldıkları öne

sürmektedirler. Devletler ağır yasalarla kendilerine yönelik tehlikeleri önlemektedirler. Cezayir’de 1990-99 yılları arasında süren terör döneminde 150.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Cezayir’de kurulan terörle mücadele mahkemeleri şiddetli bir baskılama aracına dönmüştür. 1999 affı ile isyancılara kaybettikleri dikte edilmiştir. 2006 yılına gelindiğinde ise Cezayir hükümeti 2000 civarı isyancıyı affetmiştir. Uluslararası hukuk, ülkeler arası anlaşmalara dayanmaktadır. Devletler, bu iş birliği anlaşmalarını yasal düzeni sağlayabilmek için kullanmaktadırlar. Aşırılık yanlısı eylemlerin engellenmesi, uluslararası düzene karşı işlenen suçları engellemekte bu çok taraflı terörle mücadele anlaşmalarının rolü önemli görülmektedir. Terörizmin etkilerinin tüm dünyaya yayılmasından önceki dönemde polis teşkilatları yasa uygulayıcı olarak görev yapmaktaydı. Günümüzde görevi yeniden iç güvenlik hizmeti vermektir. Stratejik öneme haiz güvenlik noktalarının tespiti, yasa dışı göçü önlemek, terörist grupları ve bu gruplara eğilimi bulunan kişilerin tespiti ve takibini yapmak iç güvenlik görev tanımını içinde yer almaktadır. Polis, şehir içi yerleşimlerde uzun vadeli düzeni korumaktan ve erken müdahale yetkisine sahip iç güvenlik unsurudur. Polis görevini yasal sınırlamalar içinde, insan haklarına saygılı olarak yerine getirmekle yükümlüdür (Martin, 2017, s.268-270).

2.1.1.2. Ekonomik Tedbirler

Terörizmle etkili mücadele araçlarının başında ekonomik tedbirler önde gelmektedir. Ekonomi terörizmin ortaya çıkmasındaki yan unsurlardan birisi olarak kabul edilmektedir. Terör örgütleri kendisine hedef kitle olarak yoksul ve eğitim seviyesi düşük kişileri seçmektedir. Radikal sol tandanslı örgütlerin çıkış noktaları toplumdaki ekonomik eşitsizliktir. Toplumlar genel olarak iyi yöneltilme beklentisindedirler, bununla beraber ekonomik refahın sağlandığı ülkelerde terörizme destek verme fikri etkisini zamanla kaybedecektir (Dücan ve Özsoylu, 2016, s.114).

Kötü ekonomik koşullar terör örgütlerinin motivasyon kaynağı olmuştur. Ekonomik koşulların yetersizliği, terörizm sorunun ana kaynağı değilse de tetikleyici unsurlarından birisidir. Ekonomik gelişmişliğini tamamlamış ülkeler de yaşanan ekonomik dalgalanmalar terörizm riskini arttırmaktadır. Refah düzeyi düşük ülkelerde insanlar içinde bulunduğu durumu kabul ettiği varsayılmaktadır. Ancak refah düzeyi yüksek ülkelerde hayat tarzının etkilenmesi bireyleri şiddete yöneltmektedir (Kaya, 2022, s.86).

Ekonomik koşullar ile terörizm arasındaki ilişkiye yönelik yapılan araştırmalarda birbirinin zıttı bulgular içermektedir. Terörizmin finansman kaynaklarının engellenmesi terör örgütlerinin hareket alanını kısıtlanması bakımından önem taşımaktadır. Örgüt propaganda faaliyetleri, ideolojik ve askeri eğitim süreçleri ve eylem yapabilmesi için finansal kaynaklara ihtiyacı bulunmaktadır. Örgütsel faaliyetlerin devamlılığı için ekonomik gelir zorunludur (Demir, 2010, s.136).

Ekonomik yaptırımlar, hükümetlere yönelik önleyici tedbirlerden birisidir. Ekonomik yaptırımlar yaptırım uygulayan tarafın güç gösterisidir. Ekonomik yaptırımların başarıya ulaşması uzun vadeli bir süreçtir. Devletler kötü ekonomik koşullara sahip olmadıkları sürece ekonomik yaptırımlardan etkilenmeyeceklerdir. Yaptırım uygulanan ülkelerde genellikle hükümet değil, halk yaptırımlardan daha çok etkilenir. Ekonomik yaptırımların başarıya ulaşması için yaptırımların yerinde ve devamlı olması gerekmektedir. Terör örgütlerinin finans kaynaklarına erişiminin engellenmesi örgütün varlığını sürdürmesi ve eylemsel hareket alanının daralmasıyla sonuçlanmaktadır. Günümüzde küresel boyut kazanan terör örgütlerinin ekonomik kaynaklarının kesilebilmesi için uluslararası kuruluşlar ve devletlerin iş birliği hareket etmesiyle mümkün olmaktadır (Martin, 2017, s.263).

2.1.1.3. Siyasi Tedbirler

Terörizm tanımında siyasi şiddeti bir yöntem olarak seçtiği için terörizmle mücadelede siyasal tedbirler de bir mücadele aracı olarak kendine yer bulmaktadır. Devletin etkisini kaybettiği dönemlerde terör örgütleri bu boşlukları fırsata çevirip doldurmaya çalışmaktadırlar. Hukukun üstünlüğü ve demokratik ilkelere dayalı adil devlet yönetimi bir araya gelince terör örgütünün bu boşluklara ulaşmasını engellemektedir. Siyasal tedbirler terörizmle mücadelede en etkili araçların başında gelmektedir. 1968 yılıyla 2006 yılları arasında kapsayan bir çalışmada bu tarihler arasında faaliyet gösteren 268 terör örgütü incelenmiştir. Örgütlerin %43'ü yapılan müzakereler sonucunda kendilerine siyasal sistem içinde yer bulduklarını gördükleri için silahlarını bırakmışlardır. Her iki tarafında samimi bir şekilde siyasal bir zeminde bulunma isteği içinde olması müzakereler için elzemdir (Demir, 2010, s.133-134).

Terörizm siyasal sistemleri temelden yıkan bir unsurdur. Siyasi sistem düzgün işliyorsa bu tehdit görünür olmayacaktır, ancak siyasal sistemde aksaklık varsa terör tehdidi devletin tüm unsurlarına yayılarak büyüyecektir. Her toplumda, kendini

mutsuz hisseden hükümetin kararlarından memnun olmayan ve bu kararlara karşın siyasi eylemde bulunmaya hazır azınlıkta olsa bir kesimin bulunduğu varsayılır. Bu kişiler bireysel olarak hareket ederken farklı kişilerin de onların söylemlerini dinlemesiyle, siyasi eylemler ortaya çıkacaktır. Bu eylemlerden birisi terörizmdir (Çınar, 2009, s.97-99).

Demokratik ilkelerin kabul gördüğü bir devlet yönetiminde, fikirlerini özgürce yaşamakta olan gruplar şiddete mesafeli durmaktadır. Siyasal hakların kısıtlandığı, azınlıkların yok sayıldığı durumlarda gruplar şiddete yönelebilmektedirler. Siyasal hak ve özgürlüklerin geniş olduğu ülkeler her zaman terörizmi kontrol altında tutabileceğine dair görüş her durumda geçerli olmamaktadır. Baskıcı bir yönetim anlayışına sahip olan Saddam Hüseyin'in devrilmesinin ardından önce Irak'ta ortaya çıkıp ardından tüm dünyaya yayılan terör kaynaklı şiddet hareketlerinin buna örnek olarak gösterilebilir. Terörizmin ortaya çıkmasında etkili olan bir diğer unsur etnik köken kaynaklı ötekileştirici bir bakış açısıdır. Dışlanan kişi ya da gruplar şiddete daha kolay yönelmektedir. Terörizmle mücadelede siyasi araçların ikinci unsuru müzakere yöntemidir. Müzakere usulü iki tarafın sorunlarını çatışmaları sonlandırarak görüşmelerle uzlaşmacı yollarla çözülmesidir. Taraflar yaşanan uzun ve her iki taraf içinde yıpratıcı süreçlerin sonucunda şiddet yoluyla amaçlarına ulaşamayacaklarını anlarlar ve birbirlerine güven duyarak müzakereleri yürütmektedirler. Müzakerelerin başarısızlıkla sonuçlanmasındaki en önemli unsur karşılıklı güvenin suiistimal edilmesidir. Devletler müzakere yönteminin örgütleri güçlendirdiğini düşünerek örgütlerle görüşmekten kaçınabilmektedirler. Ancak başta İngiltere olmak üzere birçok devlet örgütlerle müzakere süreçlerini başarıyla sonuçlandırmışlardır (Kaya, 2022, s.81-85).

2.1.1.4. Sosyal Tedbirler

Terörle mücadelede toplumun refah seviyesinin iyileştirilmesi, eğitim imkanlarının iyileştirilmesi ve sosyal yaşama dair iyileştirmeler terörizme karşı önleyici tedbirler olarak görülmektedir. Toplumun genelini kapsayan refah politikaları, yoksulluğu, politik ve dini aşırılığı hükümetlerin ekonomik politikalarına yönelik güvensizlikleri ortadan kaldırması beklenmektedir. Sosyal politikalar bireylerin terörizme olan yönelimini şekillendirir, aynı zamanda sosyal politikaların terörizme olan yönelimi ve örgüt kapasitesini arttırmaya da yarabilmektedir. Kısacası

refah politikaları, doğru bir hükümet politikası olarak hazırlanır ve finanse edilirse terörizm tehdidini azaltabilir, planlama ve finansman eksikliği durumunda terörizm faaliyetlerinin artmasına neden olabilmektedir (Çınar, 2009, s.109-110).

Terör örgütleri kendisine hedef kitle olarak yoksul ve eğitim seviyesi düşük kişileri seçmektedir. Kişi içinde bulunduğu maddi ve manevi yetersizlikler nedeniyle toplumdan dışlandığını hissetmektedir. Terör örgütleri tam da bu noktada kişilere devlet tarafından bilinçli olarak dışlandıkları fikrini aşılama çabaları. Bahse konu ayrıştırma politikası etnik ve dini kökenlerle birleştirilince birey topluma karşı nefret duymaya başlamaktadır. Kişi bireysel çıkarlarını bir kenara bırakıp örgüt çıkarlarını daha üstün tuttuğu zaman örgüt adına fedai eylemlere girebilmektedir. Terörizm faaliyetlerinin önlenmesi için toplumda birey olma bilincinin kişiye gelişim dönemlerinden itibaren benimsetilmesi gerekmektedir (Kaya, 2022, s.86-87).

Ülkeler terörizm tehdidine karşı vatandaşlarını bilinçlendirici çalışmalar yapmalıdır. Bu uyarılar halkta endişe yaratacak kulaktan kulağa yayılan bilgiler şeklinde değil, halkın terörist eylemlerle karşı karşıya kaldığında ne yapması gerektiğinin anlatılması gerekmektedir. Terör örgütleri gerçekleştirmiş oldukları eylemleriyle toplumun zihninde yer etmeyi amaçlamaktadır. Ülkeler terörizmle mücadele politikaları aracılığıyla kişilerin toplumsal yaşamdan uzaklaşmadan günlük iş ve eylemlerine bağlı olarak yaşamasını sağlayacağı ortamı sağlamakla yükümlüdür (Demir, 2010, s.137).

2.1.1.5 İstihbarata Dayalı Tedbirler

İstihbarat herhangi bir konuda bilgi toplanması ve toplanan bilginin değerlendirilme sürecinden geçirilerek, işlenmesi sürecini kapsamaktadır. İstihbarat ülkenin güvenliği için bilgi ve belge toplar, toplanan bilgi ve belgeleri kullanarak başka istihbarat birimlerine karşı faaliyet göstermektedir (Çınar, 1997, s.104-105). Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) istihbaratı, devletin belirlediği ihtiyaçlara karşılık gelen açık veya kapalı kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların sürekli bir şekilde işleme tabi tutulması sonucu elde edilen ürün olarak tanımlanmaktadır (MİT, 2024).

İstihbarat sözlük anlamı açısından Arapça kökenli olup, “haber” ve “bilgi alma” kelimelerinin çoğulu anlamına gelmektedir. İngilizcede istihbarat manasına gelen “intelligence” zekâ, akıl ve haber alma anlamlarına gelmektedir. Türk

toplumunda istihbarat insanlara dedikodu çağrışımı yapması nedeniyle kötü bir faaliyet biçimi olarak, insanların zihnine yerleşmiştir. Öte yandan istihbarat devletlerin devamlılığı için hayati bir öneme sahiptir (Özdağ, 2008, s.19).

İstihbari bilgilerin son yıllarda kullanım alanı olarak en genişlediği alan terörizmle mücadele olmuştur. İstihbarat faaliyetlerini terörizmle mücadele açısından değerlendirilecek olursak, istihbarat terörist eylemler hakkında detaylı veri toplanması ve bu veriler ışığında tedbir almaktır. Terörizmle mücadeledeki en önemli hususlardan birisi de istihbaratın kapasitesinin yüksekliğidir. Terörle etkin mücadele edebilmek için. Terörü ortaya çıkaran kaynağa inilmesi gerekmektedir. Doğru kaynaktan elde edilmiş ve süzgeçten geçirilen istihbarata ihtiyaç duyulmaktadır. Terör örgütü içinden alınabilecek en iyi istihbarat, örgüt içinde faaliyet yürüten bir kişiden alınan istihbarattır. İnsan kaynağı istihbaratın olmazsa olmaz unsurudur, bunun yanında teknik istihbarat da destekleyici unsur olarak etkin kullanılması istihbaratın kapasitesini arttırmaktadır. Geleneksel askeri istihbarat ve terörizmle mücadele stratejisinde kullanılan istihbaratın arasındaki farkların ortaya konması, konunun anlaşılması bakımından önemlidir. 11 Eylül 2001 yılında ABD’de gerçekleştirilen bir dizi terör saldırıları taktik seviyede yapılmıştır, ancak neticeleri stratejik sonuçlar doğurmuştur. Terör saldırıları ile topluma korku salarak stratejik kararlar aldirmek terörizmle mücadele istihbaratının önemli özelliklerinden biri olarak görülmektedir. Geleneksel askeri istihbaratta düşman unsurunun kapasitesi ve muharebe düzenine dair bilgilere ulaşmak önemlidir. Terörizmle mücadele istihbaratının temel hedefi, terörist saldırıların hazırlık aşamasında etkisiz hale getirilmesi ve tespit edilmesi üzerine odaklanmaktadır (Özer, 2015, s.58-61).

Bir ülke elde etmiş olduğu istihbaratı farklı devletler ile yaptığı bilgi alışverişi sonucunda doğrularak terörist faaliyetlere karşı ortak mücadele stratejisi geliştirmektedir. Devletler arası istihbarat iş birliği modern terörizm dönemiyle birlikte ABD ve İngiltere gibi ülkeler arasında gelişmiştir (Kaya, 2022, s.92).

2.1.1.6 Terörizmle Mücadelede Askeri Güç Kullanımı

Askeri güç kullanımı, devletin terör odaklarına karşı, asker ve polis gibi resmi kolluk görevlilerini meşru biçimde şiddete yöneltmesine denilmektedir. Ülkeler sınırlarının içinde ve dışında güvenliklerine sağlayabilmek amacıyla askeri güçlerini kullanarak stratejik operasyonlar düzenlemektedirler. Sınır ötesi operasyonlar ordu

marifetiyle yapılırken, ülke sınırları içinde yapılan operasyonlar da iç güvenlik güçleri yani polis ve jandarma unsuru kullanılmaktadır. Uluslararası operasyonlar, kolluk kuvvetlerinin gizli ya da açık bir biçimde hareket etmesi şeklinde olabilmektedir. Bu birimler, küçük operasyon birlikleri olabildiği gibi, geniş çaplı hava ve deniz kuvvetlerinin de kullanıldığı geniş katılımlı birliklerde olmaktadır (Martin, 2017, s.251).

Askeri güç kullanımının terörizmle mücadeleye etkisi üzerine birçok tartışma bulunmaktadır. Yapılan bir çalışmada askeri kuvvet kullanımıyla terörizmin yok edilmesi %7'lik bir orana karşılık gelmektedir. Çalışma sonucu elde edilen oran her ne kadar düşük görünse de askeri kuvvet kullanımı terör örgütlerine en ağır kayıpları verdiren öte yandan da en maliyetli mücadele araçlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Terör örgütünün üye sayısı ne kadar fazlaysa etki alanı ve etkilediği insan sayısı o kadar artmaktadır. Terör örgütünün silahlı kanadı güçlendikçe destekçileri de örgüte bir o kadar bağlı olmaktadır. Örgütün militan ağına yönelik yapılan operasyonlar örgüt içi aidiyeti ve örgüt üyelerinin psikolojilerini zayıflatmaktadır. (Jones ve Libicki, 2008, s.18-20).

Askeri kaynaklar bir terör eyleminin gerçekleşmesi beklenmeden önleyici bir tedbir olarak, örgütün stratejik noktalarını hedef alarak gelişimini engellemeye yönelik olmalıdır. Örgütün gerçekleştirdiği eylemin hemen sonrasında, konunun detayları düşünülmeden terör örgütüne yönelik yapılan operasyonlar olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Terör örgütleri sivil kayıpları bahane ederek, vatandaşların devlete olan bağlılığını zayıflatmaya çalışmaktadır. Terörizm tehdidine karşın askeri güç, kanunlar ve insan haklarına dayanılarak kullanılmalıdır. Askeri güç kullanımı sırasında sivil vatandaş ve terör örgütü üyeleri arasındaki ayrımın doğru bir şekilde yapılması gerekmektedir. Terör odaklarının bu ayrımın yapılmamasını istismar edebileceği ön görülmektedir. Operasyonlar neticesinde sivillerin zarar görmesi halinde yabancı devletler ve medya kuruluşları operasyon aleyhine propaganda faaliyetlerine girerek, askeri güç kullanan devleti ve güvenlik güçlerini baskı altına almaktadır (Kaya, 2022, 93-94).

2.2. Terörizmle Müzakere

Terörizm ve teröristle mücadele kavramlarının yoğun kullanılmaya başlaması 11 Eylül 2001 de ABD'de gerçekleştirilen bir dizi terör saldırıları sonrası ortaya çıkmıştır. 11 Eylül'ün akabinde Madrid'de tren saldırıları, İstanbul da gerçekleştirilen

sinagog saldırıları, bu kavramaların günlük hayatımızın bir parçası haline getirmiştir. Buradan 11 Eylül öncesi dönemde devletlerin terörizmle mücadele etmediği sonucu çıkarılmamalıdır. Tarih boyunca terörizm tehdidi her zaman bulunmaktaydı. 11 Eylül öncesi dönemde bireysel hadiseler olarak ortaya çıkan terörizm hareketleri, sonraki süreçte ABD'nin etkin güç olarak bu konuya eğilmesi nedeniyle tüm devletler tarafından önemli bir gündem haline gelmiştir. Terörizm algısında meydana gelen bu değişim, terörizmle mücadeleye bakış açısında da bir değişimi beraberinde getirmiştir. Terör eylemlerinin mağduru olan devletler, ilk tepki olarak askeri kuvvet uygulamalarına başvurmuşlardır. Zamanla beraber tek başına silahlı mücadelenin yetersiz olmasının anlaşılmasıyla birlikte, geniş bir alanı kapsayan terörizmle mücadele stratejileri ortaya çıkmıştır. Sosyal, ekonomik, siyasal hayata dair birçok alandaki iyileştirmeyi kapsayan bu stratejiden sonuç alan ülkelerin başında İspanya ve İngiltere gelmektedir. Terörle mücadele stratejilerinin gelişmesiyle beraber terörist gruplarla müzakere fikri ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2013, s.352-354).

Terörizm faaliyetlerinin sonlandırılması için uygulanacak stratejilerden birisi olan müzakere yönteminin başarılı olmasında terörizm mağduru ülkenin etnik, dini ve kültürel yapısı etkili olmaktadır. Terörle mücadelede müzakere yöntemi devletler tarafından kolaylıkla kabul gören bir yöntem değildir. Bunun başlıca nedenlerinden birisi müzakerenin zafiyet olarak algılanmasıdır. Bu zafiyetin başka terör örgütlerince silahlı mücadelenin başarıya ulaşacağına olan inancı arttıracığı düşünülmektedir. Müzakere yönteminde bir başka sorun kabul edilen durum ise teröristlerin profil olarak suça eğilimi olan psikolojik rahatsızlıkları bulunan kişilerden oluştuğuna yönelik yargıdır. Bu yargıdan yola çıkarak terör örgütü mensuplarıyla konuşmanın fayda sağlamayacağı fikri ön plandadır. Terör örgütü mensuplarının psikolojik olarak sorunlu kişilerden oluştuğuna dair net bir araştırma bulunmamaktadır. Kamuoyunda terörle mücadelenin silahlı mücadele ile bitirilemeyeceği düşüncesi oluştuğunda, terörizmin bitirilmesi noktasında hükümetten her türlü yöntemin kullanılması beklenmektedir. Müzakere yöntemi bu aşamada devreye alınmaktadır. Ancak bu durum her zaman geçerli olamamaktadır. Terörizm mağduru ve yakınları teröristlere karşı intikam duygusu içinde bulunmaktadırlar. Hükümetler terör mağdurlarının ve kamuoyunun tepkisini almamak için başlangıçta müzakereleri gizli olarak yürütmektedirler. Müzakere sürecinde terör örgütleri hükümetleri köşeye sıkıştırmak amacıyla kamuoyunda tepki oluşturacak istekler ileri sürebilirler. Terör örgütleri

isteklerinin kabul edilmemesi durumunda gizli yürütülen müzakere süreçlerini kamuoyuna açıklayarak, barış görüşmelerinin hükümet tarafından kabul görmediğini silahlı mücadele yürütmenin kendileri açısından bir zorunluluk olduğu propagandasını yapmaktadırlar. Müzakere sürecinde ateşkesi fırsat bilen terör örgütleri bunu bir toparlanma sürecine çevirerek eylemsel sürece tekrardan daha güçlü olarak dönebilirler. Hükümetler iktidarı kaybetme korkusuyla müzakere süreçlerine soğuk bakmaktadırlar (Gökçe, 2019, s.738-740).

1968-2006 arası yılları kapsayan bir çalışmada 648 terör örgütü üzerinden inceleme yapılmıştır. Bu örgütlerden günümüzde 244 örgütün aktif olarak faaliyetlerine devam ettiği, 136 örgütün farklı isim ya da çatı altında faaliyetlerini sürdürdüğü, 107 örgütün iç güvenlik unsuru yani polisiye tedbirler kullanımı sonucu, 20 tanesinin askeri kuvvet kullanımı ile yok edildiği görülmüştür. Vurgulanmak istenen asıl nokta olan terörizmle müzakere süreçleri sonucunda ise 114 tanesinin (%43) ortadan kaldırıldığı sonucuna ulaşılmıştır (Jones ve Libicki, 2008, s.18-21).

Uzun yıllara yayılan çatışma süreci sonrası tarafların müzakere masası etrafında oturması ile sorunların bir anda çözüleceğini beklemek gerçekçi bir düşünce olarak kabul edilmemektedir. Müzakere sürecinde en çok karşılaşılan sorunların başında devletlerin terör örgütlerini muhatap olarak kabul etmeyip, masaya oturmak istememeleri olmaktadır. Süreç içerisinde gruplar toplumun genelini kapsamlı, toplum tarafından kabul gören kişi ve kurum, kuruluşlarda sürecin içerisine dâhil edilmelidir. Müzakere süreçleri başarıyla sonlanan devletler ele alındığında, müzakereye terör örgütlerinin kuruluş aşamasında, örgütler güçlenmeden başlayan devletlerin daha başarılı olduğu gözlemlenmiştir. Terör örgütünün silah ve militan gücünün zayıf olduğu zamanlarda müzakere masasına oturulması halinde devletlerin elinin daha güçlü olacağı düşünülmektedir. Müzakere masasında devletlerin elini güçlendiren en önemli unsurlardan birisi istihbarattır. İstihbari kaynaklardan elde edilen bilgi terör örgütlerinin içinde bulunduğu durumu ortaya koyarak devletin hareket alanını güçlendirmektedir. Müzakere süreci zor ve sabır isteyen karmaşık bir süreçtir. Görüşmelerin sağlıklı ilerleyebilmesi için sorunun demokratik yöntemlerle çözülebileceğinin toplum tarafından kabul görmesi önem arz etmektedir. Toplumsal desteğin alındığı müzakere masasının sekteye uğramaması adına, medya ve siyasi aktörlerin süreci sekteye uğratabilecek davranışlardan uzak durması önemli görülmektedir. Ancak sorunun barışçıl yöntemlerle çözülebileceği düşüncesi her

zaman geçerli olmamaktadır. Bunun nedenleri arasında hem devlet içinde hem de örgüt içerisinde silahlı mücadeleden taraf olan kişi ya da grupların bulunmasıdır. Bu durum müzakere masasının demokratik çözüm yanlıları ve silahlı mücadele taraftarları olarak ayrılmasına yol açmaktadır. Müzakere sürecini başarıya ulaştırabilmek için sürecin olgunlaşma aşamasına gelmesine kadar gizli yapılması gerekmektedir. Görüşmelerin henüz başında kamuoyu tarafından öğrenilmesi halinde müzakere sürecinin başlamadan bitmesiyle sonuçlanacaktır (Güneş, 2019, s.270-272).

Sri Lanka'da Tamil Kaplanları örgütüyle yapılan müzakereler başarısızlıkla sonlanmıştı. Sri Lanka devleti Tamil örgütünü silahlı mücadele sonucunda 2009 yılında ortadan kaldırmıştır. Müzakere stratejisinin olumsuz sonuçlanmasının nedenleri arasında Sri Lanka hükümetinin vatandaşlarına sosyal haklardan eşit olarak faydalandırmaması gösterilmektedir. Bölgeler arası kota uygulamaları ile belirli kesimlerin eğitim haklarından mahrum kalması sağlanmıştır. Eğitimsiz ve işsiz kalan binlerce genç Tamil Kaplanları örgütüne katılım göstermişlerdir (Çınar, 2014, s.45-46).

Bir müzakere süreci başlatmak, müzakere sürecini başarılı bir biçimde sonlandırmaktan daha kolaydır. Başarılı bir müzakere süreci, gerekli donanımına sahip müzakereciler, sağlam bir yapı, geçmişten gelen kuralları göz önünde bulundurma, her koşula uygunluk sağlayan esnek stratejiler ve tarafların çıkarına uygun iyimser bir başlangıç gerektirir. Bütün bunlara sahip olunması durumunda bile barış sürecinde yaşanan aksamlar halkı ve müzakerecileri bıktırıp, kamuoyunca inandırıcılığını kaybedebilir. Bu aşamada müzakerenin taraflarını sonuca ulaşma noktasında ortak bir noktada bulundurmak gerekmektedir (Powell, 2016, s.289).

Bir anlaşma yapılması barış süreci için henüz başlangıç kabul edilmektedir. Anlaşma imzalamak ile barış yapılması aynı değildir. Tarafların birbirine güven duyması anlaşma ile değil, karşılıklı verilen sözlerin uygulamaya geçirilmesiyle oluşmaya başlamaktadır. Bir anlaşmanın olumsuz sonuçlanmasının en kolay yolu karşılıklı verilen sözlerin tutulmamasıdır. 2006 yılında ayrılıkçı ETA ile İspanya devleti arasında yaşanan durum buna örnek olarak gösterilmektedir. ETA kalıcı ateşkesi duyurduğunda Zapatero hükümeti bu harekete mesafeli yaklaşarak ateşkesin teyidi için örgüte bir mühlet verdiğini duyurmuştur. Ateşkesin ilanı ile müzakerelerin başlangıcı arasında geçen süre artarsa silahlı grupların barış sürecine olan inancı

sarsılabilir ve şiddet hareketlerinin yeniden ortaya çıkma ihtimali artmaktadır (Powell, 2016, s.329-331).

Amerikalı bir senatör olan George J. Mitchell, müzakere süreçlerinin nasıl yürüyeceğine dair 6 ilkeden oluşan bir rapor yayımlamıştır.

Mitchell'den aktaran Kaya'nın ifadesiyle;

“Mitchell ilkeleri olarak bilinen ilkeler şunlardır:

- Siyasi sorunları barışçıl ve demokratik araçlarla çözmek,
- Tüm paramiliteri örgütleri silahsızlandırmak,
- Silahsızlandırmanın bağımsız bir komisyonu tatmin edecek şekilde doğrulanabilir olacağını kabul etmek,
- Müzakerelerin gidişatını veya sonucunu etkilemek için güç kullanmaktan veya güç kullanmakla tehdit etmekten vazgeçmek,
- Müzakerelerde varılan herhangi bir anlaşmanın şartlarına uymayı kabul etmek ve aynı fikirde olmadıkları bir noktayı değiştirirken demokratik ve barışçıl araçları kullanmak,
- Cezalandırma olarak öldürmeleri ve şiddet uygulamalarını durdurmak ve bu tür eylemleri önlemek için etkili adımlar atmak.”

(Akt. Kaya, 2022, s.218). Şeklinde ifade etmiştir.

Anlatılan tüm bilgiler çerçevesinde müzakere süreçleri karmaşık, çıkmaza sürüklenen, manipüle edilmeye açık, durumlara, kişilere ve örgütlere göre değişkenlik gösteren zorlu süreçleri kapsamaktadır.

III. BÖLÜM

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM

3.1. Terörizmle Mücadele Stratejileri

Güvenlik kavramı tarihsel süreç boyunca birtakım değişimlere maruz kalmıştır, güvenlik kavramında yaşanan bu değişim stratejinin de değişmesi ve kapsamının genişlemesine neden olmuştur (Buzan, 2008, s.35-36). Türk Dil Kurumunun tanımına göre strateji, “Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askeri güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı, sevkülceyş” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024).

Terörizmle mücadele, terörizm stratejisi uygulayan gruplara ve bu uygulamalar sonucu ortaya çıkan çıktılara karşı alınan tedbirleri kapsayan politikalar olarak tanımlanmaktadır. Bu politikalar kapsamlı ve devamlı bir şekilde uygulamaya konmadığı sürece terörizmle mücadele stratejisinde başarıya ulaşmak mümkün olmamaktadır (Şen, 2017, s.105).

11 Eylül’den itibaren güvenlik merkezli çalışmaların odak noktası terörizm kavramı olmuştur. Terörizm üzerine yapılan birçok çalışma bulunmasına rağmen, terörizm hakkında bir disiplin oluşturma noktasında eksiklikler bulunmaktadır. Terörizmle ilgili araştırmalar devam ederken uluslararası toplum terörle mücadeleye yönelik stratejiler geliştirmektedir. ABD’nin Irak ve Afganistan, Türkiye’nin ise PKK ile yaşamış olduğu tecrübeler üzerine halen birçok tartışma bulunmaktadır. Terörün nedenleri açıklanamadan mücadeleye başlamak anlamsız bir gayret kabul edilmektedir. Terörün yüzlerce nedeni vardır, bu nedenlerin hepsini aynı anda çözebilmek mümkün değildir. Stratejik bir bakış açısı geliştirilerek, ana sebeplere odaklanmak en doğru yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Stratejik bakış açısı en

iyi olanın seçilip, görece olarak daha az iyilerin devre dışı bırakılmasını gerektirmektedir (Yalçın, 2018, s.19-22).

Terör örgütlerinin insan kaynağının sınırlanması için birtakım tedbirler alınmalıdır. Eğitim tamamen devlet kontrolüne alınarak, devlet kontrolü dışında eğitim faaliyetlerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Terör örgütleri yararına faaliyette bulunabilecek vakıf, dernek, cemaat gibi kurumların eğitim faaliyeti adı altında örgütsel faaliyetlere hizmet etmesini engellemek için sıkı denetim mekanizmaları tesis edilmelidir. Eğitim faaliyetleri ve meslek edindirme kurslarıyla işsizlik sorunu azaltılarak terör örgütlerinin eleman temininde hedef haline getirmiş olduğu kitleye ulaşmasının önü kesilmektedir (Gökçe, 2018, s.373).

Avrupa Birliği terörizmle mücadele kapsamında, radikalleşmenin önüne geçerek terör örgütünün insan kaynağı teminini sekteye uğratmak ve örgüt faaliyetlerini akamete uğratmayı hedefleyen bir strateji üzerinde durmaktadır (Tangör ve Sayın, 2012, s.87).

Abrahms terörle mücadele stratejisini iki yöntemde ele almaktadır. Bu yöntemler arz ve talep yönüyle terörizmle mücadele stratejisi olarak belirlenmiştir. Arz yönüyle terörizmle mücadele stratejisinde kolluk kuvvetleri, potansiyel örgüt mensuplarının deşifre edilmesine, terör örgütü mensuplarının ve çevresindekilerin örgütsel bağ kurmaları engellenerek, terörist faaliyetlerin akamete uğratılacağını ileri sürmektedir. Terörizme eğilimi olan toplulukların tespit edilebileceği, toplum tarafından dışlanan gruplara karşı daha temkinli olunması gerekmektedir. Abrahms toplumsal ağ analizleri ile terörist grupların ve sosyal ilişkilerinin ortaya çıkarılacağını savunmaktadır. Terör örgütleri barınmak, eylem yapmak ve eğitim faaliyetlerini yürütmek için örgütsel bağlar kurmaktadır. Örgütsel bağlantı ne kadar çok sınırlandırılırsa örgütün faaliyet sahası bir o kadar kısıtlanmaktadır. Terör örgütleri politik istekleri için şiddete başvururlar. Abrahms ikinci yöntem olarak terör örgütlerinin politik taleplerinin baskılanması gerektiğini savunmaktadır. Sosyal sorunların toplum tarafından azaldığı fikri, terör örgütlerine olan desteği sınırlandırmaktadır (Abrahms, 2008, s.104-105).

Önleyici tedbirleri içeren ulusal politikaların ortaya çıkarılması, terörle mücadele de proje ve politika üretecek bir enstitünün oluşturulması, teröre farklı devletlerin verdiği desteğin kesilmesi için gerekli çalışmaların yapılması, terör örgütlerinin finans kaynaklarının kesilmesine yönelik çalışmalar yapılması

gerekmektedir. Hukuki açıdan gerekli tedbirler alınarak özel yetkili mahkemeler oluşturulmalı, demokratik değerlerin güçlendirilmesi, terör örgütü mensuplarıyla müzakere kanallarının açık tutulması gibi stratejik tedbirler terörün karmaşık yapısı düşünüldüğü zaman, günümüz şartlarını karşılayan daha kapsamlı stratejiler olarak karşımıza çıkmaktadır (Jamwal, 2003, s.71-74).

Terör örgütleri ile mücadelede örgütün erken dönemi olarak tanımlanan kuruluş aşamasında, örgüte darbe vurmaya daha makul bir çözüm olarak görülmektedir. Örgüt kuruluşunu tamamladıktan sonra, finansal, sosyal ve lojistik ağlarını kurarak daha güçlü bir yapı elde etmektedir. Bu durumda terör örgütüyle mücadele daha zor bir hal almaktadır. Eleman teminini önlemek amacıyla mevcut kitleyi bilgilendirmeye yönelik faaliyetlerde bulunulmalıdır. Örgütün yardım toplama yöntemleri denetime tabi tutulmalıdır. Örgütten ayrılması sağlanan terör örgütü mensuplarını topluma geri kazandırmak için rehabilitasyon sürecinden geçirmek ve meslek edindirici eğitimlerden geçirmek gerekmektedir. Halkın ve uluslararası toplumun desteğinin kısıtlanmasına yönelik örgütün asıl amacını anlatacak bir mücadele planlanmalıdır. Sosyal medyanın bilinçli kullanılmasına yönelik eğitim kurumlarını da içine alan bir eğitim süreci oluşturulmalıdır. İstihbarat kurumlarının yapısı, terörle mücadeleye uygun bir hale getirilecek şekilde yapılandırılmalıdır. Gelişmiş ülkelerin terörizmle mücadele modelleri incelenerek, faydalı uygulamalar ele alınmalıdır. Terörizmle mücadele için akademisyenlerin etkin olduğu bir enstitü kurulmalıdır. Terörle mücadele birimlerinde görev alan bürokratlara terörle mücadele alanında eğitim verilmelidir. Günümüzde terör sorunu dünya için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Bu sorun geçmişin klasik güvenlik stratejileri çözülememekte ve yukarıda bahsedildiği gibi kapsamlı toplumun her kesiminin içinde barındıran mücadeleleri içermektedir (Şen, 2017, s.244-254).

3.2. Dünyada Terörizmle Mücadelede Değişim ve Dönüşüm

Uluslararası terörizm faaliyetleri 20. Ve 21. Yüzyıla ait bir durum olarak kabul edilmemektedir. Tarihsel süreç içinde ele alındığında M.S. 66-73 yılları Roma dönemine kadar uzanan bir süreç görülmektedir. Uluslararası terörizm faaliyetlerinin değişim ve dönüşüm sürecinin en çok ivmelendiği dönem ise 20. Yüzyılın ikinci yarısı olarak değerlendirilmektedir. Terör örgütleri siyasal amaçlarına ulaşabilmek için sınırlı hedef ve sınırlı silahlarla eylemler düzenlerken, 21. Yüzyılda sivil ayırımı

yapılmaksızın eylemlerin hedef gözetmeden daha öldürücü olduğu bir döneme evrilmiştir. 1990'lı yıllarla birlikte yaşanan en belirgin değişim eylemlerin sayısının düşmesine rağmen, terör eylemlerinin yıkıcılığı ve buna bağlı olarak ölüm oranlarının ciddi anlamda artmış olmasıdır. Asya'da düzenlenen terörist eylemler incelendiğinde 1992'de gerçekleştirilen 13 eylem 'de ölü sayısı 25 iken, 1995 yılında gerçekleştirilen 16 eylem 'de can kaybı sayısı 5639 gibi yüksek bir sayıya yükselmiştir. Rakamlar bize 90'lı yıllardan itibaren terörizm hareketlerinin daha acımasız bir yapıya dönüşümünü göstermektedir. Terörün eylem biçiminde yaşanan değişim, seçtiği hedefler içinde geçerli olmuştur. 20.Yüzyılın başlarında hedef profili daha çok önemli görülen devlet görevlileriyken, 90'lı yıllarla birlikte sembolik değerleri olan yer ve mekânlar olarak öne çıkmaktadır (Yalçınar, 2006, s.100-102).

11 Eylül eylemleri tüm dünyanın ilgisinin terörizm ve güvenlik tehdidine yönelmesine neden olmuştur. Terörizmde olduğu üzere, terörizmle mücadele stratejisi de tarih içinde birçok defa değişime uğramıştır. Bilgiye ulaşımın kolaylaştığı günümüz dünyasında, sosyal medya kontrolü zor bir alan haline almıştır. Örgütler sosyal medya üzerinden eğitim ve propaganda faaliyetlerini rahatlıkla sürdürmektedirler. Değişimin terörizm stratejisine etkilerini yapısal, eylemsel ve etki boyutunda incelemek gerekmektedir (Şen, 2017, s.132).

İngiltere, 11 Eylül'ün ardından tüm dünyaya yayılan terörizm tehdidine karşı önlem olarak, ilk defa 2003 tarihinde CONTEST olarak duyurulan geniş bir yelpazeye yayılan "Terörizmle Mücadele Stratejisini" ortaya koymuştur. Yayımlandığı ilk dönemler gizlilik derecesi yüksek ve paylaşımı olmayan CONTEST, zaman içinde üzerinde düzenlemeler yapılan bir hal almıştır. İngiltere'nin terörizmle mücadelesi sert güç ve yumuşak güç olarak ikiye ayrılmaktadır. Sert güç genel olarak güvenlik birimlerinin aktif rol oynadığı terör örgütlerinin son üyesine kadar ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir stratejiyken, yumuşak güç ise terörün daha çok nedenlerine odaklanan ve kişilerin terör örgütlerine katılımını engellemeyi ve toplumu terör tehdidine karşı bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. CONTEST İngiltere'nin terörle mücadele stratejisinin temelini oluşturmaktadır. Terörle mücadele stratejisi belirlenirken hem yurt içinde hem de yurt dışında mücadelede uyumluluk sağlanmalı, kamu kurumları ve özel sektörde iş birliği içinde hareket etmeli, etnik köken veya dini nedenlerle insanlar arası ayırım yapılmamalıdır. Toplum bütünleştirilmeli, teknolojinin ve özellikle yapay zekânın geliştiği günümüzde siber güvenliğin sağlanmasına yönelik

adımlar atılmalıdır. Yapılan iş ve eylemlerin açık ve şeffaf olması gerekmektedir (Özkan, 2022, s.151-153).

Yapısal olarak, günümüzde geleneksel terörizm stratejisinden yani etnik kökene dayalı siyasi amaçlı terörizmden farklı olarak, dini motifli terörizm anlayışı etkilidir. Geleneksel terör örgütleri dikey bir hiyerarşik yapılanmaya sahipken, günümüzde ise terör örgütleri yatay bir hiyerarşik düzene sahiptir. Eskinin tek merkezli otoriter lider anlayışı yerini, çoklu liderlik anlayışının yaygın olduğu, daha esnek bir hiyerarşik düzene bırakmıştır (Kurtuluş, 2011, s.477-478).

Eylemsel değişim olarak karşımıza çıkan, daha saldırgan eylemlerle korku salmak ve rastgele hedef seçilmesidir. Çok sayıda sivil ölümleri günümüz terörünün ana hedef noktası olmuştur. Kitle imha silahları ve tesisleri de bu anlayışın hedef noktası olmaktadır (Şen, 2017, s.141).

En büyük tehlikelerden bir diğeri ise siber saldırılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle beraber dünyanın her yerine ulaşmak mümkün olmuştur. Terör örgütleri finansal kurum ve kuruluşları hedef alarak, faaliyetlerinde kullanmak üzere çok büyük miktarlarda para çalabilmektedir. Siber saldırılarla piyasaların zarara uğratılması neticesinde çok büyük maddi kayıplara neden olunabilecektir. Bilgisayar temelli gıda ve ilaç üreten tesislere yönelik gerçekleştirilecek siber saldırılarla insanların sağlığını kaybetmeleri hatta hayatlarını kaybetmeleri ile sonuçlanacaktır. Deşifre edilmesi ve takibi güç olan siber terörizm günümüz ve gelecek dünyanın en büyük güvenlik sorunlarından birisi olarak karşımıza çıkacağı değerlendirilmektedir (Laqueur, 1999, s.76).

Etki bazında değişim gelişen teknoloji sonrasında, terör saldırılarının dünyanın her yerinde aynı zamanda seyredilmesine ve uluslararası kamuoyunda yer almasına neden olmuştur. 2001 yılında New York'ta, 2004 yılında Madrid'de gerçekleştirilen bir dizi intihar saldırıları, kamuoyunda ciddi bir psikolojik tahribatı ortaya çıkarmıştır. Madrid'de gerçekleştirilen eylemler seçimlere kısa bir süre kala yapılmıştır. Bu saldırılar Irakta bulunan İspanyol askerlerini geri çekeceğini vadeden Zapetero'nun başında bulunduğu Sosyalist İşçi Partinin seçimleri kazanmasında etkili olmuştur. 11 Eylül eylemlerinin kamuoyuna etkileri çok daha büyük olmuştur. Soğuk savaştan itibaren dünyanın süper gücü olarak kabul edilen ABD kendi evinde en simgesel değerlerine yönelik terör eylemlerine maruz kalmıştır. Bunun sonucunda toplumun psikolojik sağlığı üzerine yapılan çalışmalarda birçok psikolojik vakaya

rastlanmıştır. Kamuoyunda İslam dinine ve inanlarına karşı büyük bir nefret ve Müslümanların hedef alındığı nefret suçu vakaları görülmüştür. Etki bazında değişim sonucunda kamuoyunda terörizme karşı gelişen duyarlılığa rağmen El-Kaide gibi hedef ayırımı gözetmeksizin faaliyet yürüten, PKK/KCK terör örgütüne yönelik alınan tedbirlere Batılı ülke ve kurumlarca destek verilmediği gözlemlenmiştir. Bu terörist gruplar aksine Batılı devletlerce El-Kaide kökenli örgütlere karşı savaştan özgürlük savaşçıları olarak gösterilmektedir (Şen, 2017, s.150-154).

Terörizmle mücadelede değişimin en yoğun yaşandığı ülkelerin başında Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. 11 Eylül saldırıları, ABD’ de ülke savunmasından sorumlu kurumları değişen terör ortamına karşı daha hazırlıklı bir hale getirmek için gerekli stratejilerin oluşturulması için dramatik bir dönüm noktası olduğu kabul edilmektedir. 2002 yılında George Bush dönemi Ulusal güvenlik stratejisi ile temel eylem planı oluşturulmuştur. Teröristlere karşı mücadele ile barışı savunmak, büyük devletlerarasında iyi ilişkiler geliştirerek barışı tesis etmek, tüm coğrafyalardaki özgür ve açık toplumları bir araya getirerek barışı getirebilmek hedeflenmektedir. Ulusal güvenlik stratejisi, uluslararası terörist faaliyetlerin ortadan kaldırılmasını ve kitle imha silahlarına sahip olan ve olmaya çalışan devletlerin engellenmesini amaçlayan bir strateji ortaya koymaktadır (Yılmaz, 2006, s.429-432).

Terörizmle mücadele stratejilerinde değişim ve dönüşüm ele alındığında devletlerarasındaki yaklaşım farkları göze çarpmaktadır. Avrupa ülkelerinde insan haklarına dayalı, önleyici, zararların daha uzun bir zaman diliminde ortadan kaldırmayı hedeflemektedirken, ABD gibi ülkeler savaş stratejilerine dayalı, daha sert stratejiler oluşturmuşlardır. ABD sistematik bir şekilde terörizme olan hassasiyetin azaltılması ve korucuyu stratejilerin geliştirilmesine odaklanmıştır. Avrupa Birliği ise önleyici tedbirleriyle birlikte hukuk ve istihbarat kuruluşlarının düzenlenmesine yönelik stratejilere ağırlık vermiştir (Kurtuluş, 2012, s.37).

3.2.1. Terör Örgütlerinin Saldırılarına Karşı Ülke İçinde Mücadele Stratejisi

Terörizmle mücadele faaliyetleri kaynağını, hukuk normlarından almaktadır. Ülkelerin taraf oldukları Uluslararası anlaşmalar, devletin kendi Anayasası gibi bir takım bağlayıcı hukuki kaynaklar terörle mücadelenin sınırlarını belirlemektedir. İnsan hakları çerçevesinde ülke güvenliğini sağlamak devletlerin asli görevi kabul edilmektedir. Ülke içi güvenlik tedbirleri genellikle polis ve jandarma birimlerince

sağlanmaktadır. Ülke içi terör eylemlerine karşın Olağanüstü hâl ve sıkı yönetim uygulamaları dışında asgari güç kullanımına sıcak bakılmamaktadır (Guild, 2007, s.35).

İnsan hakları hukuku çerçevesinde terörle mücadelede devletler, ülke içinde kuvvet kullanabilmek için, “kolluk harekâtı” modelinden faydalanmaktadır. Suç ortaya çıkmadan önlemek, uygulamaya geçen suçun bastırılması, gerçekleşmiş olan suçun zanlılarının adli makamlarca cezalandırılması kolluk harekâtı modelinin amaçlarıdır. Terör eylemleri her ne kadar ciddi boyutlarda olursa olsun, ölümcül güç kullanımının da bir sınırı bulunmaktadır. Kolluk kuvvetleri silah kullanmadan önce orantılılık ilkesinden hareketle aşamalı olarak uyarılarda bulunmalıdır. Terörle yurt içinde mücadelede Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)’ne göre yaşam hakkına saygı gösterme yükümlülüğü gereğince, silahlı güç kullanımının, meşru amaçla orantılılığını sorgulayıcı bir tavır takınmıştır. Mahkeme terörizmle mücadelede özel askeri birliklerin kullanılmasını meşru bir tavır olarak görmekteyken, yurt içinde yaşanan olaylarda askeri yöntemlerin etkin kullanımını kabul etmemektedir. Adli kontrol ve tutuklama kararlarını yurt içinde mücadelede kullanılacak yöntemler olarak tanımlamaktadır (Taşdemir, 2012, s.113-115).

Terörle mücadelede ülke sınırları içerisinde mücadele algının aksine daha da kapsamlı bir yoldur. Öncelikle ülke kamuoyundaki terörle mücadele güvenlik güçlerince yürütülen bir süreçtir anlayışının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Siyaset bilimciler, sosyal bilimciler, ekonomist ve uluslararası ilişkiler uzmanlarının da aralarında bulunduğu uzman ve akademisyenlerin aktif mücadeleye dâhil edilmesi gerekmektedir. İletişim odaklı insan unsurunun merkeze konduğu, bütünleştirici çalışmaların ortaya konması önem arz etmektedir. Kanunlar kolluk kuvvetlerinin gerçekleştirdiği operasyonlar, daha çok kısa vadede terör sorunlarını çözebilmektedir, ancak terör sorununun kökleşmiş iç sorunlarını çözmekte yeterli olmamaktadır. Ülke sınırları içerisinde terörizm sorunun kalıcı olarak çözümü için, terörizme yönelik algının değişmesinin gerektiği düşünülmektedir. Algının değişmesi, davranış ve tutumların da değişmesi anlamına gelmektedir. Bir kişinin bir konuda harekete geçebilmesi için öncelikle, o kişinin farklı bir alternatifinin olduğunu bilmesi ve bunu algılaması elzem görülmektedir. Terörizm faaliyetlerinin bir hak arama ve talep etme biçimi olmayacağını hem algı olarak hem de davranış biçimi olarak yerleştirilmesi önemli görülmektedir. Düşünce ve davranışların değişebilmesi için hedef topluluğa

yönelik iletişim disiplininin gözden geçirilmesi elzemdir. İletişim yoluyla düşünce ve davranışların değiştirilmesi, sosyal pazarlama teorisi ile ifade edilebilmektedir. Sosyal pazarlama, toplumun genelinde rahatsızlık uyandıran bir sorunun çözüme ulaştırılması için maddi menfaate ulaşma amacı gözetmeyen, düşünce ve davranışın değiştirilmesini amaçlamaktadır. Toplumu ilgilendiren bir olgu olan terörün de sosyal pazarlama stratejisinin bir alanı olacağı düşünülmektedir. Terörizmle mücadelede iletişim yöntemlerinin aktif kullanımı, hükümetin kendisini kamuoyuna etkin bir biçimde ifade edebilmesi için önem arz etmektedir. İletişim yöntemlerinden faydalanılması, terörün yarattığı yıkımın topluma anlatılması ve terörle mücadelede toplum desteğinin alınmasını sağlamaktadır (Saran ve Bitirim, 2010, s.95-96).

Terörizm faaliyetlerinin, ülke içinde istismar ettiği sosyal, ekonomik, eğitim ve sağlık gibi sorunların çözümüne yönelik sosyal projeler ortaya konup hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu projelerle halkta oluşan ayrımcılık algısı ortadan kaldırılmalı, aidiyet ve bir arada yaşama düşüncesi artırılmalı, devlete olan güvenin güçlendirileceği bir ortam meydana getirilmelidir (Bilgin ve Akyürek, 2009, s.112).

Sosyal pazarlama stratejisi ile terörün etkilerinin yoğun yaşandığı bölgelere yönelik, iş ve hobi edindirme kurslarıyla terör örgütlerinin hedef kitlesi arasında yer alan gençleri topluma ve iş hayatına entegre edecek çalışmalara ağırlık verilmelidir. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) gibi bölgesel kalkınma planları hazırlanarak terörizmden etkilenen bölgelere yönelik kapsamlı yol haritaları oluşturulması ülke içinde terörizm faaliyetlerine katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir (Saran ve Bitirim, 2010, s.100).

Terörizmle mücadelede yapılan başlıca hatalardan olan devamlılık unsurunun göz ardı edilmesi toplumda mücadeleye yönelik inancın azalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle sosyal, kültürel ve ekonomik politikaların üzerine düşülmesi, halkı mücadeleye inandırmak adına önem taşımaktadır (Bilgin ve Akyürek, s.104).

Ülke sınırları içinde mücadeleye örnek olarak ABD'nin 11 Eylül eylemleri sonrası iç güvenliği sağlamaya yönelik adımları gösterilebilir. Ülke içi savunmayı güçlendirmek amacıyla kurumsal değişimler yapılmıştır. ABD'nin iç güvenlik stratejisini belirlemek amacıyla "Ülke İçi Güvenlik Konseyi" (Homeland Security Council- HSC) ve "Savunma ve Güvenlik Bakanlığı" (Department of Homeland Security- DHS) kurulmuştur. Kurulmuş olan bakanlığın ana stratejisi terörizm

tehdidinin ABD sınırları içerisinde önlemek ve olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmaya hedeflemektedir (Demirci, 2011, s.209).

Ülke sınırları içinde terörizmle mücadeleye bir diğer örnek olarak Japonya verilebilir. Japonya'nın terörle mücadelede izlediği yol Batılı devletlere göre daha yumuşak kabul edilmektedir. Japon halkı II. Dünya savaşı sonrası yaşamış olduğu kötü tecrübeden yola çıkarak yöneticilerine güç kullanımında serbestlik verme noktasında kısıtlayıcı davranmaktadır. Japonya terörle mücadelesinde toplumla yakın işbirliği geliştirmiştir. Batı ülkelerinde yaygın olan toplum destekli polislik uygulamasına benzerlikleri olan Koban stili polisliğin uygulamaya geçmesinin terör örgütlerine karşı başarılı olduğu kabul edilmektedir. Sert polisiye tedbirlerin uygulanmaması devletin meşruluğunu müdafaa etmiş, ayrıca silahlı kuvvet kullanımının devlete getireceği ekonomik yükten de kurtulmasını sağlamıştır. Dolaylı olarak ekonomik kalkınmanın sağladığı ortam ülke içinde terör örgütlerinin istismar ettiği alanların daralmasına yol açmaktadır (Sözer ve Elmas, 2009, s.29-30).

Bir diğer ülke örneği olarak Rusya'nın Çeçen savaşçılara karşı uyguladığı mücadele örnek gösterilebilir. Sivil halk ile savaşçılar birbirinden ayrılmalıdır. Siyasal yönetim çözüme aktif olarak destek vermektedir. Silahlı mücadelede önemli bir aşama elde edilmeden mücadele yerel yöneticilere devredilmemektedir. Terör örgütü mensupları toplum tarafından dışlanınca yok olma eğilimine girmektedirler. Sosyal sınıfların desteğiyle gelişen terörizm, toplumdan gerekli desteği alamayarak moral olarak çöküş süreci içine itilmektedir (Prımakov, 2004, s.177-185).

Ülke uygulamaların da belki de en başarılı sonucu elde eden İngiltere örneği de dikkate alınmaktadır. 1969 yılında faaliyetlerine başlayan 2005 yılında İngiltere hükümeti ile müzakere yöntemiyle eylemlerine son veren IRA (Irish Republican Army)'ya yönelik ülke sınırları içinde uygulanan tedbirler şunlardır:

- IRA'ya verilen desteğin kısıtlanması amacıyla tutuklu yargılaması devam eden ve hüküm giyen kişilerin af imkânından faydalanmaları kanunla zorlaştırılmıştır.
- Terör örgütü üyelerine uzun süreli hapis cezaları verilmiştir.
- Polise terörizm kaynaklı suçlara yönelik araştırma yapılmasında geniş yetkiler verilmiştir.
- Kamuya açık alanlarda terör örgütünü simgeleyen kıyafet giyen aksesuar takanlara, sözlü ve eylemsel olarak terör örgütü propagandası yapanlara, terör örgütünü desteklemekten dolayı 6 aya kadar hapis cezaları verilmiştir.

- Terörizmle mücadele kapsamında 1974 yılında hazırlanan terörle mücadele yasası ile polislere verilen geniş yetkiler İngiltere'nin yurt içinde mücadelesinde önemli adımlar olarak görülmektedir (Karaağaç, 2019, s.238).

3.2.2. Terör Örgütlerini Bulunduğu Yerde Bertaraf Etme Stratejisi

Terörizmle mücadele tarihinde önemli birçok dönüm noktası bulunmaktadır. Terörizm stratejilerini uluslararası anlamda değiştiren olay ise yukarıda birden fazla kez değinildiği üzere, 11 Eylül saldırıları olmuştur. Eylemler sonrasında, ABD uluslararası terörizmle mücadele kapsamında, içlerinde Asya ülkelerinin de bulunduğu 9 ayrı ülkede, 13 üs konuşlandırmış, geniş kapsamlı tatbikatlar düzenlemiştir. ABD yeni ulusal güvenlik stratejisinde ön plana çıkan noktalar; hedef ülkelerin ABD'ye karşı tehdit oluşturmadan hedef alınması, uluslararası kurum ve kuruluşların ABD çıkarlarına engel olmaması, ABD'nin çıkarları gereği gerekli durumlarda askeri güç kullanması gibi bir takım tedbirler alınmıştır. Klasik güvenlik stratejilerine göre askeri güç kullanımının uygulanabilmesi için terör eyleminin ortaya çıkmasını beklemek güncelliğini yitirmiş bir anlayış olarak kabul edilmektedir. Buradan yola çıkarak 20 Eylül 2002 yılında açıklanan "Önleyici Güç Kullanımı" stratejisine geçildiği resmen açıklanmıştır. Bu stratejiye göre terörizme yönelik bir tehdit algıladığında, tehdidin ortaya çıkmasını beklemeden müdahale edebilecektir. Terörizm ile mücadele ABD'nin kendi topraklarından çıkarak, terörün doğduğu gücünü aldığı yerde etkisiz hale getirilmesini hedeflemektedir. Stratejide meydana gelen değişim sonucunda, terörizm tehdidinin bulunduğu alanı daraltarak, örgütün lider kadrosunu etkisiz hale getirerek, terör sorununu kökten çözmek hedeflenmektedir (Yılmaz, 2006, s.432-434).

Terörizmin sorunun çözümüne yönelik ortaya atılan yöntemlerden birisi terörizmin ülke sınırları dışında mücadelesinin en başarılı yöntem olduğu iddia edilmektedir. Bu fikrin temel noktası, terörle mücadele ülke sınırları içinde kazanılamaz, ancak ülke sınırları içerisinde kaybedilmektedir. 11 Eylül eylemlerinden alınan ders ile terör örgütlerinin ülke sınırları dışındaki barınma alanlarının sınırlandırılması gerekmektedir. Terör örgütleri eyleme geçmeden, terör örgütü üyelerinin ülkeye girişi engellenmeli, ülke içinde maddi ve manevi kaynakları sınırlandırılmalıdır (Perle ve Frum, 2004, s.126-130).

11 Eylül 2001'e kadar terörle mücadele stratejileri, eylem gerçekleşikten sonra mücadeleyi temel alan "balıkçı (fisherman)" modeliydi. 11 Eylül eylemlerinden

sonra “avcı (hunter)” modeli temel alınarak terörle mücadele stratejileri geliştirilmiştir. İstihbarata dayalı olan bu mücadele yöntemi ile beraber, terör örgütü üyelerinin buldukları coğrafyadaki tespiti ve buldukları yerde ortadan kaldırılmalarını içeren bir strateji hayata geçirilmiştir (Yılmaz, 2006, s.507).

Önleyici müdahale, henüz gerçekleşmemiş olan ancak gerçekleşmesi mümkün olan saldırılara karşı vatandaşları korumayı amaçlamaktadır. Bazı araştırmacılara göre “ileriye dönük meşru müdafaa” olarak tanımlanmaktadır. Tehdit olarak algılanan bir saldırıya yönelik meşru müdahaleyi benimseyenlere göre, saldırının gerçekleşeceğine dair beklentinin deliller ile de desteklenmesi gerekmektedir. 2003 yılında ABD’nin Irak’a yönelik gerçekleştirdiği operasyonun gerekçesi olarak ABD Irak’ta kitle imha silahlarının bulunduğunu öne sürmüştür. ABD kendisine yönelik bir eylem gerçekleştirilmeden, ancak gerçekleştirilmesi olası saldırılar önceden engellenmeliydi. ABD bu fikri öne sürerek önleyici tedbirlerine bir dayanak oluşturmuştur. Önleyici müdahalenin yöntemi üzerine de tartışmalar mevcuttur. ABD’nin Irak’ta gerçekleştirmiş olduğu müdahalenin çok sert bir biçimde gerçekleştirdiği görülmektedir. Adı her ne kadar operasyon olarak duyurulsa da Irak’ta bir savaş durumu söz konusu olmuştur. Silahlı güç kullanımının dışında farklı seçeneklerin bulunması önleyici müdahalenin önünde bir engel oluşturmaktadır. ABD Irak’ta son çare olarak askeri güç kullanımı dışında da seçeneği bulunmasına rağmen, gereklilik hali üzerinden fikirler öne sürerek askeri güç kullanmıştır. Irak’ta bulunduğu iddia edilen kitle imha silahlarının denetimi beklenmeden yapılan askeri müdahale uluslararası kamuoyu tarafından ağır eleştirilere konu olmuştur. Askeri müdahale sonrasında Irak’ta sosyal yaşam bozulmuş, ülke siyasi bunalımlar ve iç savaş ile karşı karşıya kalmıştır. Irak örneğinde görüldüğü üzere önleyici müdahale uygun koşullar oluşturulmadan hayata geçirilince, uygulandığı coğrafyaya karışıklık ve yıkım getirmektedir. Operasyon ABD tarafından değerlendirilecek olursa, 11 Eylül eylemleri sonrasında sert bir güvenlik politikası geliştiren ABD tehdit olarak gördüğü düşmanlarına karşı önleyici müdahale stratejisini kendi açısından başarılı olarak hayata geçirmiştir. Operasyon öncesinde hedeflenen terörizm tehdidini bulunduğu yerde bertaraf etmek ve Saddam Hüseyin’i iktidardan indirme amaçlarına ulaşmıştır (Demir, 2022, s.22-25).

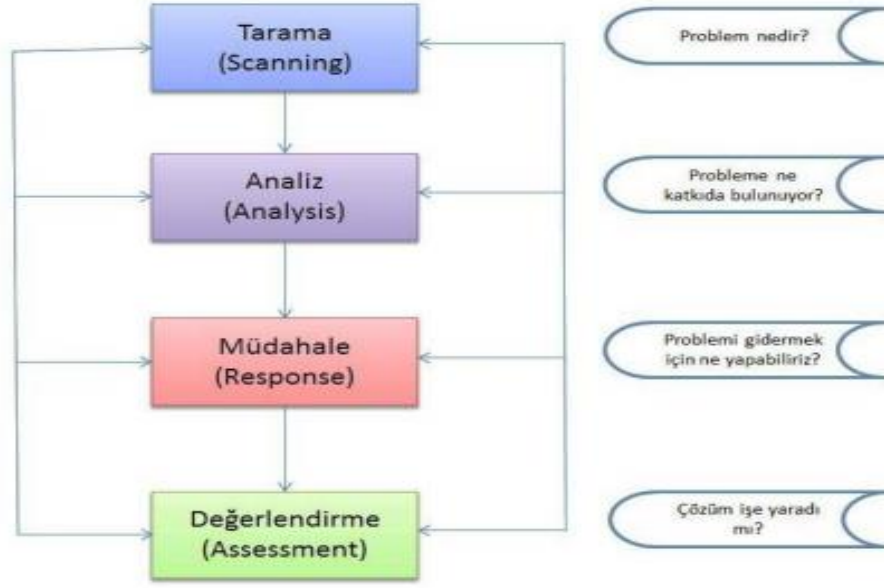
Önleyici müdahalenin sakıncaları üzerine, Iraktaki siyasi istikrarsızlıktan yola çıkarak birçok tartışma yürütülmüştür. Devletlerin çıkar elde etme amacı

doğrultusunda önleyici müdahaleye başvurmaları küresel ölçekte hissedilen büyük acılara neden olmaktadır. Önleyici müdahalenin çıkar amaçlı kullanımının engellenmesi için belirli ilkeler üzerinde tartışma yürütülmüştür. Ölümcül risk üzerinden tehdidin ortadan kaldırılmadığı durumda insan hayatının tehlikede olacağı vurgulanmıştır. Olasılık kavramı ile tehdidin gerçekleşme ihtimali tartışılmaktadır. Meşruiyet ilkesi ile yapılması planlanan müdahalenin savaş koşullarından orantılılık ve gereklilik koşullarını taşıyıp taşımadığına bakılmaktadır. Yasallık ilkesi ile oluşması muhtemel tehdidin yasadışı eylemlerden mi oluştuğunu ve müdahalenin yasal olup olmadığı değerlendirilmektedir (Ettinger, 2017, s.120).

Terörizmle mücadele stratejisine modern bir bakış açısı getiren ve terörizmin ortaya çıkmasına neden olan etkenlerin önlenmesi için, Toplum Destekli Polislik ve Problem Odaklı Polislik yöntemleri dikkat çekmektedir. Toplum Destekli Polislik, halk ve polis arasında güçlü bir bağ kurmayı amaçlayan, günümüze uygun bir polislik yaklaşımıdır. Polis teşkilatları ve halkın arasında kurulan güçlü iletişim ile suç ve suçluyla mücadelede başarı kazanılacağı düşünülmektedir. Toplum Destekli Polislik faaliyetleri oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. TDP, Polis teşkilatlarının en temel görevi olan suç önleme faaliyetlerini, toplum ve polisin suça karşı iş birliği içinde hareket etmesini sağlayarak, toplumun suça karşı mücadelesini arttırmayı ve doğal olarak suçu önlemeyi amaçlamaktadır. Toplum Destekli Polislik 'in terörizmle mücadele faaliyetlerine yönelik kullanıldığı görülmektedir. İngiltere, İspanya ve Peru'nun da aralarında bulunduğu ülkeler terörizmle mücadele de TDP yöntemlerinden faydalanmaktadır. TDP, toplumla birlikte hareket ederek terörizmin ortaya çıkarttığı korku ve paniği ortadan kaldırarak, toplumu terörizme karşı bilinçlendirmektedir. TDP terör örgütlerinin eleman temin çalışmaları ve genel faaliyetlerine yönelik toplumu bilinçlendirecek uygulamalar yürüttüğü görülmüştür. Toplumu bilinçlendirme çalışmalarında özellikle okullarda düzenlenen konferanslar ve aileler ile yapılan görüşmeler önemli bir yer tutmaktadır. Vatandaşların terörizm tehdidinden nasıl uzak durmaları gerektiğine yönelik eğitim faaliyetleri önem taşımaktadır. TDP'nin halk ile devlet arasındaki bağı zayıflatma amacıyla terör örgütleri tarafından yapılan propaganda faaliyetlerine karşı mücadele ederek, terör suçlarına karışanları topluma yeniden kazandırmak gibi geniş bir faaliyet alanı bulunmaktadır. TDP çalışmaları günümüz de terörle mücadele çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır (Güçlü, 2014, s.109-111).

Problem Odaklı Polislik (POP), suçun önlenmesi faaliyetlerinde öne çıkan modellerden birisidir. Bu model, rutin aktiviteler teorisi ve durumsal suç önleme teorisi gibi teorilerden faydalanılarak ortaya çıkarılmıştır. POP, gerçekleşen suçlardan ziyade, henüz gerçekleşmemiş olan suçların önlenmesine ve bu suçların nedenleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu yaklaşıma göre, farklı suçlar ve toplumsal bozukluklar, birbirleriyle bağlantılı benzer olayların bir sonucudur. POP yaklaşımına göre bir yerleşim yerinde mevcut olan sorunlar ve suçlar daha da büyük sorunlara dönüşmeden önlenmesi gerekmektedir. Suçun önlenmesi amacıyla, bir yerleşim yerinde uzun süredir görevde bulunan polisler o bölgedeki vatandaşlar ile birlikte çalışarak, toplumu rahatsız eden problemleri çözmek ve bir dizi tedbirler almaktadırlar. Suçun önlenmesi için yalnızca polisiye tedbirler tek başına yeterli değildir. Özel sektör temsilcileri, sivil toplum kuruluşları ve toplumun her kesiminden insanın katılımı ile aktif bir mücadele suçun önlenmesi çalışmalarında önem arz etmektedir. POP yöntemi, SARA (Scanning, Analysis, Response and Assessment) yöntemi olarak da bilinen “Tarama, Analiz, Müdahale ve Değerlendirme” aşamalarını içinde barındıran bir sistemdir. Tarama aşamasında halkta kaygı ve korku yaratan problemlerin tespiti yapılır, analiz aşamasında problemlerin nedenleri araştırılmaktadır. Müdahale aşamasında ise polis, sivil toplum kuruluşları ve toplumun her kesiminden insanın katılımıyla sorunlar çözülmeye çalışılır, değerlendirme aşamasında ise sorunun çözümü için yapılan müdahalenin istenilen katkıyı sağlayıp sağlamadığı değerlendirilmektedir (Doğan ve Sevinç, 2011, s.37-38).

POP yaklaşımı terörizmle mücadelede, terörizmin temel sorunlarının çözümünde önemli rol almaktadır. POP yaklaşımı suçun önlenmesinde sadece kolluk kuvvetlerinin değil, toplumun her kesiminin dâhil edildiği bir yaklaşım benimseyerek terörizmle mücadeleye fayda sağlamaktadır. POP terörizmle mücadele de terörün neden ortaya çıktığının, hangi yöntemleri kullandığını ve yöntemlerin nasıl bertaraf edilmesi gerektiğinin belirlenmesinde proaktif ve önleyici bir yaklaşım olarak görülmektedir (Güçlü, 2014, s.113).

Şekil 1. *Problem Odaklı Polislikte SARA Modeli* (Güçlü, 2014, s.112).

Terörizmle mücadele de önleyici müdahale yöntemleri arasında değerlendirilecek bir başka yöntem ise tersine radikalleşme yöntemidir. Tersine radikalleşme terör örgütü mensubunun benimsemiş olduğu ideolojisini terk ederek ve siyasi şiddet yolunu araç olarak kullanmayı reddetmesidir. Düşünce yapısı değişen birey eylemsel hareketleri kabul etmemektedir. Tersine radikalleşme meşakkatli bir süreci kapsamaktadır. Bu sürecin sonunda birey şiddet kullanma isteğinden vazgeçmektedir. Kişi aldığı karardan dolayı içinde bulunduğu gruptan dışlanmaktadır. Bu durum kişinin gruptan kopuşunu hızlandırmaktadır. Dışlanan kişi tersine radikalleşme sürecinde kararlı hala gelmektedir (Kaya, 2020, s.102-103).

Dini motifli terör örgütlerine mensup olan kişide tersine radikalleşme süreci, kişinin hatalı veya yanlış yorumlanmış bir inancı benimsediğini kabul etmesiyle başlamaktadır. Kişi örgütten ayrılma sürecinde veya örgütten ayrılmışsa devlet tarafından kişiye inancının yanlış olduğu dini konulara hâkim bir otorite tarafından anlatılmalıdır. Cezaevinde bulunmakta olan örgüt üyelerinin takibi mutlak biçimde devlet tarafından yapılmalıdır. Cezaevlerinde örgüt üyelerine yönelik eğitim faaliyetleri yapılarak, psikolojik destek almaları sağlanmalıdır. Bu sürecin sonunda kişilerin sosyal yaşama olan alışma süreçlerine dair kontroller yapılmalıdır. Cezaevleri örgütler için bir eğitim kampı haline gelebilmektedir. Buda kişilerin cezaevlerinde radikalleşmelerine neden olmaktadır. Kişinin cezaevi süreci sonrasında yaşamı da

önem taşımaktadır. Kişi radikalleşmeden uzaklaşmış olsa da toplum, terör örgütü üyesi olmuş kişiye olumlu olarak bakmayabilir. Bu noktada program çerçevesinde kamuoyunda bir bilinçlendirme kampanyası yapılmalıdır (Kaya, 2020, s.104).

Terörizmle mücadelede önleyici müdahale kapsamında tersine radikalleşme yöntemini uygulayan ülkeler arasında Suudi Arabistan bulunmaktadır. Suudi Arabistan El-Kaide terör örgütüne karşı önleme, iyileştirme ve cezaevi süreci sonrasında kapsayan bir strateji oluşturmuştur. Tersine radikalleşme programından yararlanmak isteyen örgüt mensupları dini eğitim, aile görüşmeleri ve maddi yardımları da içinde bulunduran haklardan faydalanmıştır. Suudi Arabistan halkını bilinçlendirme amacıyla dini, radikalleşme, şiddet ve terörizm konularında yayınlar yapmıştır. Bu yayınların ana teması terör örgütlerinin dini kendi çıkarlarına uygun olarak yorumlayıp, halkın samimi inançlarını istismar amacı güttüklerini anlatmak üzerinedir. İslam dininin barışı amaçladığı ve masum sivillerin ölümünün hiçbir gerekçesinin olmadığı anlatılmıştır. Terör olayları tekrarlanma açısından değerlendirildiğinde Suudi Arabistan uygulamaya koyduğu proje ile radikalleşmeye karşı mücadelede başarılı sayılmaktadır. Programı tamamlayan 3000 kişiden yalnızca 45'i yeniden tutuklanmıştır. Proje başlangıçta başarıya ulaşsa da süreklilik sağlanamamış, uygulama alanının sınırlı kalmasından ötürü terörizmle mücadele stratejisi haline getirilememiştir (El-Said, 2012, s.36-41).

3.3. 15 Temmuz Öncesi ve Sonrası Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Stratejisinde Değişim ve Dönüşüm

Türkiye, Cumhuriyetin kuruluş yıllarından günümüze kadar uzanan süreçte iç ve dış tehditlere karşı güvenliğini sağlamak için tedbirler almıştır. Terörizm tehdidi, iç ve dış isyanlara karşı her zaman hazırlıklı olmak durumunda kalmıştır. Türkiye değişen dünya ve koşullara uygun olarak güvenlik stratejisini her zaman şekillendirmiştir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Atatürk'ün yurtta sulh, cihanda sulh ilkesini ekseninde güvenlik stratejisini oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşından Soğuk Savaş dönemine kadar geçen sürede Türkiye çatışmalardan uzak durmak amacıyla korumacı ve tarafsızlık ilkelerine dayalı bir güvenlik politikasını takip etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında artan güvenlik risklerinin farkında olan Türkiye NATO'ya üye olarak artan Sovyet tehdidine karşı bir nevi koruma kalkanı altına girmiştir. SSCB'nin dağılması ile Soğuk savaş dönemi sonlanmış olsa da Türkiye'nin güvenlik

kaygıları devam etmiştir. SSCB'nin dağılması başka güvenlik risklerinin oluşmasına yol açmıştır. Bu noktada Türkiye bu risklerden korunmak için tarihsel ve kültürel bağlarının bulunduğu Kafkas, Balkan ve Ortadoğu halkları ile iyi ilişkiler içinde bulunmaya gayret etmiştir (Arslan, 2022, s.554).

Sovyetler Birliği'nin dağılışı ile Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ABD'nin baş aktör olduğu tek kutuplu bir düzen oluşmaya başlamıştır. Türkiye'nin 15 Temmuz öncesi güvenlik stratejileri incelendiğinde, 1990'lı yıllar Türkiye için şiddetli terörle mücadele politikaları ve güvenlik söylemleri etkisinde geçmiştir. Güvenlik politikalarında içe dönük, korumacı bir politika izlenmiştir. Soğuk Savaşın sonlanmasının akabinde jeopolitik değişimlerin etkisi altına giren Türkiye, 11 Eylül'ün ardından yeni bir istikrarsızlık süreci içerisine girmiştir. 11 Eylül sonrasında ABD Afganistan'ın ardından Irak'ı işgal etmiştir. ABD'nin Irak'ı işgaline karşı müdahale karşıtı bir pozisyon alan Türkiye yeni güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalmıştır. Iraktaki siyasal düzenin bozulmasını fırsat bilen PKK Kuzey Irak'ta kendisine rahat hareket edeceği bir alan bularak güçlenmiştir. Bu dönemdeki bölgesel güvenlik sorunları iyi komşuluk ilişkileri ile çözülmeye çalışılmıştır. Suriye'nin dünya siyasetine yeniden sokulması, Irak'ın yeniden istikrar kazanmasında Türkiye'nin rolü ve İran ile normalleşme çabaları Türkiye'nin yeni bölgesel siyasetinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıbrıs sorunun Annan planı ile çözülme çabası Türkiye'nin güvenlik krizinin yoğun yaşandığı bir dönemdeki politikasının özeti gibidir (Yeşiltaş, 2022, s.240-242).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye beklenenin aksine güvenlik açısından rahat bir ortam içine girememiştir. Bölgesel güvenlik tehditlerinin yoğun olduğu Balkanlar, Ortadoğu ve Orta Asya'nın göbeğinde yer alan Türkiye'nin güvenlik stratejileri daha da önem kazanmıştır. Soğuk Savaş dönemi savunma harcamalarının artmasına neden olmuştur. Bu dönem sonrasında dahi Türkiye'nin savunma harcamalarının azalmaması tedbirli bir güvenlik politikasının devam ettirildiğini göstermektedir. Soğuk Savaş sonrasında bölgesel istikrarsızlık artmış bunu takip eden politikalar gereği, güçlü bir askeri yapı ve akabinde bölgesel bir güç olma istediği oluşmuştur. 2000'li yılların başında Türk güvenlik stratejisinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Avrupa Birliği üyeliği hedefi doğrultusunda demokratik ilkelere dayalı politikalar oluşturulmuş, IMF ile yapılan anlaşma, 2002'de yaşanan genel seçim ile

tek partili iktidarın siyasi istikrarı desteklemesi gibi süreçler Türkiye'nin dış ve güvenlik politikalarını değişime zorlamıştır (Bakan, 2007, s.43-47).

1980 ' li yıllar itibariyle Irak'ın kuzey bölgesinden gelen PKK saldırılarına karşı adım olarak Türkiye ile Irak arasında 15 Ekim 1984 tarihinde mutabakat imzalanmıştır. Bu mutabakat kapsamında taraflar birbirlerinden izin almadan karşı tarafın topraklarında sıcak takip yapabileceği kararını almışlardır. Bir terörist eylem gerçekleştirilmek suretiyle uluslararası hukuk ihlal edilirse, eylemin mağduru ülke sıcak takip hakkı gereği, saldırıyı gerçekleştiren başka devlete ait gemiyi açık denizde takip ederek kuvvet kullanabilmekte, söz konusu hak başka bir devletin kara sularına gelince son bulmaktadır. Esasen deniz hukukuna ait bir kavram olan sıcak takip hakkı, bütün devletlerin kullanımına açık olan uluslararası bir alanda icra edildiğinden dolayı, kara da böyle bir alanın bulunmamasından kaynaklı olarak sıcak takip hakkının karada kullanılabilmesi için gerçekleştirileceği ülkenin açık rızası ve ikili anlaşmalar ile uygulanması mümkün olmaktadır. Türkiye ile Irak devletleri arasında 1984 tarihinde imza altına alınan mutabakat zaptı bu ikili anlaşmalara örnek olarak gösterilmektedir. Türkiye Irak ülkesinde üslenen PKK terör örgütünün eylemlerine karşılık olarak, saldırıların kaynağı olan bölgeye yönelik 26 Mayıs 1983 tarihinde düzenlenen kara harekâtı ile sırasıyla 15 Ağustos 1986 ve 4 Mart 1987 tarihlerinde düzenlenen hava harekâtlarını, Irak ile gerçekleştirilen mutabakat kapsamında icra etmiştir. Türkiye 1991 yılına kadar olan dönemde Irak'ın sınır ötesi harekâtlara müsaade etmesi nedeniyle harekâtlarına hukuki gerekçe gösterme konusunda istekli davranmayarak, konuyu Birleşmiş Milletler gündemine taşımamıştır (Engel, 2024, s.84-87).

Dönemin Irak lideri Saddam Hüseyin'in 1. Körfez Savaşı'nın ardından ayaklanan Kürtlere yönelik Irak'ın kuzeyinde başlattığı faaliyetleri bölgede bir siyasi kriz ortamı yaratmıştır. Yaşanan ayaklanmaların bastırılmasının ardından on binlerce kişi Irak'tan ayrılarak Türkiye ve İran sınırlarına yönelmiştir. Bunun üzerine Türkiye, İran ve Fransa konuyu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi gündemine taşımıştır. BMGK tarafından Irak vatandaşlarına yönelik baskının uluslararası barışı tehdit ettiği ifade edilerek, üye devletlere halkın korunması amacıyla çağrıda bulunulmuştur. ABD söz konusu karara dayanarak 36'ncı paralelin kuzeyinde kalan topraklarda Irak'ın bütün askeri faaliyetlerini yasaklamıştır. Irak'ın kuzeyi fiili olarak bir nevi devletsiz

bir alan haline dönmüştür. Bu durum PKK terör örgütünün bölgede daha da güçlenmesine neden olmuştur. Bu durumdan istifade eden PKK eylemlerinin şiddetini daha da arttırmıştır. Sınır bölgelerine yönelik artan saldırıların ardından Türkiye geniş katılımlı askeri harekâtlarına ağırlık verdiği bir döneme girmiştir (Engel, 2024, s.89-90).

1991 yılından itibaren sınır ötesi operasyonlar, yoğun bir biçimde hızlanmıştır. Bölgenin önde gelen Kürt aşiretlerinin de desteklediği bu operasyonlarda istatistiksel olarak önemli başarılar elde edilmiştir. Bu dönemin askeri harekâtlarının öne çıkan bir özelliği TSK'nın önceki dönemlerde operasyonun bitiminin ardından bölgeden çıkmasının aksine bölgede kalıcı olabilmek için askeri ve istihbarat personelinin bölgede bırakılması olmuştur. 1992 yılının bahar ayları itibariyle havadan ve karadan birçok operasyon icra edilmiştir. 1995 yılında gerçekleştirilen Çelik Harekâtı, 35 bin kişilik askeri bir güçle icra edilmiştir. Bahse konu döneme kadar gerçekleştirilen en kapsamlı operasyon sınırdan 60 kilometre içeri girilerek yapılırsa da istenilen sonuçlar elde edilememiştir. 1998-2003 yıllarında PKK'nın ilan ettiği tek taraflı ateşkes ile bölgeye yönelik kapsamlı operasyonlar yapılmamıştır. 7 Ekim 2007 tarihinde 13 köy korucusunun hayatını kaybettiği eylemin hemen ardında 13 Türk askerine yönelik gerçekleştirilen eylemlerin ardından TBMM Irak'ın kuzeyine yönelik sınır ötesi operasyonlar düzenlemek amacıyla tezkereyi yürürlüğe koymuştur. 100 bin kişilik askeri bir güç Irak sınırına konuşlandırılmıştır. Kuzey Irak'a yönelik başlatılan hava harekâtlarını sınırlı kara operasyonları ile desteklenmiştir. Türkiye Irak'ta üslenen PKK terör örgütüne yönelik askeri operasyonlarını 1991 öncesi dönemde sıcak takip hakkına dayandırmış, 1991 sonrası dönemde ise meşru müdafaa hakkı kapsamında icra etmiştir (Akutay ve Ateş, 2013, s.128-131).

2000'li yıllarla beraber Türkiye PKK terör örgütü ile mücadelesinde farklı bir anlayış geliştirmiştir. Türkiye uzun yıllardır mücadele içinde olduğu bölücü terör örgütü PKK ile teröristle mücadele yaklaşımını bir kenara bırakarak kapsamlı terörizmle mücadele stratejisine geçiş yapmıştır. Silahlı mücadele devam ederken terörizmi ortaya çıkaran nedenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamalar ortaya konulmuştur. 2002 ve 2014 yılları arasında 8 AB Uyum Paketi ile birlikte 4 Demokratikleşme Paketi açıklanmıştır. 2004 yılında Devlet Güvenlik Mahkemeleri

kaldırılmıştır. Terörizmle mücadelenin sistemli ilerlemesi adına Terörle Mücadele Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. Demokratikleşme adımları kapsamında 2009 yılında “Milli Birlik ve Beraberlik Projesi” diye duyurulan demokratik açılım süreci başlatılarak, terörizmin nedenlerinin ortadan kaldırılması için kültürel alanda faaliyet gösteren Kürtçe yayın yapan TRT-6 yayın hayatına başlatılmıştır. Üniversitelerde Kürtçe bölümler açılmış, mahkemelerde Türkçe dışındaki dillerde ifade verilme olanağı getirilmiştir. Demokratik açılım süreci olarak bilinen süreç, PKK’nın şehir yapılanmalarınca gerçekleştirilmiş olan Sur, Nusaybin ve Cizre’de yapılan çukurbarikat eylemleri, 6-8 Ekim olayları ve 20 Temmuz 2015 yılında Şanlıurfa ili Ceylanpınar ilçesinde 2 polis memuruna yönelik gerçekleştirilen terör eylemleri sonrasında sona erdirilmiştir (Özel, 2017, s.872-873).

2011 yılında başlayan Arap ayaklanmaları sonrası Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da Türkiye’yi yakından ilgilendiren gelişmeler yaşanmıştır. Suriye iç savaşının derinleşmesi, devlet dışı silahlı grupların batılı devletlerce finanse edilmesi, terör örgütlerinin devlet otoritesinin boşluğundan faydalanarak alan kazanması Türkiye’nin sınır güvenliği politikalarını olumsuz yönde etkilemiş ve değişime zorlamıştır (Acun ve Keskin, 2016, s.7-8).

Türkiye jeopolitik konumu gereği birçok devlet ve halk ile etkileşim içinde bulunmaktadır. Yer aldığı coğrafi konum gereği çevresel faktörlerden etkilenen Türkiye bu gerçeğe özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD tarafından başlatılan terörle mücadele hareketlerine kendi hâkimiyetine yakın alanlarda karşı karşıya kalmış ve doğrudan etkilenmiştir. ABD’nin Irak işgaliyle başlayan süreç Arap Baharı hareketleri ile ivme kazanmıştır. 2011 yılında Suriye’de meydana gelen iç savaş Türkiye’ye karşı yeni güvenlik risklerini doğurmuştur. Milyonlarca mülteci Türkiye’ye gelmiştir. Türkiye uzun yıllardır mücadele ettiği PKK terör örgütüne ek olarak DEAŞ gibi radikal bir örgütü karşısında bulmuştur. Batılı devletlerce Suriye’de desteklenen terör örgütlerinin ülke içinde yarattığı karışıklık Türkiye’yi yeni bir güvenlik stratejisi oluşturmaya iten etkenler olmuştur (Bekar, 2019, s.196).

Türkiye 15 Temmuz 2016’da Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) yapılanmasının ordu içine sızdırmış olduğu kadroları tarafından düzenlenen bir darbe girişimi ile karşı karşıya kalmıştır. Ankara ve İstanbul’da yoğunluk gösteren girişim kritik devlet kurumlarının hedef alınmasıyla doruğa ulaşmıştır. Ancak Türk halkının darbe girişimine tepki olarak sokağa çıkması, ordunun komuta kademesinin önemli bir

kısının girişime destek vermemesi ve aralarında MİT ve Emniyetinde bulunduğu kurumların mücadelesi sonucu darbe girişimi engellenmiştir. Darbe girişimi sonucunda 251 kişi hayatını kaybetmiş binlerce kişi ise yaralanmıştır (Duran, 2022, s.15).

15 Temmuz'da yaşanan başarısız darbe girişimi sonrasında Türkiye'nin siyasi ve güvenlik sistemi sekteye uğramıştır. Türkiye'nin güvenlik politikalarında değişime zorlayan unsurlarda bölgesel tabanlı yaşanan gelişmeler önemli bir yer tutmaktadır. Güneyde Suriye, Irak ve Libya, Kuzeyde Ukrayna, Kafkasya'daki yaşanan politik krizler bölgesel ölçekte Türkiye'nin güvenlik politikalarını etkilemektedir. Arap ayaklanmaları güney sınırına yönelik güvenlik anlayışını değişime zorlamıştır (Yeşiltaş, 2022, s.245).

Darbe girişiminin ardından uygulamaya konulan güvenlik politikaları terörizmle mücadeleyi olumlu anlamda ivmelendirmiştir. Jandarma'nın İçişleri Bakanlığı bünyesine alınması sınır içinde yapılan operasyonlarda etkisini göstermiştir. Bu süreçte yaşanan en önemli değişim ise sınır ötesinde aktif askeri güç kullanımı olmuştur. Suriye, Irak, Libya gibi ülkelerde önleyici güç unsurlarının kullanımı güvenlik risklerinin bertaraf edilmesinde önemli kabul edilmektedir. Somali'de bulunan askeri görev gücü Afrika boynuzundaki stratejik çıkarları ifade ederken, Libya ve Katar da bulunan üsler Türkiye'nin küresel güç olma isteğini göstermektedir. 15 Temmuz görüldüğü gibi Türkiye'nin ulusal güvenlik ve çıkarlarını korumak için devletin içeride ve dışarıda yeniden yapılandırılma sürecini başlatmıştır. Diğer yandan Balkanlar, Ortadoğu, Kuzey Afrika, Karadeniz ve Kafkasya başta olmak üzere yeni bölgesel güvenlik ortamında rekabet etmeye imkân sağlayacak bir stratejinin hayata geçirilmesi adına önemli bir süreç olarak kabul edilmektedir (Yeşiltaş, 2022, s.258-262).

15 Temmuz darbe girişiminin ardından Türkiye daha öncesinde Rusya ile yaşanan uçak krizinde olduğu gibi Batılı ortakları tarafından yalnız bırakıldığını yeniden tecrübe etmiştir. ABD başkanı Barack Obama'nın Türkiye'ye destek telefonu darbe girişiminden tam 4 gün sonra 19 Temmuz'da gelmiştir. Türkiye bu dönemde dış politikasını "yeni güvenlik anlayışı" olarak yeniden düzenlemiştir. Bu anlayış çerçevesinde DEAŞ, PKK ve FETÖ gibi örgütlerle yeni bir mücadele anlayışına geçilmiş, terör örgütleri ile önleyici müdahaleye dayanan tedbirler benimsemiştir.

Türkiye'nin güvenlik stratejisinde yaşanan bu değişimi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan şöyle açıklamıştır:

“Türkiye, bu yanlış güvenlik anlayışını artık terk etmiştir. Bundan sonra sorunların kapımızı çalmasını beklemeyeceğiz, bundan sonra bıçak kemiğe dayanana kadar sabretmeyeceğiz, gırtlığımızı kadar bataklığa gömülmeye rıza göstermeyeceğiz. Artık sorunların üzerine gideceğiz. Terör örgütlerinin bize saldırmasını beklemeyeceğiz. Nerede faaliyet gösteriyorsa, nerede yuvalanıyorsa orada tepelerine tepelerine bineceğiz.” (Duran, 2016).

Türkiye güvenlik anlayışında yaşanan bu keskin değişimin sonucunda sırasıyla Fırat Kalkanı Harekâtı, Zeytin Dalı Harekâtı, Barış Pınarı Harekâtı ve Bahar Kalkanı Harekâtlarını düzenlemiştir (Duran, 2022, s.31).

3.3.1. Türkiye'nin Sınır Ötesi Harekâtları

Arap Baharının etkisi ile Suriye'de 2011 yılında Beşar Esad Hükûmetine karşı başlayan halk ayaklanmaları Esad rejiminin sert tutumu sonrası alevlenerek ülke geneline yayılım göstermiş ülkede başlayan siyasi istikrarsızlık sonucunda, birçok sivil ve asker kökenli grup önderliğinde iç karışıklık baş göstermiştir. Küresel güçlerinde dâhil olmasıyla beraber uluslararası bir kriz ortamı meydana gelmiştir. Yaşanan otorite boşluğunu fırsat bilen terör örgütleri, çıkar elde etmek amacı güden devletlerin desteğiyle Suriye'nin toprak bütünlüğünü ve kalıcı barış için tehdit oluşturmuşlardır. Bölgede yaşanan krizden Türkiye 911 kilometrelik sınırı bulunmasından ötürü en çok etkilenen ülke konumunda olmuştur. Suriye'de yaşanan krizin barışçıl yöntemlerle çözülmesini isteyen ve bu yönde adımlar atan Türkiye maruz kaldığı terör eylemleri sonucunda, sınır güvenliğini sağlamak ve sığınmacının sorunun yaşatmış olduğu sorunlardan ötürü askeri kuvvet kullanımına başvurma kararı almıştır (Engel, 2024, s.172-175).

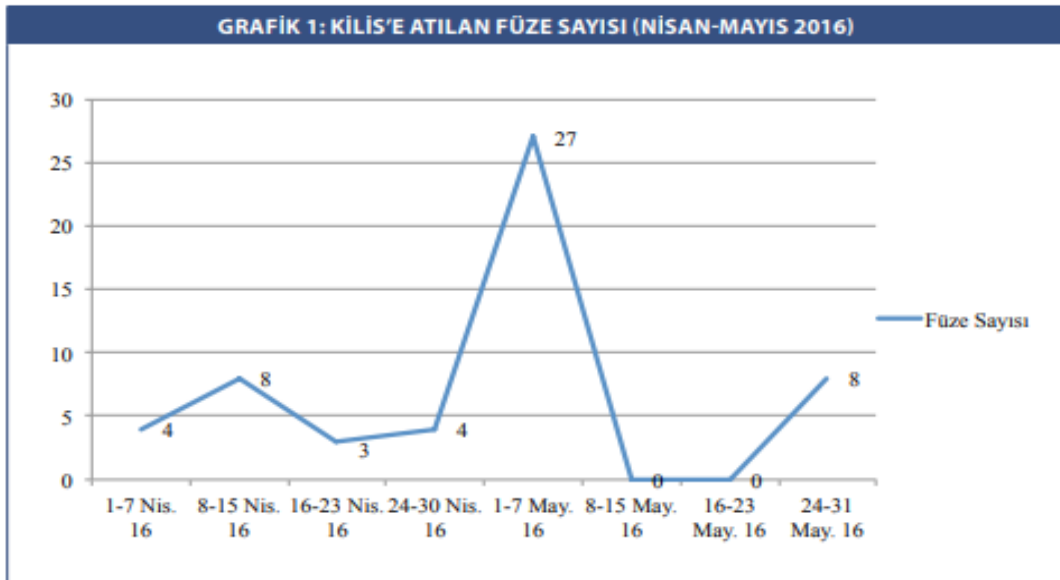
Türkiye askeri kuvvete başvurmadan önce Suriye'de yaşanan siyasi krizin bitirilmesi adına birçok diplomatik temasın içinde bulunmuştur. Kofi Annan Barış Planı, Cenevre görüşmeleri ve Suriye'nin Dostları toplantısı gibi batılı ülkelerin baş aktör olduğu görüşmelerde arabulucu rol oynamak ve Suriye krizini sonlanması amacıyla aktif bir politika yürütmüştür. Ancak bu çabalar Suriye rejimi ve muhalefetinden beklenen karşılığı görmemiştir. Batı merkezli diplomatik temasların sonuca ulaşmaması Türkiye'nin belirsizliklerden ötürü rahatsız olması üzerine, 20

Aralık 2016’da Türkiye, İran ve Rusya’nın Suriye’de ateşkes yapılması ve barış görüşmelerine başlanması konusunda mutabakata varıldığı açıklanmıştır. Söz konusu mutabakat Astana görüşmeleri sürecinin başlangıcı olmuştur. Görüldüğü üzere Türkiye Suriye sorununun çözümü için Astana ve Cenevre süreçlerini birlikte yürüterek çok taraflı bir politika ortaya koymuştur. Türkiye Astana süreçlerinin içinde bulunmasına rağmen 8 Aralık 2024 tarihinde Esad rejiminin devrilmesinden sonra bile Suriye’de etkin bir güç olarak kabul edilmektedir (Neciyev, 2019, s.836-849).

Suriye’nin kuzeyinde oluşturulan ‘terör koridorunu’ ortadan kaldırmak için, terör örgütlerini bulunduğu yerde bertaraf etme stratejisini uygulanmak durumunda kalmıştır. Cerablus ve Azez bölgesinde yer alan DEAŞ’ın sınır hattından uzaklaştırılması zorunlu hale gelmiştir. (Demir, 2022, s.52).

Sınır güvenliği tehlike altında kalan Türkiye şehir merkezleri de hedef alınan eylemlere maruz kalmıştır. DEAŞ terör örgütü Nisan-Mayıs 2016 döneminde Kilis iline 54 adet Katyüşa füzesi saldırısı düzenlemiştir. Bu saldırılarda 19 kişi hayatını kaybetmiştir.

Tablo 1: *DEAŞ tarafından Kilis’e atılan füze sayısı*

Kaynak: (Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017,s.16).

Türkiye’yi harekâta zorlayan bir başka sorun ise PKK’nın Suriye iç savaşını fırsat bilerek eylemlerini şiddetlendirmesi ve Suriye’nin kuzeyinde özerk bir yapı elde etme amacı gütmesidir (Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017,s.17).

DEAŞ terör örgütünün Türkiye’nin sınır illerinden Hatay ve Kilis’e yönelik roket saldırılarının süreklilik kazanması ile Türkiye’yi güvenlik politikalarını değiştirmeye zorlamıştır. Güney sınırlarında PKK\PYD ve DEAŞ terör örgütleriyle mücadele eden Türkiye 20 Ağustos 2016 tarihinde Gaziantep’te yaşanan bir canlı bomba saldırısı ile sarsılmıştır. DEAŞ terör örgütünün bir sokak düğününe yönelik gerçekleştirdiği eylemde çoğunluğu çocuk 59 kişi hayatını kaybetmiş, 90’dan fazla kişi ise yaralanmıştır. Bu saldırı Türkiye için bardağı taşıran son damla olmuş, akabinde 24 Ağustos 2016 tarihinde Fırat Kalkanı Harekâtı başlamıştır (Yenişafak, 2017).

3.3.1. Fırat Kalkanı Harekâtı (FKH) (24 Ağustos 2016-29 Mart 2017)

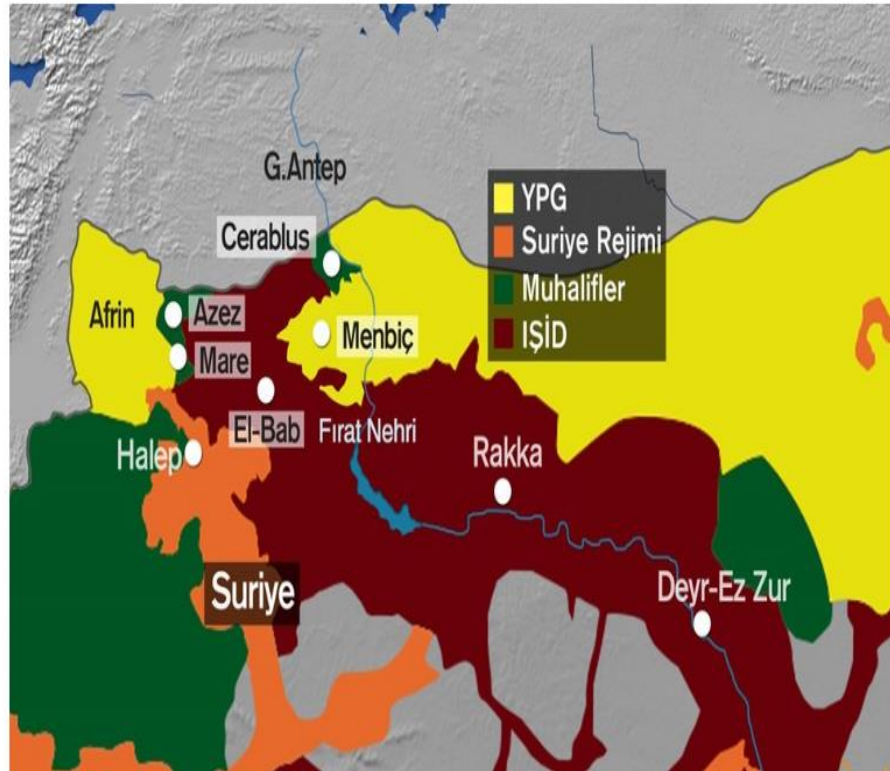
Fırat Kalkanı Harekâtı (FKH), Türkiye’nin 1974’te gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası en kapsamlı ve en büyük harekâttir. Harekâtın bir diğer önemli yanı en büyük küresel güç olarak kabul edilen ABD ve Rusya’nın da ikna edilmesi anlamında askeri başarının yanında diplomatik bir başarı olarak kabul görmesidir. Türkiye bu harekât ile Suriye’de planlı ve kararlı hareket eden bölgesel bir güç olduğunu göstermiştir (Kaya, 2020, s.146).

Türkiye’nin Suriye’de gerçekleştirmiş olduğu sınır ötesi harekâtlar karşılaştırıldığında teknolojik imkânların diğerlerine göre daha kısıtlı kullanıldığı harekât Fırat Kalkanı Harekâtıdır. Hava sahasının kullanılmasında ABD ve Rusya’nın uyguladığı kısıtlama harekâtın süresinin uzamasına yol açmıştır. Hava sahasının kısıtlanmasının getirdiği sorunlardan biriside İHA\SİHA teknolojilerinden yeterince faydalanılamamış olma durumudur. Terörle mücadele hassas vuruş kabiliyetinden ötürü oyun değiştirici olarak görülen bu hava araçlarından Türkiye FKH sırasında hem hava sahasına getirilen kısıtlama hem de İHA\SİHA teknolojisinin bugünkü kadar gelişmemiş olması nedeniyle sınırlı yararlanmıştır. FKH sırasında manevra tipi yani özel kuvvetler personeli ve zırhlı birliklerden oluşan kara birliklerinin etkin olma nedeni hava sahasındaki kısıtlamadan kaynaklanmaktadır (Yalçın, 2020, s.220-229).

Türkiye’nin FKH ile ulaşmak istediği hedefler şöyledir:

- DEAŞ'ın sınır illerine yönelik gerçekleştirdiği yoğun saldırıların engellenmesi,
- Suriyelilerin oluşturduğu kayıt dışı sığınmacı sorunun önlenmesi,
- PKK\PYD terör örgütünün oluşturmak istediği terör koridorunun engellenmesi,
- DEAŞ terör örgütü ile mücadeleyi uluslararası kamuoyuna somut olarak duyurmak,
- Suriye'deki iç savaşın çözümüne diplomatik yollarda destek sağlandığı gibi askeri olarak sahada da desteklendiğini göstermek gibi amaçları bulunmaktadır (Demir, 2022, s.53).

Türk Silahlı Kuvvetleri 24 Ağustos sabahı topçu birlikleri ve F-16 savaş uçaklarının önceden belirlenmiş hedefleri vurması ile harekâta başlamıştır. Harekâta Özgür Suriye Ordusu da destek sağlamıştır. 29 Ağustos tarihinde Cerablus bölgesi DEAŞ ve PKK\PYD terör örgütü mensuplarından temizlenerek kontrol altına alınmıştır. DEAŞ terör örgütünün kutsal olarak gördüğü Dabık bölgesinde kontrolün sağlanmasıyla yaklaşık 1000 kilometrelik bir alanın terör örgütü unsurlarından temizlenmesi hedefine ulaşılmıştır (SDE Akademi, 2024)

Şekil 2. Fırat Kalkını Harekâtı öncesi Suriye haritası (Özalp, 2018, s.174).

Harekât sırasında sivillerin zarara uğramaması ve terör örgütlerinin propaganda faaliyetlerinde sıklıkla kullandığı sivillerin hedef alındığı yönündeki gerçeklikten yoksun iddiaları boşa çıkarmak için TSK tarafından uluslararası kamuoyuna yönelik bilgilendirme faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. TSK harekât boyunca güneye ilerleme gösterdikçe Suriye rejimi ve PKK\PYD terör örgütü birlikte hareket ederek karşı saldırıya geçmiştir. DEAŞ önem atfettiği Rakka şehrine yaptığı yoğun yığınağın bir benzerini El-Bab'a yapmış olması harekâtın en zor aşamasını oluşturmuştur. El-Bab'ın kontrole alınmasıyla birlikte PKK\PYD terör örgütü Suriye'nin kuzeyinde oluşturulmaya çalışılan terör koridoru akamete uğratarak, örgütün Kobani(Ayn-el Arap) ve Afrin'i birleştirme hedefine önemli bir darbe vurulmuştur (Kaya, 2020, s.149).

Şekil 3. Suriye'deki terör koridoru projesi Münbiç'te tıkanı (Anadolu Ajansı, 2016).

FKH sonucunda Türkiye ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), DEAŞ terör örgütünün kutsal olarak gördüğü bir bölge olan Dabık başta olmak üzere El-Bab, Cerablus, Çobanbey'in aralarında bulunduğu birçok yeri kontrolü altına almıştır. TSK harekât sonucunda 2015 km'lik bir alan güvenli bölge haline getirmiştir. Harekât sonucunda 2288 DEAŞ ve PKK terör örgütü mensubu etkisiz hale getirilmiştir. Türkiye 15 Temmuz darbe girişimine rağmen bölgenin en güçlü devletlerinden biri olduğunu kamuoyuna göstermiştir. DEAŞ terör örgütü FKH ile birlikte Türkiye sınırından tamamen uzaklaştırılmıştır. Askeri başarı diplomatik alanda da güçlü olmanın yolunu açmıştır (Kaya, 2020, s.150-151).

29 Mart 2017 tarihinde belirlenen hedeflere ulaşılmasıyla beraber harekât sona erdirilmiştir. 2.225 km²'lik alan güvenli bölge haline getirilerek, yaklaşık 320.000 bin Suriyeli sığınmacının güvenli geri dönüşü sağlanmıştır. Harekât sonucunda 72 Türk askeri şehit olmuş, 427 Türk askeri ise yaralanmıştır. Terör örgütü DEAŞ ve PKK\PYD mensubu yaklaşık 3000 teröristin etkisiz hale getirilmesi sağlanmıştır (Engel, 2024, s.185).

Fırat Kalkanı Harekâtı meşru müdafaa kapsamında uluslararası hukuk normlarına uygun olarak icra edilen bir operasyondur. Türkiye meşru müdafaa hakkına sahip olduğunu duyurarak, dış destek almadan kendi imkânlarıyla harekâtı gerçekleştirmesinden ötürü, harekât bireysel meşru müdafaa hakkının kullanılması açısından da bir örnek teşkil etmektedir (Engel, 2024, s.192).

3.3.2. Zeytin Dalı Harekâtı (ZDH) (20 Ocak 2018 – 24 Mart 2018)

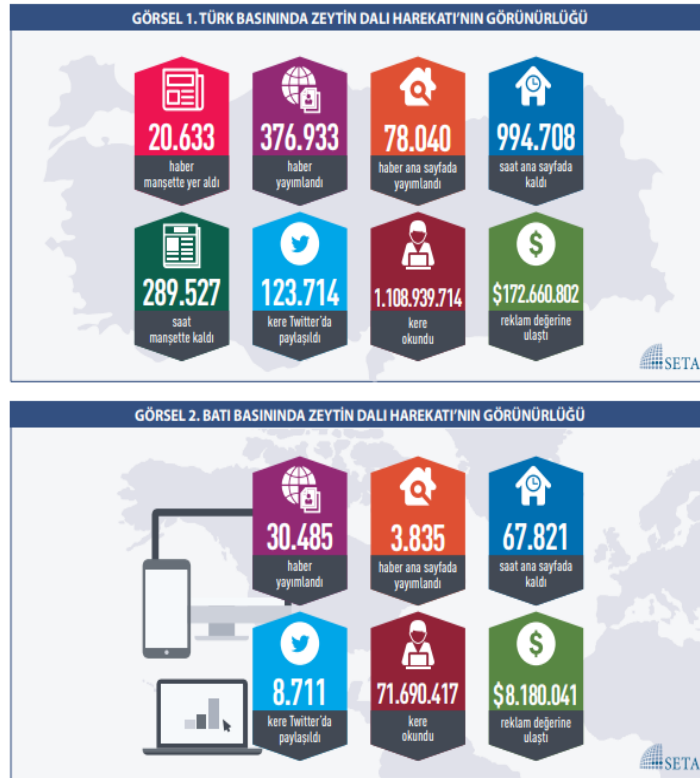
2003 yılında PKK terör örgütünün Suriye kolu olarak kurulan PYD, BAAS rejimi tarafında müttefik olarak görülmüş, Suriye'nin kuzeyinde PKK ideolojisine bağlı olan bir yönetim oluşturulmuştur. Suriye'nin kuzeyinde terör örgütünün kanton olarak tanımladığı bölgeler kurularak Kobani, Cezire ve Afrin kantonları kurulmuştur (Köylü, 2018, s.79).

Afrin, Suriye'nin kuzeybatısında yer alan Türkiye'nin Kilis ve Hatay illerine sınır konumunda olan bir yerleşimdir. Suriye'de iç savaştan önce nüfusu yaklaşık 200 bin olan ilçe yaşanan siyasi istikrarsızlık ortamıyla beraber nüfusu yaklaşık olarak 500 civarına ulaşmıştır. Esad rejiminin iç savaş sonucu Afrinden çekilmesi sonucu bölge PKK terör örgütünün Suriye kolu PYD\YPG kontrolü altına girmiştir. Afrin Suriye'de

Kürt nüfusun Ayn-El Arap (Kobani) ile birlikte en yoğun olduğu bölgedir. Afrin stratejik olarak önemli bir konuma sahiptir. Kurulmak istenen Büyük Kürdistan'ın Akdeniz'e açılan en önemli kapısı olarak kabul edilmektedir. PKK terör örgütünün 4 parçada tam bağımsız Kürdistan hedefinin devamlılığını sağlaması için denize açılan bir kapısı olması gerekli görülmüştür. Afrin aynı zamanda Amanos Dağlarına geçiş noktasında olduğu için Türkiye'ye PKK terör örgütü mensubu aktarımının yapıldığı önemli bir bölge olarak görülmüştür (Kaya, 2020, s.152).

Uluslararası kamuoyu FKH karşı somut bir tepki göstermemiştir. Ancak Zeytin Dalı Harekâtına bakış açısı olumlu olmamıştır. Fırat Kalkanı Harekâtı'nın gerçekleştirdiği 2016-2017 yıllarında DEAŞ ile mücadele uluslararası koalisyon tarafından yoğun şekilde devam ederken, Zeytin Dalı Harekâtı PKK\PYD terör örgütüne yönelik gerçekleştirilen bir harekât olarak görülmesinden dolayı bazı tepkiler almıştır (Kadioğlu, 2020, s.216).

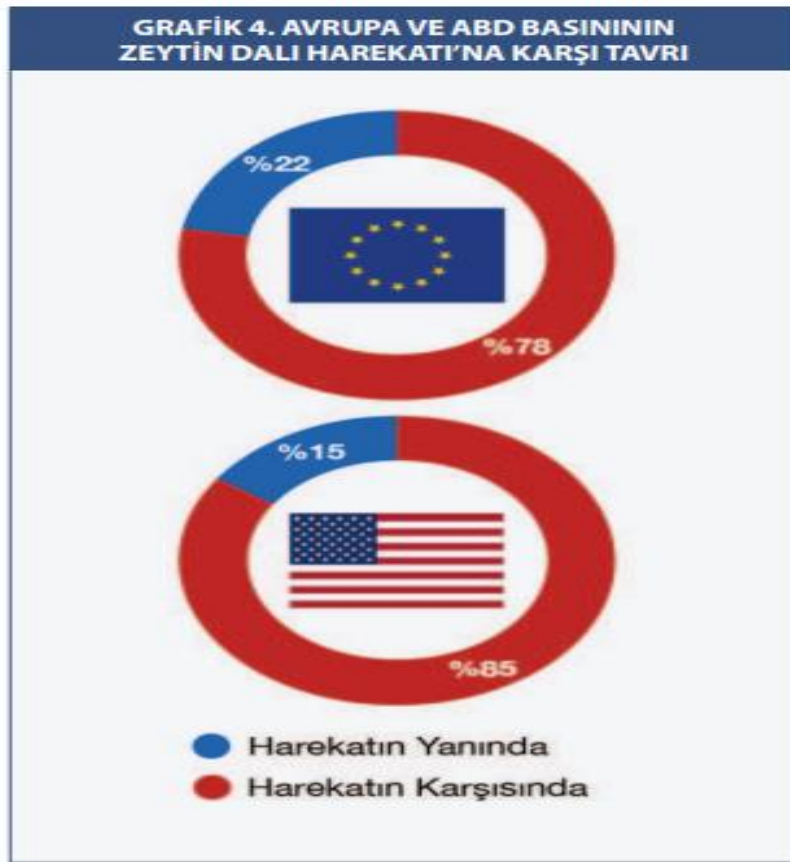
Türkiye'nin ulusal güvenliğinin devamlılığı açısından kritik bir yeri olan Zeytin Dalı Harekâtı süresince Batılı basın tarafından Harekâta yönelik birçok dezenformasyon faaliyeti yürütülmüştür. Harekâtın Batı basınında ele alınış şekli konunun anlaşılması adına önem arz etmektedir (Erol, 2018, s.1).

Şekil 4. Türk ve Batı basınında Zeytin Dalı Harekâtı'nın görünürlüğü (Erol, 2018, s.2).

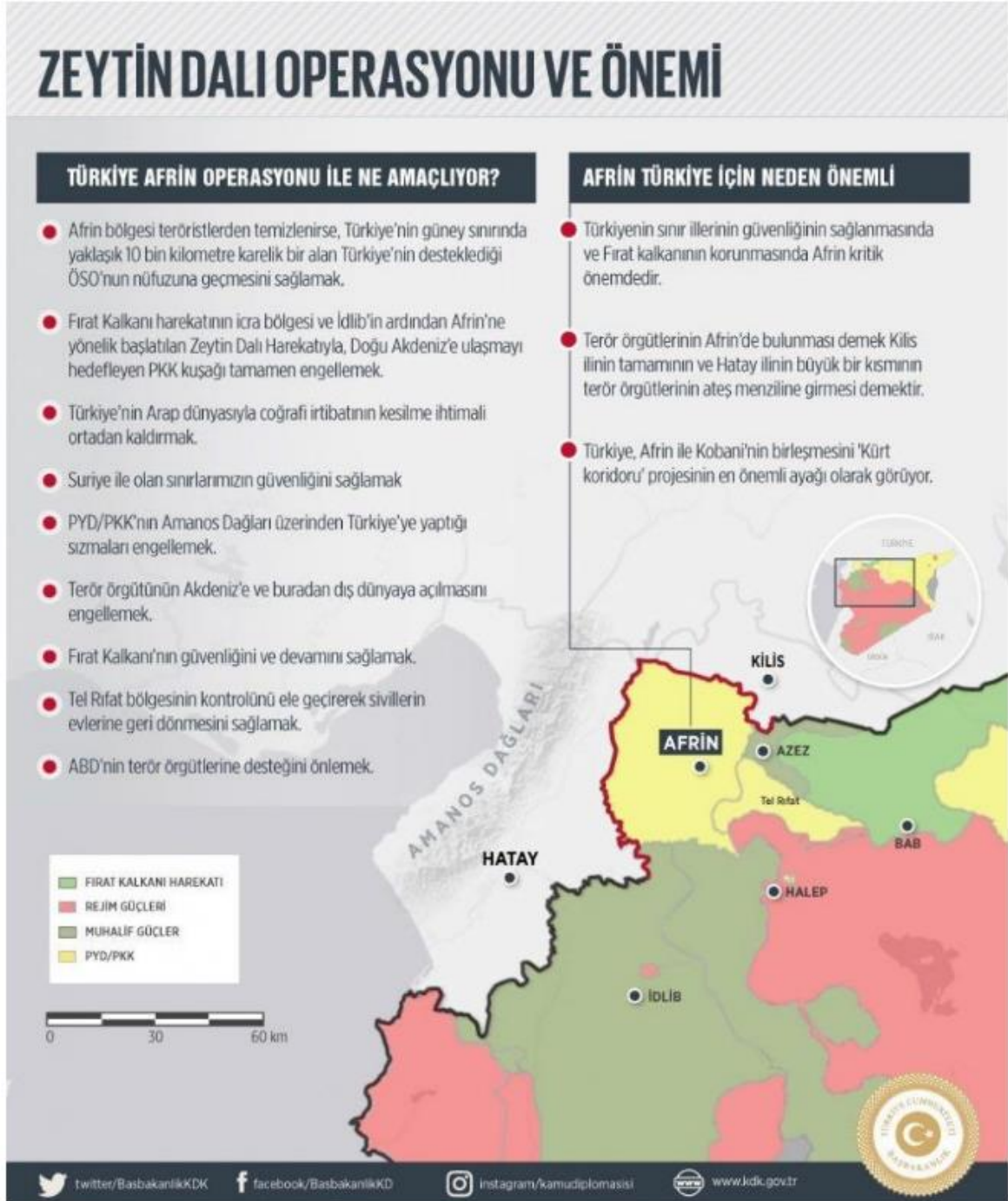
Zeytin Dalı Harekâtı ile ilgili 20 Ocak 2018 13 Şubat 2018 tarihleri arası dönemde Türk basınında 376 bin 933 haber yayımlanmıştır. Batı basınındaysa 20 Ocak 2018 ve 13 Şubat 2018 tarihleri arasında 30 bin 485 haber yapılmıştır. Bahse konu haberler 71 milyon 690 bin okunma sayısına ulaşmış, batı basınının yoğun bir ilgiyle harekâtı takip ettiği gözlemlenmiştir. Ülkelerin basın yayın kuruluşlarının buldukları ülkenin çıkarlarına aykırı bir söylem geliştirmeleri çok olası değildir. Batı medyasıda harekâtı Suriye’de kendi çıkarlarına göre yorumlamıştır.

Türkiye’nin düzenlediği hareketin çıkarlarına zarar verdiğini düşünen ülkelerin medya kuruluşları büyük çoğunlukla harekate karşı propaganda faaliyetleri içinde bulunmuşlardır. Zeytin Dalı Harekati’nin ABD’nin ve batılı medyanın DEAŞ’a karşı mücadele verdiği iddia edilen özgürlük savaşçılara karşı yapılan bir müdahale olduğu ileri sürülmüştür. Nitekim ABD ve Batılı medya YPG’yi PKK terör örgütünün bir uzantısı olarak değil, PKK’dan bağımsız bir yapı olarak DEAŞ karşı mücadele veren legal bir yapı olarak tanımlamaktadır (Erol, 2018, s.2-5).

Şekil 5. Avrupa ve ABD basınının Zeytin Dalı Harekâtına karşı tavrı (Erol, 2018, s.5).

Afrin'e yönelik düzenlenen Zeytin Dalı Harekâtı 24 Ağustos 2016 düzenlenen Fırat Kalkanı Harekâtı'nın devamı olarak yapılarak, Suriye'nin kuzeyinde oluşturulmak istenen terör koridorunu önlemek ve PKK\PYD terör örgütünün Akdeniz'le olan bağlantısını koparmak için icra edilmiştir (Özkır, 2018, s.3).

Şekil 6. Afrin Operasyonunun nedenleri ve ulaşılmak istenen hedefler (Özkır, 2018, s.3).

Türkiye Şekil.6’da belirtilen amaçlar doğrultusunda BM sözleşmesinin 51. maddesine dayanarak “Meşru Müdafaa Hakkı” kapsamında 20 Ocak 2018 saat 17:00 sıralarında 72 adet savaş uçağının katılımıyla daha önceden belirlenmiş olan hedefleri imha ederek harekâta başlamıştır. TSK komutasında icra edilen Zeytin Dalı Harekâtına ÖSO ile birleşen 30 grubun oluşturduğu Suriye Milli Ordusu (SMO) isimli grupta katılım göstermiştir. Zeytin Dalı Harekâtının önemli olan bir hususu bu harekâtta Fırat Kalkanı Harekâtından farklı olarak İnsansız Hava Araçlarından (İHA) aktif olarak faydalanılması olmuştur (Kaya, 2020, s.153-154).

Şekil 7. Zeytin Dalı Harekâtında SMO bileşenleri (Özçelik ve Acun, 2018, s.17).

Türkiye gerçekleştirdiği harekât süresince terör örgütleri tarafından birçok kez hedef alınmıştır. Zeytin Dalı Harekâtı sırasında devam eden saldırılarda terör örgütleri 120 kadar roket ve havan atışları marifetiyle gerçekleştirilen saldırılar sonucunda yedi kişi hayatını kaybetmiş, 124 kişi ise yaralanmıştır. Bu saldırılar Türkiye'nin Zeytin Dalı Harekâtının meşru müdafaa kapsamında icra edildiğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir (Engel, 2024, s.201).

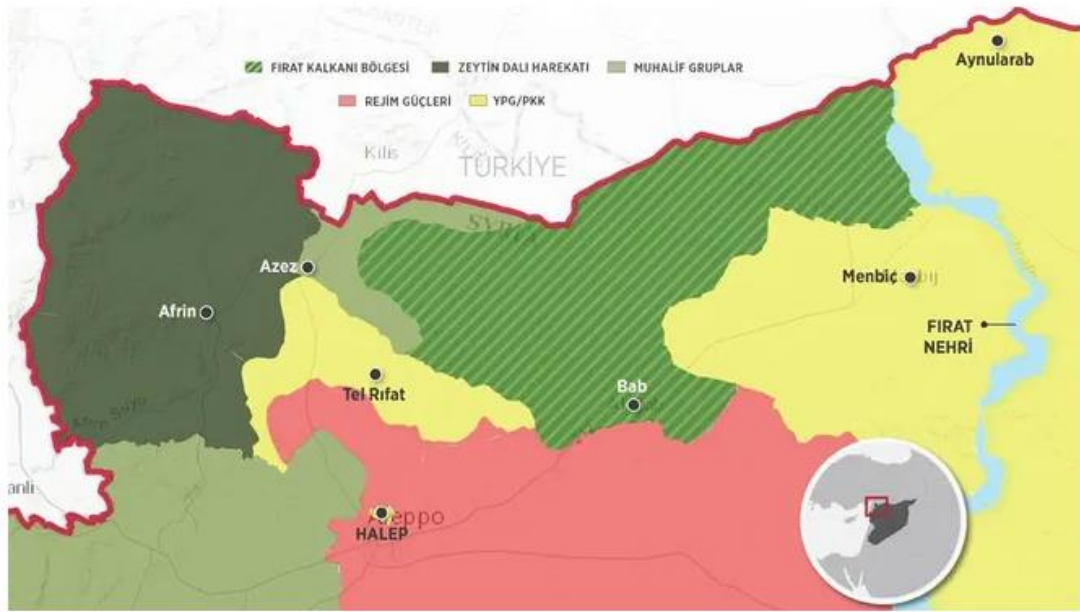

Şekil 8. Zeytin Dalı Harekâtı sırasında Türkiye'ye yönelik saldırılar (Özkır, 2018, s.7).

Zeytin Dalı Harekâtı uzun bir süre sürmesi beklenirken 2 ay gibi kısa bir sürede tamamlanmıştır. PKK\PYD\YPG terör örgütü ve destekçileri tarafından iddia edilen Afrin Türkiye'nin Vietnam'ı olacak söylemi bu harekât sonucunda boşa düşürülmüştür. Zeytin Dalı Harekâtının sonuçları şöyledir:

- 2012 yılından itibaren terör örgütü PKK\PYD tarafından işgal edilen ve Türkiye açısından güvenlik zafiyeti oluşturan Afrin terör unsurlarından temizlenmiştir,
- Türkiye sahada sonuç alan bölgesinde güçlü bir güç olduğunu göstermiştir,

- Terör koridoru ile Akdeniz'e açılma amacı güden PKK\PYD'nin amaçları bertaraf edilmiştir,
- Terör örgütünün Amanos Dağlarını geçiş güzergâhı olarak kullanarak Türkiye'ye örgüt mensubu aktarma ve eylem gerçekleştirme imkânı önemli ölçüde kısıtlanmıştır,
- Gaziantep, Kilis, Hatay gibi sınır şehirlerinin önemli ölçüde sınırlandırılmıştır,
- PKK\PYD\YPG'nin Fırat Nehri'nin batısındaki alan hâkimiyeti önemli ölçüde daraltılmıştır
- Fırat Kalkanı Harekâtı bölgesinin güvenliği sağlanarak, Türkiye'nin Arap Coğrafyası ile bağının kesilme durumu ortadan kaldırılmıştır (Kaya, 2020, s.155-156).

Şekil 9. Zeytin Dalı Harekâtı sonucu Suriye (Dünya, 2018).

3.3.3. Barış Pınarı Harekâtı (BPH) (9 Ekim 2019-25 Kasım 2019)

Türkiye Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtları ile Suriye'nin kuzeyinde oluşturulmak istenen terör koridoru projesini akamete uğratmıştır. 9 Ekim 2019 tarihinde terör koridoru projesinin engellenmesi amacıyla Barış Pınarı Harekâtını başlatmıştır (Polat, 2020, s.77).

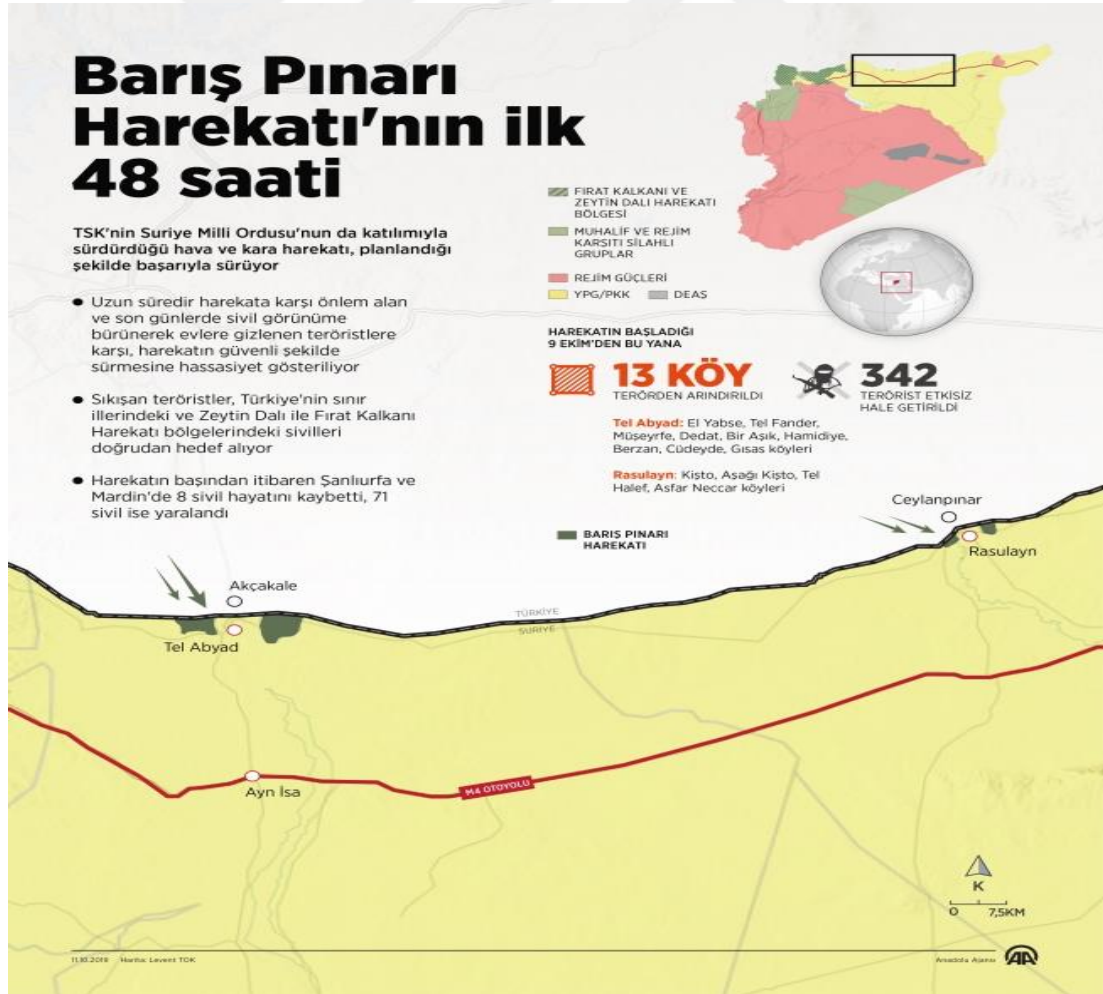
Harekât Türkiye sınırınının 32 km güneyi ile Fırat Nehri'nin doğusunda kalan Ayn-El Arap, Tabka, Kamışlı, Resulayn, Tel Abyad ve Deyrizor kentinin kuzey kesimi

olarak belirlenmiştir. Barış Pınarı Harekâtıyla birlikte, Suriye'den Türkiye'ye göç eden sivillerin güvenli geri dönüşü için Suriye'nin kuzeyinde güvenli bir bölge oluşturmak amacıyla harekât başlatılmıştır (Ortakavak ve Yeltin, 2022, s.336).

Türkiye Barış Pınarı Harekâtı ile şunları amaçlamıştır:

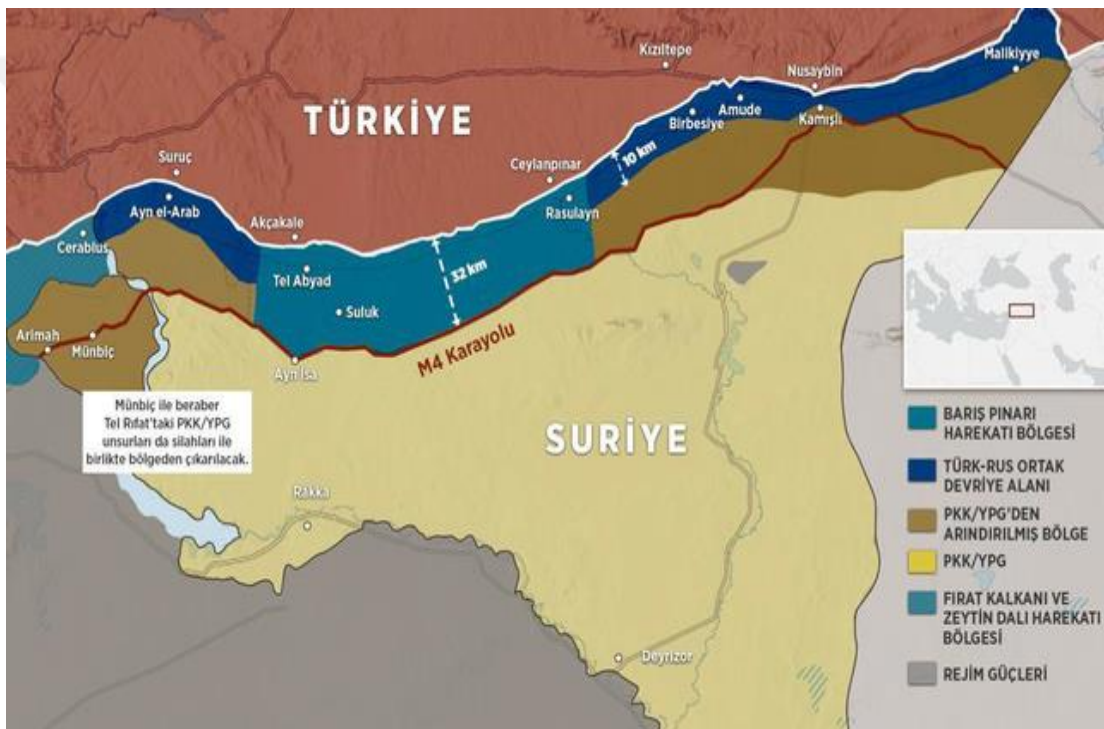
- Genel güvenliğe tehdit oluşturan terörist grupları sınırdan uzaklaştırmak,
- Suriye'nin kuzey bölgesini terörden arındırarak halkın güven içinde yaşaması amacıyla güvenli bölge oluşturmak,
- PKK\PYD\YPG terör örgütleri gibi Türkiye için güvenlik riski barındıran örgütleri ortadan kaldırmak,
- Suriyeli sığınmacıların güvenli geri dönüşünü sağlamak.

Barış Pınarı Harekâtı Resulayn, Kamışlı ve Tel Abyad 'da bulunan terör örgütüne ait hedeflere yönelik topçu atışları ile başlamıştır. Cerablus hattından Irak sınırına kadar uzanan geniş bir alan hava harekâtı ile vurulmuştur (Polat, 2020, s.77).

Şekil 10. Barış Pınarı Harekâtının ilk saatleri (TRT Haber, 2019).

Barış Pınarı Harekâtının ilan edilmesinin ardından başta ABD olmak üzere batılı devletler ve kuruluşlardan Türkiye'ye yönelik tepkiler gelmeye başlamıştır. Harekâtın başlamasından kısa bir süre sonra ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence önderliğindeki ABD heyeti ile yapılan görüşmeler sonucunda terör örgütü PKK\PYD\YPG'nin verilen 120 saatlik süre içerisinde Güvenli Bölge'den tüm silahlarını alarak bölgeyi terk etmesi için ateşkes kararı alınmıştır. Yapılan mutabakat neticesinde PKK\PYD\YPG terör örgütü mensupları bölgeyi terk etmişlerdir (Polat, 2020, s.79).

Şekil 11. Barış Pınarı Harekâtında son durum (Habertürk, 2019).

Türkiye'nin ABD ile yaptığı mutabakat sonucunda Rusya'nın da anlaşma yapması gerekmiştir. Rusya ile yapılan "Mutabakat Muhtırası" sonucunda alınan kararlar şöyledir:

- Bu anlaşma kapsamında Türkiye ve Rusya Suriye'nin toprak bütünlüğü ve Türkiye'nin güvenlik tehditlerine dair ortak bir fikir içinde bulunduğu,
- Suriyeli sığınmacıların güvenli geri dönüşü için ortak çalışma yürütüleceği,
- Türkiye ve Suriye sınır hattı boyunca 10 km'lik alanda ortak devriye yapılmasına dair karar alınmış, Kamışlı bölgesi hariç tutulmuştur,

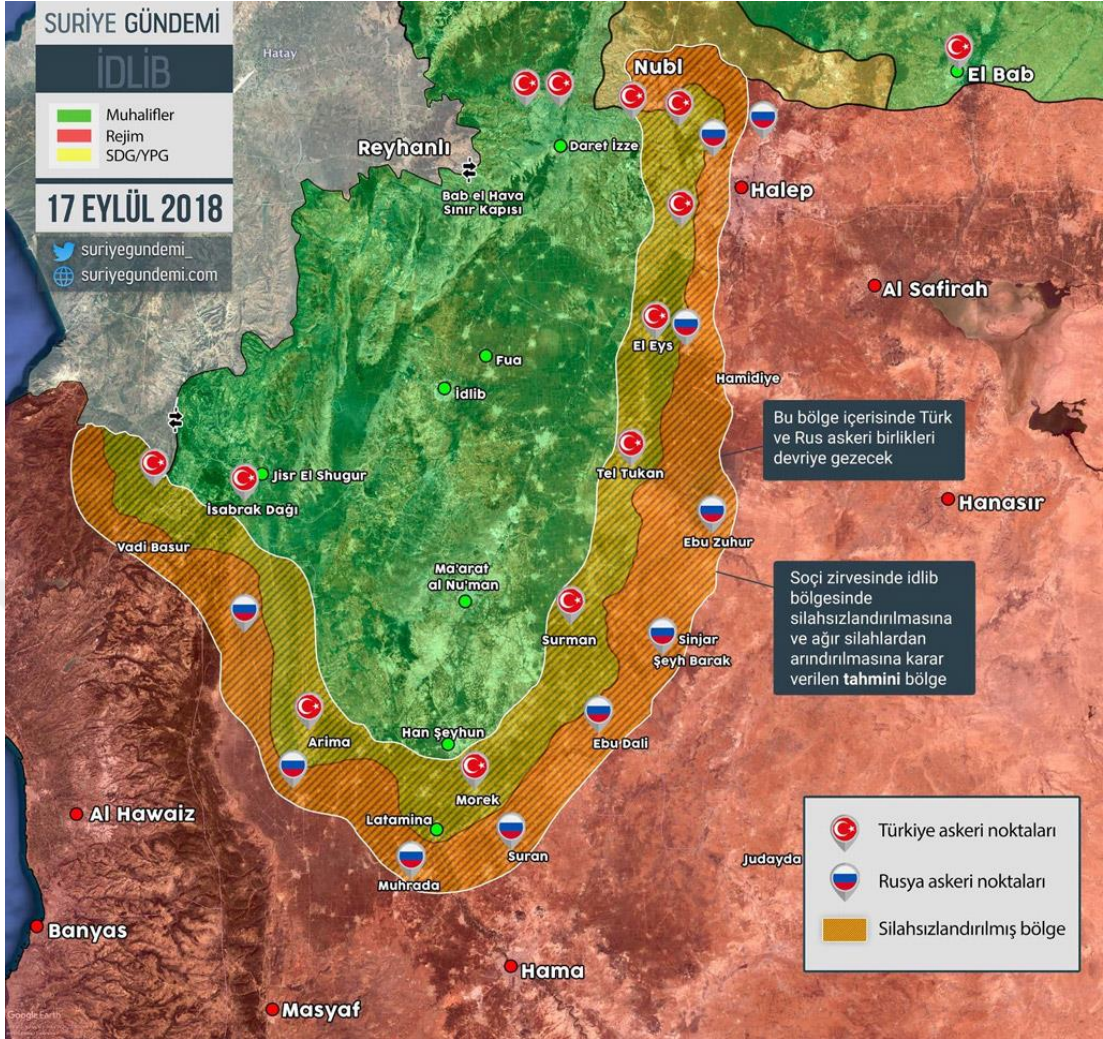
- Terör örgütünün elinde bulundurduğu Tel Rıfat ve Münbiç bölgeleri de dâhil olmak üzere Fırat'ın doğusunda bulunan örgüt mensupları sınırdan 30 km boyunca geriye çekileceği şeklinde karar alınmıştır.

Harekât sonucunda 700'ün üzerinde terör örgütü mensubu etkisiz hale getirilmiştir. PKK\PYD\YPG terör örgütünün kontrolünde bulunan Resulayn ve Tel Abyad ilçeleri TSK ve SMO unsurlarının kontrolüne geçmiştir. BPH Türkiye'nin küresel güç olarak kabul edilen ABD ve Rusya'ya Suriye politikasını kabul ettirdiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Harekâtı bir başka önemli kılan nokta ise terör örgütü PKK\PYD\YPG'nin Suriye'de kendisini en güçlü ve güvende hissettiği bölge olan Fırat'ın doğusunda hızlı bir yenilgiye uğratılması olmuştur (Kaya, 2020, s.158-159).

3.3.4. Bahar Kalkanı Harekâtı (BKH) (27 Şubat 2020- 6 Mart 2020)

Bahar Kalkanı Harekâtı Türkiye'nin Suriye'de gerçekleştirmiş olduğu diğer üç askeri harekâttan farklıdır. Bu farkı anlamak için Türkiye'yi Bahar Kalkanı Harekâtını yapmaya iten süreci incelemek gerekmektedir. Suriye'de bulunan İdlip bölgesi Hatay iliyle uzun bir sınıra sahiptir. İç savaş sonucu İdlip Hatay üzerinden Türkiye'ye yoğun göç veren bir bölge haline gelmiştir. İdlip'te birden çok muhalif ve radikal grubun bulunmasından dolayı, Rejim ve destekçisi Rusya'nın İdlip bölgesine yönelik saldırılarının artmasını tetiklemiştir. Gerçekleşen yoğun saldırılarından akabinde İdlip'te yaşayan yaklaşık 3 milyon Suriyelinin Türkiye'ye göç etme durumu ortaya çıkmıştır. Bu durumu engellemek adına Türkiye, İran ve Rusya arasına kamuoyunda "Astana Görüşmeleri" olarak bilinen süreç başlamıştır. Görüşmeler sonucunda Rejim ve Muhalif gruplar arasında ateşkese varılmıştır. 4 Mayıs 2017'de imzalanan Astana Mutabakatı ile İdlip'te gerginliği azaltma bölgelerinin kurulması konusunda taraflar anlaşmaya varmıştır. İdlip'te 12 Türk Askeri Gözlem Noktası kurulmuştur (Demir, 2021, s.562-563).

Askeri gözlem noktalarının inşa süreci sırasında İdlip bölgesi dışında muhaliflerin kontrolünde bulunan Doğu Guta, Humus, Dera, Kuneytra ve Kalamun bölgelerine gerginliği azaltma bölgeleri anlaşması kapsamında bulunmalarına rağmen İran ve Rusya'nın desteklediği Rejim güçleri kontrolü altına almıştır. Türkiye'nin gayretleri sonucunda 17 Eylül 2018'de Rusya ile Soçi Mutabakatı imzalanmıştır (Görücü, 2022).

Şekil 12. Soçi Mutabakatı sonrası askeri gözlem noktaları (Görücü, 2022).

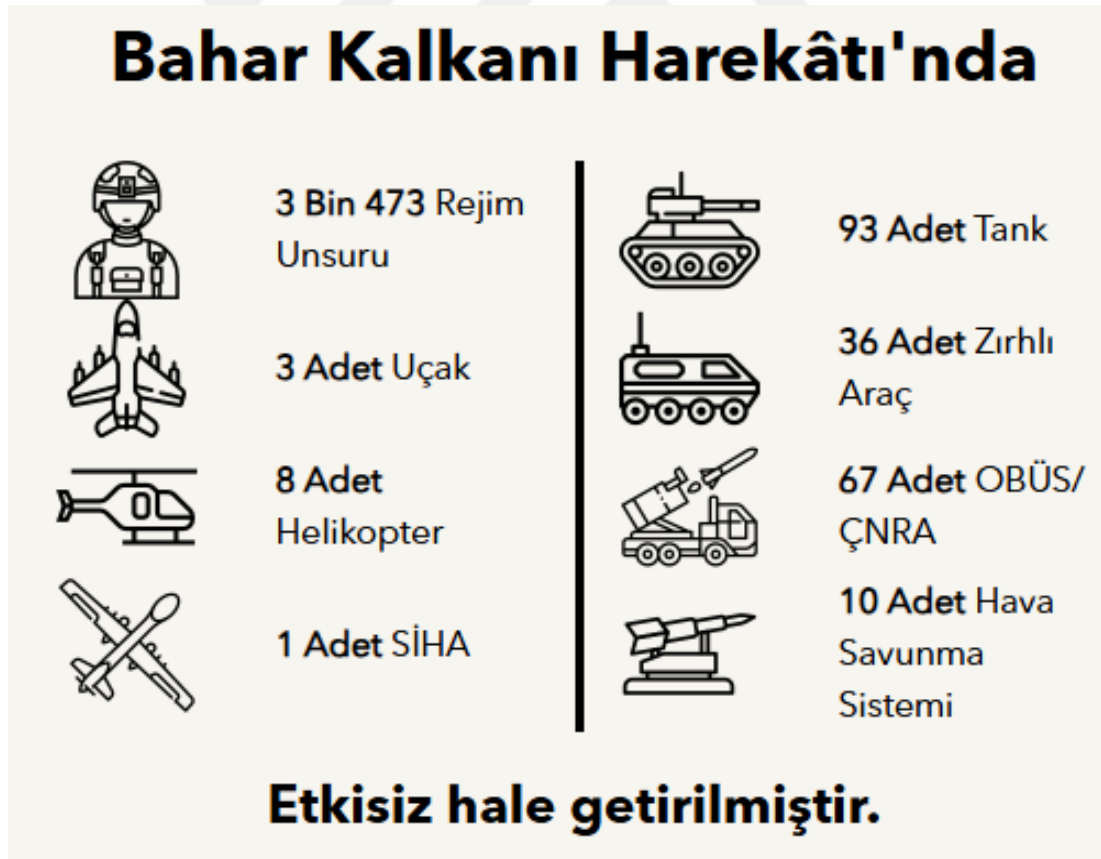
Yapılan Mutabakata rağmen bölgede istikrar sağlanamamış, Suriye rejim unsurları ve Rusya muhaliflerin kontrolünde tuttuğu bölgelere yönelik saldırılarına devam etmiştir. Bu süreçte Heyet-i Tahriru'ş Şam (HTŞ) terör örgütü İdlip'te kontrolü eline almıştır. Rejim unsurları 2019 yılının Kasım ayında yeniden İdlip'e yönelik saldırılarına devam ederek, muhaliflerin kontrol ettiği Han Şeyhun ve Morek gibi bölgeleri muhaliflerden almıştır. Ayrıca TSK'ya ait gözlem noktaları da kuşatılmıştır. 2020 yılının Şubat ayında rejim güçleri ile TSK Serakib bölgesinde karşı karşıya gelmeye başlamıştır (Stratejik Ortak, 2021).

Rejim unsurlarının Rusya desteği ile saldırılarına devam etmesi, Türkiye için yeni bir göç dalgası riski ve sınır güvenliğinin istikrarına tehdit oluşturmuştur. İdlip'te bulunan gözlem noktalarının tehdit edilmesiyle birlikte Türkiye İdlip bölgesine yoğun askeri yığınak yapmaya başlamıştır. 3 Şubat ile 26 Şubat 2020 tarihleri arasında

TSK'ya yönelik gerçekleştirilen saldırılarda 17 Türk askeri şehit olmuştur. Türkiye için bardağı taşıran son damla 27 Şubat 2020'de Rejim unsurlarının düzenlediği hava saldırısıyla 33 Türk askeri şehit olurken, 37 Türk askeri ise yaralanmıştır (Demir, 2021, s.565-566).

Türkiye için bu saldırıların ardından Rejime yönelik sınır ötesi harekât bir zorunluluk haline dönmüştür. 27 Şubat 2020'de Türkiye'nin Suriye'de gerçekleştirdiği dördüncü sınır ötesi harekâtı olan Bahar Kalkanı harekâtı başlamıştır. Bu harekâtı daha önceki harekâtlardan ayıran en önemli özelliği gerçekleştirilen harekâtın bir terör örgütüne yönelik değil bir ülke yönetimine karşı icra edilmesidir (Görücü, 2022).

27 Şubat 2020'de başlatılan harekât 7 gün sürmüş yoğun hava harekâtları düzenlenmiştir. Harekât ile birlikte rejim unsurları kısa süre içinde durdurulmuş geri çekilmeleri sağlanmıştır. Rusya ile Türkiye arasında 5 Mart 2020'de imza altına alınan Soçi Mutabakatına yapılan Ek Protokol ile harekât sona ermiştir (Stratejik Ortak, 2021).

Şekil 13. Bahar Kalkanı Harekâtı ile etkisiz hale getirilen rejim unsurları (MSB, 2024).

ötesinde bertaraf edilmiştir. TSK'nın terörizmle mücadelede tehditleri sınır ötesinde bertaraf etme noktasında gerçekleştirmiş olduğu dördüncü harekât olan Bahar Kalkanı Harekâtı ile Türkiye güvenliğini sağlamak adına önemli bir kazanım elde etmiştir (Demir, 2021, s.570).

3.4. ABD ve Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Stratejilerinin Değerlendirilmesi

Ortadoğu dünya petrol rezervinin %70'ini elinde bulundurmaktadır. ABD Ortadoğu'nun enerji kaynaklarını kendi çıkarlarına hizmet etmesi için bir araç görerek Ortadoğu'ya yönelik politikalarına önemli hale getirmiştir. ABD Ortadoğu ülkelerinin halklarına özgürlük ve demokrasi getirmeyi vadetmiştir. Asıl amacı ise enerji kaynaklarını kontrol altına almayı hedefleyerek, bölge politikalarına yön verme, Asya ve Avrupa ülkelerinin ekonomilerini etkileyerek rekabet edilemez bir güç olma isteğidir (Turaman ve Çelik, 2018, s.125).

Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD Komünizmi düşman unsur olarak görmüş, dış politika ve güvenlik politikalarını buna göre şekillendirmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından Ortadoğu merkezli politikalar oluşturularak, Ortadoğu da bulunan Haydut Devletler olarak tanımlanan ülkelerin yarattığı tehdide karşı önlemler alınmıştır. 11 Eylül tarihi ABD'nin güvenlik politikalarının keskin dönüşümüne neden olmuştur. Soğuk Savaş politikaları terk edilerek, Terörizmle mücadele en önemli unsur haline gelmiştir. Afganistan ve Irak'ın işgalleri ile ABD'nin Ortadoğu politikalarının sahaya yansıtılmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Kılıç, 2020, s.3).

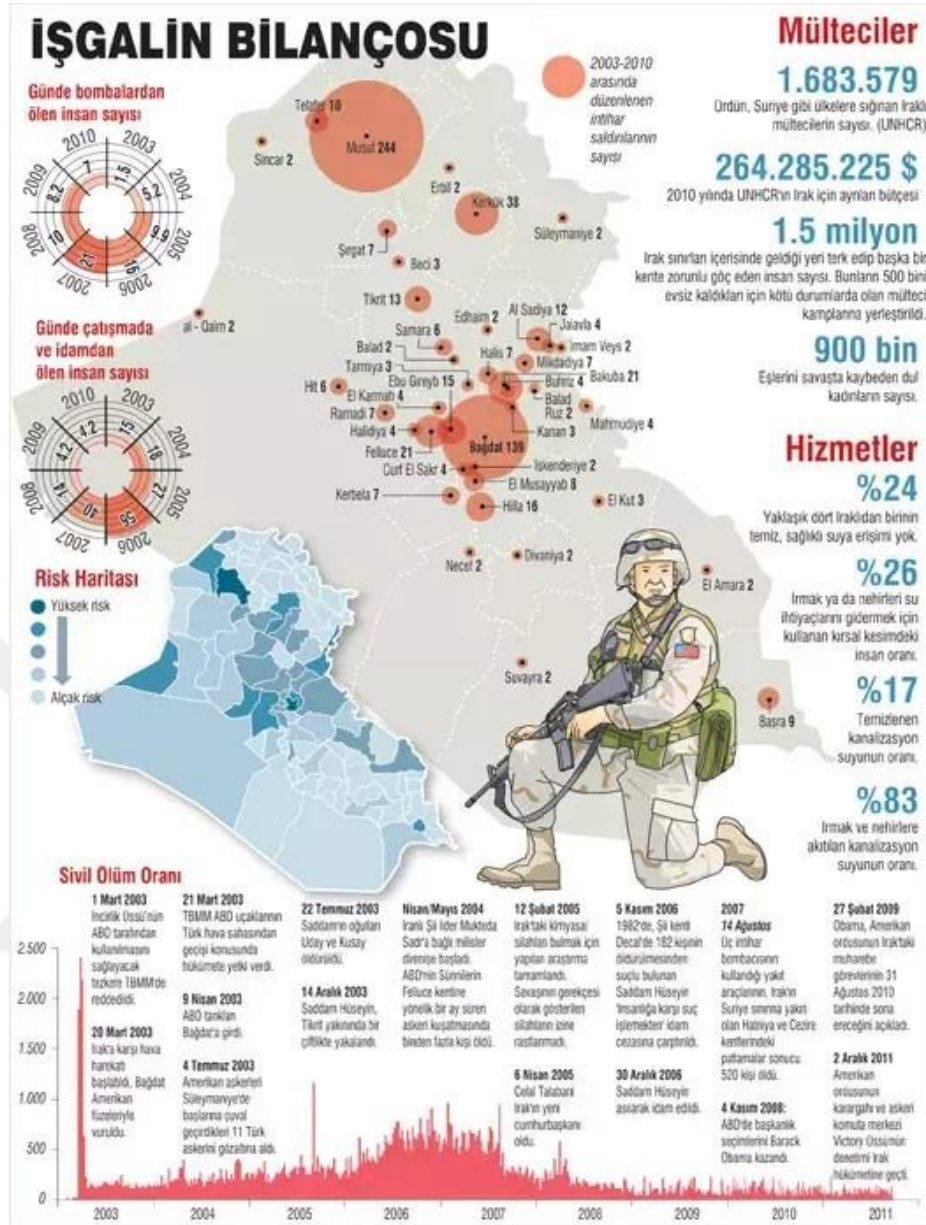
Özgürlük ve demokrasi getirme söylemleriyle işgal edilen Afganistan ve Irak'ta iç savaş ve siyasi istikrarsızlık günümüzde de halen sürmektedir. ABD'nin Ortadoğu'ya dair politikalarının günümüzde de devam etmesinden ötürü Ortadoğu uzun bir süre kalıcı barış ve siyasi istikrar ortamının sağlanmasının mümkün olamayacağı değerlendirilmektedir (Kılıç, 2020, s.4).

ABD'nin terörizmle mücadele amacıyla saldırdığı Afganistan'da sosyal, ekonomik ve siyasal alanlarda büyük bir tahribat meydana gelmiştir. Milyonlarca sivil bu saldırılardan etkilenerek, yaşadıkları alanlardan göç etmek zorunda kalmıştır. Saldırıların neticesinde binlerce sivil hayatını kaybetmiş binlerce kişi ise yaralanmıştır. ABD 20 yıllık savaşın ardından Afganistan'dan çekildiğinde geride büyük bir yıkım bırakmıştır (TRT Haber, 2021).

Şekil 15. ABD'nin Afganistan'a müdahale süreci ve son durum (TRT Haber, 2021).

Afganistan gibi Irak'ta da ağır bir yıkım söz konusu olmuştur. George Bush liderliğindeki ABD'nin 2003 yılı Mart ayında başlatmış olduğu Irak işgali 9 yıllık bir sürecin ardından dönemin ABD başkanı Barack Obama'nın Irak'tan çekilme açıklaması ile tamamlanmıştır. İşgalin bilançosu 100 binden fazla sivil vatandaşın ölümü, 2 milyona yakın Iraklı'nın mülteci durumuna düşmesi, alt yapı sistemleri, sağlık imkânlarına ulaşmada güçlük gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Günümüzde Irak terör örgütlerinin alan bulduğu, mezhep çatışmalarının devam ettiği, siyasi istikrarsızlığın halen hüküm sürdüğü bir ülke görünümüne sahiptir (Milliyet, 2011).

Şekil 16. ABD'nin Irak işgali sonrası Irak'ta durum (Milliyet, 2011)

ABD'nin Irak'ta bulunduğunu iddia ettiği kitle imha silahlarının bir güvenlik tehdidi oluşturacağını öne sürerek Irak'a yönelik başlatmış olduğu savaşın asıl gerekçesi olarak Irak'ın zengin enerji kaynaklarına sahip olma isteği gösterilmektedir. ABD'nin petrol yönünden zengin birçok ülke arasında neden Irak'a yönelik savaş başlattığının sebebi konunun anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Dünya'da üretilebilir petrol kaynakları yaklaşık olarak 1200 milyar varil olduğu değerlendirilmektedir. Irak'ın kesinleşen petrol rezervinin ise 115 milyar varil olduğu tespit edilmiştir. Irak'ın petrol rezervi dünya petrol rezervinin yaklaşık %10'una, Kuzey Amerika kıtasının üretilebilir rezervinin iki katına denk düşmektedir. Ayrıca

Irak petrolü üretim maliyetleri açısından dünyanın en ucuz petrol rezervleridir (Mahdi, 2009, s.80).

Dünyada petrol fiyatlarındaki 1 dolarlık artıştan, İran ortalama 1 milyar dolar, Suudi Arabistan ortalama 3 milyar dolar kazanmaktadır. ABD ise yaklaşık olarak 4 milyar dolar zarara uğratmaktadır. Tükettiği petrolün büyük bölümünü ithal eden ABD için büyük bir ekonomik açık oluşmaktadır (Bayraç, 2009, s.122).

ABD'nin Irak'ta ele geçirdiği ilk yerlerden birisinin Irak Petrol Bakanlığı olması dikkat çekici bir nokta olarak görülmektedir. Irak'ta yönetimi tamamen ele almasının akabinde ABD Irak'a yönelik yapılan denetimlerin ve Irak'ın dış borçlarının sona erdirilmesini istemiştir. Bu Irak'ta kurulacak olan yeni yönetimin elini güçlendirmek ve petrol gelirlerinin kontrolünün sağlanması amacıyla yapılmıştır. Irak'ın yeniden toparlanması amacıyla yapılan sözleşmelerin yaklaşık 3/2'lik kısmını Amerikan şirketleri hiçbir ihale olmadan almışlardır (Mahdi, 2009, s.83).

ABD her ne kadar kitle imha silahları bulunduğu iddiası ile Irak'a yönelik savaş başlatmış olsa da savaşın sonunda Irak'ta bulunduğu iddia edilen kitle imha silahlarına ulaşamamıştır. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'da bu durumu doğrular nitelikte bir konuşma yaparak Irak'ta kitle imha silahlarının bulunmadığını, yanlış bir istihbarat değerlendirilmesi olduğunu düşündüğünü belirtmiştir (CNN Türk, 2004).

2018-2022 yılları arasında Irak Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Barham Salih, ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesinin akabinde yapılan yolsuz ve imtiyazlı anlaşmalar sayesinde Irak'ın toplam 1 trilyon dolarlık petrol gelirinin 150 milyar dolarlık kısmının Irak'tan kaçırıldığını duyurmuştur (Kronos, 2021).

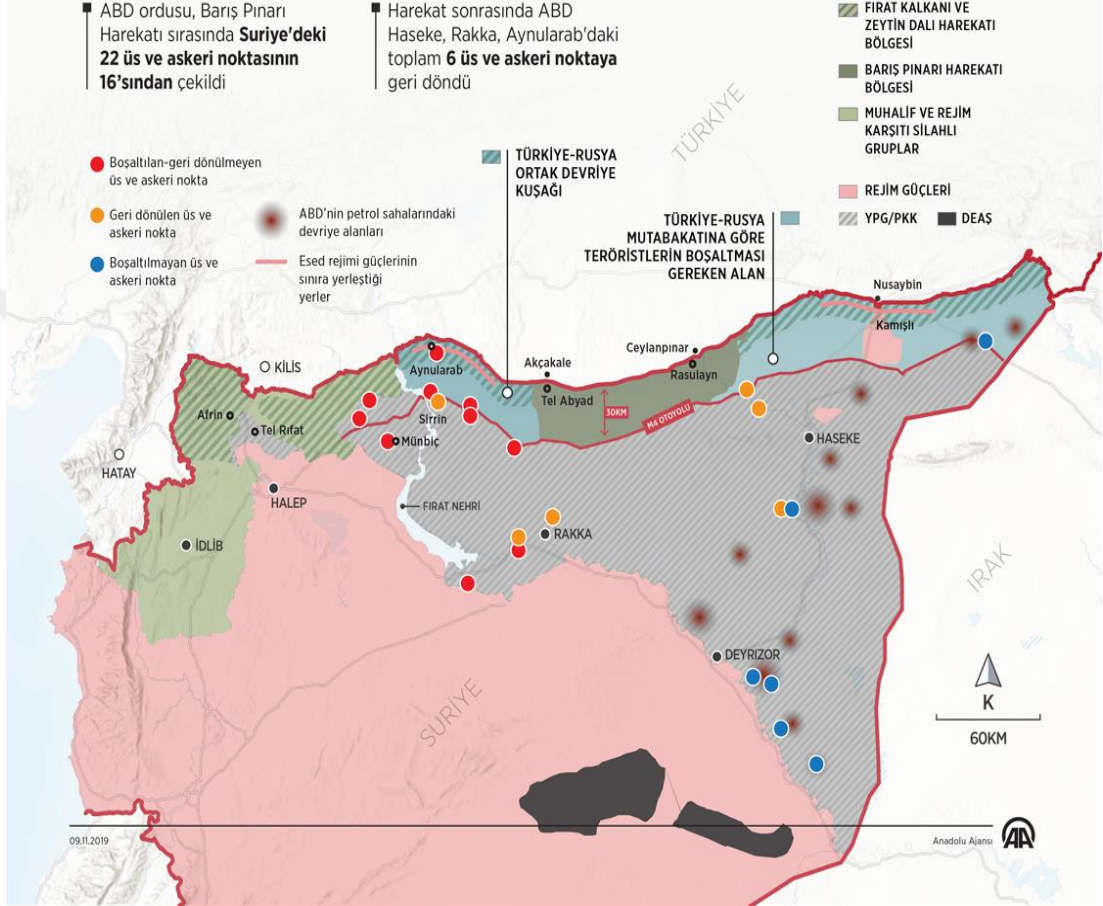
Arap Baharı süreciyle birlikte Suriye'de 2011 yılında başlayan siyasi krize karşı ABD yönetimi hızlı bir reaksiyon göstermeyerek, bir süre süreci izlemeyi tercih etmiştir. ABD Suriye'de daha çok vekil aktörleri kullanarak DEAŞ terör örgütüyle mücadele amacıyla Suriye'de bulunduğu ilan etmiştir. ABD Uluslararası koalisyon ile birlikte PKK\PYD\YPG terör örgütünü DEAŞ terör örgütüyle mücadele amacıyla desteklemiş ve Suriye'nin kuzeyinde alan hâkimiyeti kazanmasını sağlamıştır (Çoban, 2022, s.44-47).

ABD'nin Suriye'deki konuşlanma şekli değişiyor

Barış Pınarı Harekati sırasında Suriye'de konuşlandığı üslerin yarısından fazlasını boşaltan ABD ordusu, bazı üslerine yeniden dönerken, askeri varlığını petrol sahalarının olduğu bölgelerde güçlendiriyor

ABD ordusu, Barış Pınarı Harekati sırasında Suriye'deki 22 üs ve askeri noktasının 16'sından çekildi

Harekat sonrasında ABD Haseke, Rakka, Aynularab'daki toplam 6 üs ve askeri noktaya geri döndü

Şekil 17. ABD'nin Suriye'deki faaliyet alanları (Anadolu Ajansı, 2019).

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşa DEAŞ terör örgütüne yönelik hava saldırılarıyla 2014 yılında dâhil olan ABD'nin askeri güçlerini Suriye'nin petrol sahalarında yoğunlaştırdığı görülmektedir (Anadolu Ajansı, 2019).

Dönemin ABD Başkanı Trump petrol sahalarının DEAŞ terör örgütünden korunması karşılığında ABD'nin de PKK\PYD\YPG terör örgütü gibi petrolden pay alması gerektiğinin zorunlu olduğunu ve ABD şirketlerinin bölgede faaliyet yürütmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu açıklama ABD'nin Suriye politikasını açıkça göstermektedir (İktibas Dergisi, 2019).

Sonuç olarak ABD kurulmasından sonra kendi sınırlarının ötesine geçerek, önce bulunduğu kıtaya sonrasında dünyanın farklı coğrafyalarına müdahale etmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve savaşın bitmesiyle birlikte meydana gelen güvenlik boşluğunu ABD doldurmuştur. Soğuk Savaş boyunca batılı devletleri Sovyetler Birliğinden koruyan ve Sovyetler Birliğini düşman olarak gören ABD Soğuk Savaşın bitmesiyle düşman tanımını terörizm olarak değiştirmiştir. Değinildiği üzere 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmle mücadele amacıyla dünyanın birçok coğrafyasına önleyici müdahalede bulunmak için harekâtlar gerçekleştirilmiştir. Afganistan, Irak ve Suriye’de faaliyetlerde bulunan ABD bu ülkelerde kendi politikalarına uygun yönetimler kurarak stratejik çıkarlar elde etmiştir (Gündüz ve Göçoğlu, 2020, s.745-746).

Tablo 2. ABD'nin güvenlik politikasının kronolojisi

Dönem	Hakim Ulusal Güvenlik Anlayışı	Anlayışa Etkide Bulunan Olay ve Akımlar
Kuruluş Dönemi	Kabuğuna çekilmeci/Savunmacı	Monroe Doktrini Manifest Destiny (Açık Kader)
I. Dünya Savaşı	Yumuşak konuş, büyük sopa taşı	New Deal Wilson Prensipleri
II. Dünya Savaşı	Dayanışma temelli güvenlik anlayışı	Marshall Planı Yalta Konferansı
Soğuk Savaş Dönemi	Caydırmacı/İttifakçı/Birleşmeci	Çevreleme Politikası Eisonhower Doktrini Caydırma Politikası Esnek Karşılık Doktrini
1990'lı Yıllar	Kuşatmacı	Radikal İslam Tehdidi Çift Kuşatma Stratejisi Eleştirel Diyalog
11 Eylül ve Sonrası	Ön-almacı/Mutlak Kontrol/İnti-kamcı	Terör Saldırıları Büyük Ortadoğu Projesi
2006 ve Sonrası	Yumuşak güç/ Diplomasi Vurgusu/Çok taraflılık	Nükleer Silahlanma Kitle İmha Silahları Siber Güvenlik

Kaynak: (Gündüz ve Göçoğlu, 2020, s.745).

Günümüzde ABD'nin tek taraflı dış politikaları daha uyumlu bir hale getirmesi gerekmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında elde ettiği mutlak hâkimiyetini günümüzde muhafaza edememiştir. Küresel ve bölgesel güvenlik sorunlarını bölgesel güç odaklarından bağımsız bir şekilde çözemediği görülmektedir.

Dünya petrol tüketiminin yarısına yakını tek başına kullanmakta olan ABD'nin Ortadoğu politikasında daha ılımlı ve bölgesel güç olan devletleri dikkate aldığı bir politika geliştirmelidir (Ataman, 2006, s.408).

Türkiye kuruluş yıllarından itibaren güvenlik ve dış politikasını barış üzerine kurgulamış ve diplomasiyi ön plana çıkartmıştır. Türkiye Ortadoğu politikasının ABD'den farklı olarak kurgulamıştır. Komşu ülkelerle sıfır sorun politikası kapsamında ticaret ve güvenlik alanlarında iş birliği geliştirilmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye dış politikada daha aktif olduğu bir döneme girmiştir. ABD'nin Irak işgali Ortadoğu da bir otorite boşluğu meydana getirmiştir. Türkiye bu noktada güvenlik ve dış politikasını bu otorite boşluğundan istifade etmek için kullanmıştır (Turaman ve Çelik, 2018, s.121).

Irak ve Suriye'de yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ve Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan küresel otorite boşluğu Türkiye'yi PKK terör örgütü sorunu ile karşılaştırmıştır. 1970'li yılların sonunda itibaren terör eylemlerine devam eden terör örgütü Türkiye'nin iç ve dış politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Komşuları ile sıfır sorun politikasını uygulamak isteyen Türkiye Irak ve Suriye'nin PKK terör örgütüne eğitim, lojistik ve barınma gibi destekler vermesiyle birlikte dış politikada istediği iyi ilişkileri kuramamıştır. Yine de sorunu sulh içinde çözmek isteyen Türkiye Suriye ile su paylaşımına yönelik bir anlaşma yapmıştır. Fırat ve Dicle nehirlerindeki suyun adil bir şekilde paylaşımı sağlanmasına rağmen karşılıklı ilişkilerde istenen seviyeye gelinebilmiştir (Turaman ve Çelik, 2018, s.122).

Türkiye'nin Irak ile yaşadığı sorunun üzerine ABD'nin Irak işgali ile PKK kendine bir güvenli alan bulmuştur. Türkiye'nin Irak tezkeresine TBMM tarafından onay verilmemesiyle ABD ile ilişkiler yeniden tanımlanmıştır. ABD Türkiye'yi güvenilir bir müttefik olarak görmeye başlamıştır. ABD Türkiye'nin güvenlik hassasiyetlerini görmezden gelerek Irak'ın kuzeyinde Kürtlerin oluşturduğu bir yönetimi desteklemiştir (Türkmen, 2021, s.188-189).

Türkiye ve ABD ilişkilerindeki olumsuz ilerlemeye, güvenlik ve Ortadoğu'ya dair politikadaki yaklaşım farklılıkları neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde kendini gösteren sorunlar, Arap Baharı ve Mısır'daki darbe ile iyice belirginleşmiştir. Türkiye'nin temel güvenlik sorunlarını oluşturan terör örgütlerinin ABD tarafından desteklenmesiyle ilişkilerde ki anlaşmazlıkları daha da ileri götürmektedir. ABD'nin Irak'ın Kuzeyinde oluşturduğu yapının bir devamı

niteliğinde olan Suriye'nin kuzeyinde bir Kürt koridoru oluşturma girişimleri Türkiye'nin Suriye'ye düzenlediği harekâtlar ile akamete uğratılmıştır. Bu dönemde Türkiye Batılı müttefiklerinden beklediği desteği alamamıştır. Türkiye güvenlik politikalarında yalnız bırakılarak, Suriye'ye gerçekleştirdiği harekâtlardan ötürü birçok devlet tarafından ambargoya maruz kalmıştır (Battır ve Yiğittepe, 2021, s.1397-1398).

Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde ABD ve batılı ülkelerin karşı çıkmasına rağmen düzenlediği harekâtlar yeni güvenlik stratejisinin en somut göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye askerî harekâtları bölge halkının can güvenliğini ön planda tutarak gerçekleştirmiştir. ABD ve Rusya'nın gerçekleştirdiği başta Rakka, Musul ve Deyrizor gibi birçok bölgede gerçekleşen bölge halkına yıkım getiren bir harekât modeli benimsememiştir. Türkiye bölgede kentleri yaşanabilir bir hale getirmek için birçok adım atarak bir rol model olmuştur (Özçelik ve Acun, 2018, s.35-36).

Şekil 18. Türkiye ve ABD'nin Suriye harekâtlarının farkları (Özçelik ve Acun, 2018, s.36).

Türkiye kendi güvenliğini ve harekât düzenlediği bölgelerin güvenliğini tesis etmenin yolunun altyapı, sağlık, eğitim ve konut ihtiyacı gibi birçok ihtiyacın karşılanmasıyla sürdürülebilir olduğu görmüştür. Ayrıca harekât bölgelerinde

bölgenin asli yerel unsurlarından oluşturulan yerel meclisler kurmak için adımlar atmıştır (Özçelik ve Acun, 2018, s.35-36).

Fırat Kalkanı Harekâtı sonrası bölgede yaşanan sağlık sorununun giderilmesi için tam teşekküllü üç hastane inşa edilmiştir. Bab, Çobanbey ve Mare bölgelerine yapılan hastanelerle Türkiye kendine özgü tutumunu ortaya koymaktadır (Anadolu Ajansı, 2018).

Uzun yıllar süren iç savaşın getirdiği koşullar yüzünden eğitimden mahrum kalan bölge gençlerinin eğitimi için Azez, El –Bab ve Afrin’de Gaziantep Üniversitesi’ne bağlı olarak Türk ve Suriyeli akademisyenlerin ders verdiği fakülteler kurulmuştur (Hürriyet, 2019).

Şekil 19. Suriye’de yapılan briket evler (Anadolu Ajansı, 2023).

Türkiye milyonlarca Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeli sığınmacıların geri dönüşünün sağlanması da Türkiye’nin öncelikleri arasında bulunmaktadır. Geri dönüşün sağlanması için Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı ve Bahar Kalkanı Harekâtları ile terörden arındırılan bölgelerde barınma ihtiyacını gidermek amacıyla briket ev yapım sürecine ağırlık vermiştir. Afrin, Çobanbey, Azez ve Akterin gibi birçok bölgede evlerin yapımı devam etmektedir. Ayrıca temiz su sorunu da dâhil olmak üzere okul, ibadethaneler ve oyun parkları gibi sosyal alanların

inşasına da bu sosyal konut projesi ile devam edilmektedir. Görüldüğü üzere Türkiye ABD'den farklı olarak terörizmle mücadele faaliyetlerini yürüttüğü bölgelerde yıkıma neden olmamış, sosyal yaşamı yeniden tesis etmek amacıyla politikalar üretmiştir (Anadolu Ajansı, 2023).

Türkiye, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında, terörizmle mücadelede bulunduğu yerde mücadele stratejisi kapsamında güney sınırında oluşturulmak istenen terör koridorunu engellemeye yönelik başarılı harekâtlar gerçekleştirmiştir. TSK tarafından icra edilen harekâtlar terör riskini tamamen ortadan kaldırmamış, Suriye'de terörden arındırılan bölgelere yönelik eylemler halen devam etmektedir. ABD'nin desteklediği Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi isimli yapı günümüz itibarıyla kalıcı hale gelmektedir. Fırat'ın batısında bulunan geniş bir alanı hâkimiyetinde bulduran PKK\PYD\YPG terör örgütü bu bölgelerdeki enerji kaynaklarını işleyerek kazanç oluşturmaktadır. Demografik yapıyı bozarak varlığını kalıcı hale getirmektedir. Özerk bir yönetiminden sıyrılarak bağımsız bir devlet olma yolunda ABD desteği ile adımlar atmaktadır (Engel, 2024, s.225-227).

Nitekim terör örgütü Suriye'de işgal altında bulundurduğu alanlarda meşru bir güç görünümü kazanmak amacıyla 11 Haziran 2024'te yerel seçim yapmayı planlamıştır. Türkiye'nin güvenlik politikalarına uymadığı için Türkiye tarafından yürütülen diplomatik girişimler sonucunda sözde yerel seçimler ileri bir tarihe ertelenmiştir. Suriye'de icra edilen başarılı harekâtlar ve diplomatik birçok temasa rağmen Türkiye adına bölgedeki terörizm riski halen güncelliğini korumaktadır (NTV, 2024).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Güvenlik politikaları Soğuk Savaş dönemi sonrası ile birlikte terörizm tehdidi üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Nitekim 11 Eylül saldırıları sonrası dönemde güvenlik politikalarının ana gündemini terörizm oluşturmuştur. ABD 11 Eylül sonrasında saldırgan bir güvenlik ve dış politika anlayışı geliştirmiştir. Terörizmle mücadelede “Önleyici güç kullanma” stratejisini uygulamaya alarak eylem riskini ortaya çıktığı yerde yok etmek üzere Afganistan ve Irak’ta birçok eleştiriye konu olan operasyonlarını gerçekleştirmiştir. ABD uygulamış olduğu terörizmi bulunduğu yerde bertaraf etme stratejisinin meşru dayanağını Birleşmiş Milletler Anlaşmasınının 51. Maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkına dayandırmıştır. Ancak ilerleyen süreçlerde meşru müdafaa hakkının istismar edildiği Afganistan ve Irak’ta görülmüştür. Özellikle Irak’ta gerçekleştirilen operasyonlar meşru müdafaa kapsamında yapıldığı öne sürülse de gerçekte olan, önleyici müdahale stratejisinin istismar edilmesi ile ABD’nin Ortadoğu politikasının uygulamaya geçirilmesidir.

1970’li yılların sonu 1980’li yılların başları itibariyle Türkiye Irak’ın kuzeyinde yapılanan PKK terör örgütünün gerçekleştirmiş olduğu terör eylemleriyle karşı karşıya kalmıştır. 1980 ve 1990’lı yıllarda Türkiye Irak’ın kuzeyine sınır ötesi operasyonlar düzenlemiştir. Ancak gerçekleştirilen bu operasyonların gerekçesi olarak meşru müdafaa hakkına dayandırılmamıştır. Terörizmle mücadele de en geçerli hak olarak görülen meşru müdafaa hakkını Çözüm Süreci olarak bilinen süreç sonrasında Irak’ta gerçekleştirilen operasyonlarda kullandığı görülmektedir. Türkiye terörizmle mücadelede öncelikli olarak diplomatik yolları uygulamaya çalışmıştır. PKK terör örgütü ile mücadelede uzun yıllardır Irak ile diplomatik yöntemler vasıtasıyla görüşmelerini devam ettirmektedir. Türkiye diplomatik temasları ön planda tutmasına rağmen Irak tarafından Türkiye’nin hassasiyetleri yeterince karşılık bulmamıştır. Irak’ın PKK terör örgütünün saldırılarına göz yummasına daha fazla tahammül göstermeyen Türkiye, askeri kuvvet kullanımından başka bir çaresi kalmadığı için

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Irak'ın kuzeyine sınır ötesi operasyonlar düzenlemiştir. İlk hipotezimiz olan Amerika Birleşik Devletleri'nin "Önleyici güç kullanma" stratejisi ile Türkiye'nin "Terör örgütlerini bulunduğu yerde bertaraf etme" stratejisi insani, sosyal ve güvenlik kavramları açısından farklılık arz etmektedir, araştırma da örnekleri ile açıklandığı üzere kabul edilmiştir. ABD'nin terörizmle mücadele adı altında gerçekleştirdiği operasyonların ardından Afganistan, Irak ve Suriye'de milyonlarca kişi mülteci konumuna düşerek yaşadıkları yerlerden göç etmek durumunda kalmışlardır. Binlerce kişi hayatını kaybetmiş ve sakat kalmıştır. ABD'nin operasyon gerçekleştirdiği ülkeler günümüzde halen siyasi istikrarsızlıklara karşı mücadele ederken, kaybettikleri ekonomik bağımsızlıklarını yeniden tesis etmek için çaba göstermektedirler. Türkiye meşru müdafaa hakkına dayandırarak gerçekleştirdiği operasyonlar sonucunda ise terörden arındırılan bölgelerde kalıcı istikrarın sağlanmasına yönelik adımlar atmıştır. Altyapı, eğitim, sağlık, sosyal yaşam alanları ve eğitim kurumları gibi birçok projeyi ortaya koymuştur. Türkiye askeri operasyonlar esnasında gösterdiği sivil hassasiyeti, kendisi gibi sınır ötesinde harekâtlar düzenleyen ve büyük sivil kayıplarına neden olan ABD'den ayıran en önemli özelliği olarak gösterilmektedir. Türkiye'nin harekât bölgelerinde sosyal hayatı yeniden düzenlemeye yönelik adımları ve ABD'nin Afganistan, Irak ve Suriye'de gerçekleştirdiği operasyonlar neticesinde arkasından bıraktığı yıkım 1. Hipotezimizin kabul edilebilir göstergeleridir.

Türkiye'nin terörizmle mücadele stratejisinde önemli değişimlerin olduğu dönem ise 15 Temmuz 2016'da gerçekleştirilen darbe girişimi sonrası döneme denk gelmektedir. Soğuk Savaş dönemi sonrasında küresel ölçekte güvenlik politikalarında nasıl köklü değişim yaşandıysa 15 Temmuz ile birlikte Türkiye adına önemli değişimler yaşanmıştır. Devlet içerisinde yapılan Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensuplarının devlet kadrolarından uzaklaştırılmasıyla terörizmle mücadelede daha askeri güç kullanımının etkin olduğu bir dönem başlamıştır. Terörizmle mücadele de tehdidi bulunduğu yerde bertaraf etmek amacıyla sınır ötesinde harekâtlar düzenlenmiştir. Türkiye'nin Suriye politikası 15 Temmuz darbe girişimi öncesinde değişim yaşaması gerçekliğiyle yüzleşmiştir. Ancak devlet kadroları içinde önemli kadrolara sızan FETÖ mensuplarının Türkiye'nin güvenlik politikasında yaşanan değişiminin asker operasyonlara dönüşmesini engellediği görülmüştür. Türkiye'nin

terörizmle mücadelede istediği değişim ve dönüşümü sağlayamamasının önündeki en büyük engel devlet içinde önemli kadroları elinde tutan FETÖ yapılanmasıdır. MİT tırları olayı bunun en somut örneği olarak görülmektedir. Suriye’de yaşanan iç savaşın başında diplomatik girişimleri en üst seviyede kullanan Türkiye sorunun diplomatik yöntemlerle çözülemeyeceğine dair kanaat getirerek yeni bir güvenlik siyasetine geçmek durumunda kalmıştır. DEAŞ ve PKK terör örgütü ile mücadeleyi esas alan bu tutum Türkiye’nin sınır güvenliği için bir zorunluluk halini almıştır. DEAŞ terör örgütünün boşalttığı alanlarda ABD güdümünde PKK terör örgütünün Suriye uzantısı PYD yerleştirilmiştir. Türkiye bu yıllarda Suriye’de yuvalanan terör örgütlerinin eylemlerine hedef olmuştur. Metropol kentlerde birçok eyleme maruz kalan Türkiye terör sorununu ortaya çıktığı kaynakta yok etmek üzere bir dizi sınır ötesi harekât gerçekleştirmiştir. Harekâtların başlaması ile birlikte rutin haline gelen haftalık terör eylemlerinin önü kesilerek terörizmle mücadelede yaşanan değişim ve dönüşüm hemen karşılığını vermiştir. Türkiye’nin iç ve dış güvenliğine dair önlemlerin sınırın ötesinde alınmasının gerekliliği bu harekâtlar ile açıkça görülmüştür. İkinci hipotezimiz olan, Türkiye Suriye’ye yönelik düzenlediği sınır ötesi harekâtlar ile iç ve dış güvenliğini sağlamakta başarılı olmuştur, araştırmada detaylı olarak açıklanan örnekler ile kabul edilmiştir. Türkiye bu operasyonlar neticesinde başta DEAŞ ve PKK terör örgütlerini sınırından uzaklaştırarak ülke sınırları içinde yaşanan terörist saldırıları sınırından uzaklaştırmıştır. Terör örgütlerinin sınır hattından uzaklaştırılması ile başta Hatay, Gaziantep ve Kilis gibi illerinin güvenliği sağlanmıştır. Sınır hattının terörden arındırılması sonucu ülkeye kaçak girişlerin önüne geçilmiştir. Üçüncü hipotezimiz olan Türkiye Suriye’ye yönelik düzenlediği sınır ötesi harekâtlar ile iç ve dış güvenliğini sağlamakta başarısız olmuştur, doğruluğunu tespit edecek bir bulguya rastlanılmadığından kabul edilmemiştir.

Türkiye’nin 90’lı yıllarda Irak’ta gerçekleştirmiş olduğu operasyonlar ile 15 Temmuz 2016 sonrasında gerçekleştirdiği operasyonları arasındaki farklılar bulunmaktadır. Türkiye Irak’ta üslenen PKK terör örgütüne yönelik askeri operasyonlarını 1991 öncesi dönemde sıcak takip hakkına dayandırmış, 1991 sonrası dönemde ise meşru müdafaa hakkı kapsamında icra etmiştir. Türkiye 15 Temmuz öncesi dönemde icra edilen hava ve kara harekâtlarının tamamlanmasının ardından harekât bölgelerinde kalıcı olmayıp çekilmiştir. Türkiye’nin 15 Temmuz 2016

itibariyle Suriye’de gerçekleştirdiği harekâtlar ile terörizmle mücadelesinde en dikkat çeken farklılık ise harekât bölgelerinde kalıcı üslenmeler kurmuş olmasıdır. Harekât bölgelerinde kalıcı üslenmeler kurulması 15 Temmuz sonrası uygulanan terörizmle mücadele stratejisindeki en temel farklılıklardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

15 Temmuz darbe girişimi ABD’nin başını çektiği Batılı devletlerin ve Rusya’nın Türkiye üzerinde kurduğu baskının en somut örneğidir. Türkiye 15 Temmuz ile batı merkezli politikalarından uzaklaşarak çok taraflı bir diplomasi anlayışı geliştirmiştir. Türkiye terörizmle mücadele stratejisini değiştirme gayretinde olduğu görülmektedir. 15 Temmuz darbe girişiminin Türkiye’yi bu baskıyı kırmak için hem mecbur hem de mümkün kıldığı görülmektedir. Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı ve Bahar Kalkanı harekâtları ile Türkiye potansiyel tehdidin ülke içerisinde bir terör saldırısına dönüştürmeden bulunduğu yerde bertaraf etmek amacıyla gerçekleştirmiştir. Bu harekâtların genel olarak yapılmasında güdülen amaç; 4 milyondan fazla Suriyeli sığınmacının Türkiye’ye getirdiği sosyal, ekonomik ve güvenlik açılarından getirdiği yükün hafifletilmesi, terörizm tehdidinin bulunduğu yerde ortadan kaldırılmasıdır. Harekâtlar sonucunda terörden arındırılan bölgelerde yeni yaşam alanlarının inşa süreci başlatılmıştır. Sağlık, barınma, eğitim ve alt yapı gibi kronikleşen birçok sorunla mücadele için politikalar ortaya konmuştur. Irak’ta gerçekleştirilen harekâtlardan farklı olarak Suriye’de gerçekleştirilen harekâtlar akabinde yerel kolluk unsurları oluşturularak bölgenin asayişinin sağlanması için adımlar atılmıştır. Briket konut alanları ile Suriyeli sığınmacıların ülkelerine güvenli geri dönüşlerini kolaylaştırıcı adımlar atılmaktadır. Atılan tüm politikalar Uluslararası kamuoyunda Türkiye’nin Suriye’nin toprak bütünlüğünü ihlal ettiğine yönelik ortaya atılan iddiaların temelsiz olduğu göstermektedir. Çalışmanın son bölümünde Türkiye ve ABD’nin terörizmle mücadele stratejilerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan değerlendirmede ABD’nin önleyici müdahale stratejisi ile Ortadoğu’da büyük bir yıkıma neden olduğu görülmüştür. ABD özellikle Irak’ta meşru olduğunu iddia ettiği müdahalesinin gerekçelerini ispatlayamamıştır. Diplomatik yöntemleri kullanmadan askeri kuvvet kullanımını saldırgan bir biçimde uygulamıştır. Türkiye’nin uyguladığı strateji neticesinde terörizm tehdidinden arındırılan bölgelerde sosyal hayatın düzenlenmesi amacıyla yerel yönetimler kurulmuştur. Türkiye diplomatik temaslardan sonuç alamaması sonucunda askeri kuvvet kullanmak zorunda kalmıştır. Türkiye

meşru müdafaa hakkı kapsamında orantılılık ilkesini gözeterek harekâtlarını gerçekleştirmiştir. Harekât bölgelerinde sivil hassasiyetini gözeterek operasyonlarını icra etmiştir. Türkiye'nin sınır ötesinde gerçekleştirmiş olduğu operasyonlar gerek sivil hassasiyet noktasında gerekse sosyal yaşamın yeniden tesis edilmesi noktasında emsal niteliği taşımaktadır. Türkiye terörizmle mücadelesinde yaşadığı bu strateji değişiminin sonucunda bölgesinde önemli bir güç olduğunu tekrar hatırlatmıştır. Terörizmle mücadele de askeri başarının getirdiği kazanımları masada da sürdürmek için diplomatik temaslarını devam ettirmiştir.

Sonuç olarak Türkiye Suriye'nin kuzeyinde yapılanmasını sürdürmekte olan terör örgütlerine karşın güvenliğini tesis etmek amacıyla uluslararası hukuk normlarına uygun olarak harekâtlarını icra etmiştir. Suriye'nin yeniden inşa sürecinde aktif bir politika yürütülerek sayıları 4 milyonu bulan Suriyeli sığınmacıların ülkelerine güvenli dönüşünün sağlanması elzemdir. Nitekim terör örgütü PKK\PYD\YPG'nin Suriye'nin kuzeyinde demografik yapıyı değiştirmeye yönelik çalışmaları düşünüldüğünde bu noktada aktif siyaset yürütülmesi gerektiği değerlendirilmektedir. 24 Aralık 2024 tarihi itibarıyla Esad rejiminin devrilmesiyle bölgedeki belirsizliğin devam edeceği ön görülmektedir. Türkiye'nin çok taraflı diplomatik temaslarının devamlılığı bölgedeki etkinliğinde önemli rol oynayacağı değerlendirilmektedir. Suriye'de iç savaş halen devam ederken, PKK\PYD\YPG terör örgütü ABD tarafından silah, ikmal, lojistik ve askeri anlamda desteklendiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kapsamda orta ve uzun vadede Fırat nehrinin doğu ve batısında terör örgütü hâkimiyetinde olan bölgelerden gelebilecek güvenlik tehditlerine yönelik askeri ve siyasi tedbirlerin alınması gerekmektedir. Çalışma ile Türkiye ve ABD'nin terörizmle mücadele stratejileri insani, sosyal ve güvenlik paradigmaları açısından değerlendirilerek literatüre katkıda bulunmaya çalışılmıştır. Farklı ülke örneklerinin ele alınmasıyla, ülkelerin terörizmle mücadele stratejilerinin karşılaştırmalı değerlendirmesi yapılarak alana katkıda bulunulacağı tavsiye edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abrams, M. (2008). What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy. *International Security*, 32 (4), 78–105.
- Acun, C. ve Keskin, B. (2016, Şubat). PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi: PYD-YPG. İstanbul: SETA Yayınları.
- Ağkaya, O. (2018). Eski Terörizm, Yeni Terörizm: 9/11 ve Eskimeyen Terörizm Söylemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2), 275-298.
- Akalın, A. H. (2009). Terör ve Terörizm. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı.
- Akgün, M.H. (2022). 15 Temmuz ve TSK'nın Sivil Kontrolünde Tarihi Dönüşüm. Duran, B. ve Uzun, C.D. (Ed.). 15 Temmuz Sonrası Türkiye Siyaset, Hukuk, Dış Politika, Güvenlik (s.137-167). İstanbul: SETA Kitapları.
- Akın, D. (2012). Uluslararası Terörizmin Tarihi. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Akutay, S. S., ve Ateş, D. (2013). Türkiye'nin Sınır Ötesi Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(3), 109-146.
- Al, A. K. (2012). Uluslararası Terörizm ve Türkiye. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.
- Anadolu Ajansı. (2016, 23 Aralık). Suriye'deki terör koridoru projesi Münbiç'te tıkandı. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/2717>
- Anadolu Ajansı. (2018, 18 Ekim). Türkiye geri dönüşleri teşvik için Suriye'de 3 hastane inşa etti. Erişim Adresi : <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-geri-donusleri-tesvik-icin-suriyede-3-hastane-insa-etti/1285284>

- Anadolu Ajansı. (2019, 9 Aralık). ABD'nin Suriye'deki konuşlanma şekli değişiyor. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-nin-suriyedeki-konuslanma-sekli-degisiyor/1639956>
- Anadolu Ajansı. (2023, 5 Mayıs). Suriyelilerin eve dönüşü için ülkenin kuzeyindeki briket ev yapımları hızla devam ediyor. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/suriyelilerin-eve-donusu-icin-ulkenin-kuzeyindeki-briket-ev-yapimlari-hizla-devam-ediyor/2902006>
- Arslan, H. (2022). Türkiye'nin Yeni Güvenlik Konseptinin Terörizmle Mücadele Üzerindeki Etkisi. *International Journal of Disciplines in Economics & Administrative Sciences Studies*.
- Ataman, M. (2006). Değerler ve çıkarlar: ABD'nin Ortadoğu politikasını belirleyen temel unsurlar ve ilkeler. *Ortadoğu Yıllığı*, 401-431.
- Aydemir, K. (2023). Modern Terör Örgütlerinin Şiddet Kullanımına Yönelik Değişen Stratejisi: FETÖ/PDY Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37), 28-41.
- Bakan, Z. A. (2007). Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları. *21. Yüzyıl Dergisi*, 1(3), 35-50.
- Barlas, B. (2021). 2000 Sonrası Türkiye'nin Ulusal Ve Uluslararası Güvenliğine Yönelik Tehditlerin Oluşum Analizi. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Battır, O. ve Yiğittepe, L. (2021). Trump Sonrası Dönemde Türkiye-ABD İlişkileri: Güvenlik Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme. *International Social Sciences Studies Journal*, 2587-1587.
- Bayraç, H. N. (2009). Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye: Petrol ve Doğal Gaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 115-142.
- Bekar, N. (2019). Güvenlik Kavramının Değişimi ve Türkiye'nin Barışı Koruma Faaliyetlerine Katkısı. *Avrasya Etüdüleri*, 56(2), 179-202.
- Bilgiç, S., Akyürek, S. (2009). Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizi, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara.
- Bural, E. B. (2020). Yeni Nesil Terörizm Paradigması. Imıl, M. (Ed.). *Yeni Nesil Terörizm* (s. 11-34). Ankara: Nobel Akademik Yayınları.

- Buzan, B. (2008). *People, states & fear: an agenda for international security studies in the post-cold war era*. ECPR press.
- Çaşın, M. H. (2008). *Uluslararası Terörizm*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- CNN Türk. (2004, 14 Eylül). Powell: Irak'ta kitle imha silahları bulunamadı. Erişim Adresi: <https://www.cnnturk.com/dunya/powell-irakta-kitle-imha-silahlari-bulunamadi-333487>
- Çelik, E. (2021). *Yoksulluk Olgusunun Radikalleşme Sürecine Etkileri*. (Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Çelik, E. (2021). *Yoksulluk Olgusunun Radikalleşme Sürecine Etkileri*. (Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Çınar, B. (1997). *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*. Sam Yayınları. Ankara.
- Çınar, B. (2009). The root causes of terrorism. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 36(1), 93–119.
- Çınar, Y. (2014). *Barışa Giden Yolda Başarısız Müzakere Örneği: Sri Lanka Hükümeti-LTTE Görüşmeleri*. *Liberal Düşünce Dergisi*, (75), 31-50.
- Çilingiroğlu, D. F. (2021). *Türkiye’de Küreselleşmeye Dayalı Dinsel Terörizm ve Mücadele Metodolojisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kapadokya Üniversitesi Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Çoban, A. (2022). *ABD'nin Barack Obama Dönemi Suriye Politikası*. *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 36-57.
- Deane, S. (2009). Instituting Peace: Third party principles and the Mitchell effect. *Journal of intervention and statebuilding*, 3(1), 65-91.
- Demir, C. K. (2010). *Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Avrupa’da Etnik AYRILIKÇI Terörizmin Analizi; PIRA, ETA, PKK*. (Doktora Tezi). T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı.

- Demir, C. K. (Ekim 2015) Terörizmle Mücadelede Örgütsel Yaşam Evreleri Yaklaşımı. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 22, 131-66.
- Demir, E. (2021). Türkiye'nin Suriye politikası bağlamında TSK'nın Suriye'deki sınır ötesi harekâtlarının nedenleri ve sonuçları. Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 5(2), 541-588.
- Demir, G. (2022). Türkiye'nin Terörle Mücadelede Önleyici Müdahale Stratejisi. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı.
- Demirci, S. (2011). Terörizme Karşı Mücadele Modelleri. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(2), 193-212.
- Doğan, H. İ. ve Sevinç, B. (2011). Suç Teorileri ve Şehir Güvenliği: Bitlis İliyle İlgili Genel Bir Değerlendirme. Turkish Journal of Police Studies/Polis Bilimleri Dergisi, 13(4).
- Doğu, E. Uluslararası Terörizm, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 47, Sayı 3, 140.
- Duran, B. (2016, 21 Ekim). Neden “Yeni Güvenlik” Politikası? Erişim Adresi: <https://www.setav.org/yorum/neden-yeni-guvenlik-politikasi>
- Duran, B. (2022). 15 Temmuz Darbe Girişiminin Türk İç ve Dış Siyasetine Etkisi. Duran, B. ve Uzun, C.D. (Ed.). 15 Temmuz Sonrası Türkiye Siyaset, Hukuk, Dış Politika, Güvenlik (s.13-51). İstanbul: SETA Kitapları.
- Dücan, E. ve Özsoylu, A. F. (2016). Türkiye’de Terörün Sosyo-Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi: Panel Veri Analizi. Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20 (2), 111-132.
- Dünya. (2018, 26 Mart). Zeytin Dalı, hedefine Tel Rıfat'la ulaşacak. 13 Kasım 2024, Erişim Adresi: <https://www.dunya.com/gundem/zeytin-dali-hedefine-tel-rifatla-ulasacak-haberi-408866>
- El-Said, H. (2012). De-radicalising Islamists: Programmes and their impact in Muslim majority states. <https://icsr.info/wp-content/uploads/2012/02/1328200569ElSaidDeradicalisation1.pdf>, (Erişim tarihi: 04.11.2024).

- Engel, H. (2024). Türk Silahlı Kuvvetleri Tarafından Terörizmle Mücadele Kapsamında Gerçekleştirilen Sınır Ötesi Askerî Harekâtların Meşruiyeti. (Yüksek Lisans tezi). Ankara: T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, İ. (2013). Terörle Mücadele Staratejileri Bağlamında " Müzakere": Türkiye Örneği. Akademik İncelemeler Dergisi, 8(2), 347-392.
- Erol, M. (2018). Batı Basınında Zeytin Dalı Harekatı. SETA Dergisi, 188, 1-7.
- Ettinger, A. (2017). US national security strategies: Patterns of continuity and change, 1987-2015. Comparative strategy, 36(2), 115-128.
- Frum, D., Perle, R. ve Kaçmaz, G. (2004). Şeytana son: Terörde savaş nasıl kazanılır?. Truva Yayınları.
- Ganor, B. (2005). The Counter-Terrorism Puzzle: A Guide for Decision Makers, Transaction Publishers, New Brunswick.
- Gökçe, A. F. (2016). Adalet Kavramı Kapsamında Geçmişle Hesaplaşma ve Uzlaşma: Türkiye. Bilge Strateji, 8(15), 113-142.
- Gökçe, A. F. (2017). Dijital Çağın Küreselleşen Terörü: Post-Modern Terörizm. 15. Kamu Yönetimi Forumu, 253-267.
- Gökçe, A. F. (2018). Terörizmle Mücadele Politikaları. E. A. Cenay BABAOĞLU içinde, Kamu Politikası Analizi Türkiye Uygulamaları (s. 368). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Gökçe, A. F. (2021). Terör ve Güvenlik Algısında Yeni Paradigmalar. Algı Yönetimi Siyasal ve Dijital İletişim, Sosyal Medya ve Kitle İletişimi, 363-383.
- Gökçe, A.F. (2019). Terör Örgütleriyle Mücadele Mi? Müzakere Mi? Farklı Uygulamalar ve Sonuçlar. 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM13) Tam Metin Bildiri Kitabı, 735-756.
- Göksu, E. (2021). Ayrılkçı Terörizmin İdeolojik Kökeni: Eta Üzerine İnceleme. (Yüksek Lisans Tezi). T.C Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetim Anabilim Dalı.
- Gönül, C. O. (2021). Uluslararası İlişkilerde Bir Şiddet Tezahürü Olarak Uluslararası Terörizm ve İşid Örneği. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

- Görücü, K. (2022, 27 Şubat). Odak: İkinci Yıl Dönümünde Bahar Kalkanı Harekatı ve Barışın Tesisi Erişim Adresi: <https://www.setav.org/odak/odak-ikinci-yil-donumunde-bahar-kalkani-harekati-ve-barisin-tesisi>
- Guild, E. (2007). Inside Out or Outside In? Examining Human Rights in Situations of Armed Conflict. *International Community Law Review*, 9(1), 33-58.
- Güçlü, İ. (2014), Terörle Mücadele Stratejileri, Harmancı, F. M; Gözübenli, M. ve Zengin, C. (Ed.), Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler. Nobel Yayınevi, ISBN:978-605-133-960-3
- Gündüz, O. ve Göçoğlu, V. (2020). Ulusal güvenlik politikası çerçevesinde ABD'nin güvenlik anlayışına kronolojik bir bakış. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(21), 725-755.
- Güneş, E. (2019). Terörizmle mücadelede yeni bir trend olarak terör örgütleriyle görüşme tekniği: PKK/KCK örneği. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 266-286.
- Habertürk. (2019, 9 Kasım). İşte Barış Pınarı Harekâtında son durum. Erişim Adresi: <https://www.haberturk.com/son-dakika-iste-baris-pinari-harekati-ndan-son-durum-haberler-2538922>
- Hürriyet. (2019, 4 Ekim). Suriye'de üç yeni fakülte. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/suriyede-uc-yeni-fakulte-41344348>
- İktibas Dergisi. (2019, 11 Kasım). Suriye'de petrol oyunu!. Erişim Adresi: <https://iktibasdergisi.com/2019/11/11/suriyede-petrol-oyunu/>
- İnaç, H. (2021). Uluslararası Güvenlik Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye. Bilge Kültür Sanat.
- Jamwal, N. S. (2003). Counter terrorism strategy. *Strategic Analysis*, 27(1), 56-78.
- Jones, S.G. ve Libicki, M.C. (2008). How Terrorist Groups End: Lessons for Countering al Qa'ida. RAND Corporation.
- Kadıoğlu, İ. A. (2020). Zeytin Dalı Harekâtı: Türkiye'nin Suriye'ye Sınır Ötesi Operasyonu Ve Meşru Müdafaa Hakkı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (41), 210-227. <https://doi.org/10.30794/pausbed.748134>
- Karaağaç, Y. (2019). Terörizmle Mücadele Yöntemleri: İngiltere Ve Kolombiya Örneği. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 231-242.

- Karaağaç, Y. ve Acar, H. (2020). Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Suriye Politikası Ve PKK-PYD İlişkisi Bağlamında Yeni Askeri Stratejisi. Barış Araştırmaları Ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 8(2), 76-101.
- Karakaya, İ. (2019). "Küresel terörizmin dönüşümü: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) örneği". Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 38(1), 149-198.
- Katılmış, C., Arpacı, I., ve Özdemir, F. N. (2022). Terörizm İle Mücadele Kapsamında Türkiye, İngiltere Ve İspanya'nın Karşılaştırılması. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), 871-888. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.825843>
- Kaya, E. (2022). Terörizmle Mücadelede Müzakere Yöntemi: ETA-LTTE-PKK-FARC İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler Yayınevi.
- Kaya, R. (2020). Harekâtlar ekseninde Türkiye'nin Suriye'de terörle mücadelesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2(2), 143-165.
- Kaya, Z. (2013). Terörle Mücadelede Toplumun Rolü. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Suç Araştırmaları Anabilim Dalı.
- Kaya, Z. (2020). "Tersine Radikalleşme" ve Terörle Mücadele: Dost mu, Düşman mı?. Altun, F. ve Yalçın H.B. (Ed.). Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi (s.97-125). İstanbul: SETA Kitapları.
- Kemiksiz, N. (2020). Küresel Terörün Gelişme Aşamaları: Hedefler, Motifler, Teknikler. H. ACAR içinde, Küresel Terör ve Güvenlik politikaları. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kılıç, Z. (2007). Küreselleşme İle İvme Kazanan Uluslararası Terörizm ve Buna Karşı Alınan Tedbirler. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Köylü, M. (2018). Suriye, PYD\YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekâtı. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 5(11), 70-86.

- Kronos. (2021, 26 Mayıs). ABD işgalinden bu yana Irak'ın 150 milyar dolar petrol geliri çalındı. Erişim Adresi: https://kronos37.news/abd-isgalinden-bu-yana-irakin-150-milyar-dolar-petrol-geliri-calindi/#google_vignette
- Kurt, S. (2019). “Yeni Terörizm” in Geleceğin Güvenlik Ortamına Etkileri: Daes Örneği. *Gazi Akademik Bakış*, 13(25), 133-161.
- Kurtulus, E. N. (2011). The “new terrorism” and its critics. *Studies in Conflict & Terrorism*, 34(6), 476-500.
- Kurtulus, E. N. (2012). The new counterterrorism: Contemporary counterterrorism trends in the United States and Israel. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(1), 37-58.
- Kurum, M. (2015). Terörist Örgütlerin Güvenli Ortamları ve Terörist Örgütler İle Mücadelede Güvenli Ortamları Hedef Alma Yaklaşımı: PKK Terörist Örgütü Örneği. (Doktora Tezi). Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Kuyaksil, A. (2014). Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dinî Kavramlar. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 1(1), 79-114.
- Laqueur, W. (1999). *The new terrorism: Fanaticism and the arms of mass destruction*. Oxford University Press.
- Mahdi, C. (2009). II. Körfez Savaşından Sonra Irak Ekonomisi ve Irak Petrollerinin Irak Ekonomisindeki Yeri ve Geleceği (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Martin, G. (2017). *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar*. Ankara: Adres Yayınları.
- Millî İstihbarat Teşkilâtı Resmi İnternet Sitesi, “İstihbarat Oluşumu”, <http://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html#>, (Erişim tarihi: 24 Eylül 2024).
- Milliyet. (2011, 16 Aralık). ABD Savaşı bitirdi enkaz Irak'a kaldı. Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/abd-savasi-bitirdi-enkaz-irak-a-kaldi-1476145>
- MSB, Milli Savunma Bakanlığı. (2024). Erişim Adresi: <https://www.msb.gov.tr/BaharKalkani>

- Neciyev, E. "Cenevre'den Soçi'ye 'Suriye' Problemine Çözüm Arayışları". *Tarih Ve Gelecek Dergisi* 5, sy. 3 (Aralık 2019): 835-50.
<https://doi.org/10.21551/jhf.649765>.
- NTV. (2024, 6 Haziran). YPG Suriye'de yasadışı seçimi erteledi. Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/dunya/ypg-suriyede-yasadisi-secimi-erteledi,EIKqzxt8xEe8QNifzRvepA>
- Ortakavak, Z. ve Yeltin, H. (2022). Askeri Operasyonların Bölgesel Nüfus Hareketlerine Etkisi Üzerine Mekânsal Bir İnceleme: Barış Pınarı Harekâtı Örneği. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 327-365.
- Özalp, M. (2018). Türkiye'nin Suriye'ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkını Operasyonu. *Bartın Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 169-186.
- Özçelik, N., ve Acun, C. (2018). Terörle mücadele de yeni safha: Zeytin Dalı harekâtı. *Seta Yayınları*.
- Özdağ, Ü. (2008). İstihbarat teorisi. *Kripto Kitaplar*. Ankara.
- Özel, M. (2017). Türkiye'de İçişleri Bakanlığı'nın 2016 Sonrası Dönemde Bölücü Terörle Mücadele Yönteminin Analizi: Operasyon Ve İkna, 863-883.
- Özer, Y. (2015). Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Rolü: Kültürel İstihbarat Konsepti. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 51-80.
<https://doi.org/10.17336/igusbd.08228>
- Özkan, K. M. (2022). Birleşik Krallık'ın Ulusal Güvenlik Yaklaşımı ve Terörizmle Mücadele Stratejisi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 1(41), 119-162.
- Özkır, Y. (2018, 24 Ocak). Zeytin Dalı: Operasyonel İletişim Stratejisi. Erişim Adresi: <https://www.setav.org/strateji-arastirmalari/zeytin-dali-operasyonel-iletisim-stratejisi>
- Öztürk, S. ve Çelik, K. (2009). Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(2), 85-106.
- Polat, D. Ş. (2020). Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki askerî harekâtının amaçları ve sonuçları. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(33), 53-96.
- Powell, J. (2016). Teröristlerle konuşmak: silahlı çatışmalar nasıl sona erdirilir. *Aykırı Yayıncılık*.

- Prımakov, Y. (2004). 11 Eylül ve Irak'a Müdahale Sonrası Dünya. Doğan Ofset Yayıncılık ve Matbaacılık.
- Salman, S. (2021). Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve. Uluslararası Beşerî ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, 5(1), 35-58. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ihssr/issue/58048/761596>
- Sandıklı, A. (2015). Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği. Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Saraçlı, M. (2007). Uluslararası Hukukta Terörizm. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11(1), 1049-1078.
- Saran, M. ve Bitirim, S. (2010). Terörle mücadelede sosyal pazarlama ve iletişim stratejileri. Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 1(2), 87-109.
- SDE Akademi. (2024, 10 Kasım). Fırat Kalkanı Operasyonunun Türkiye İçin Gerekliliği. Erişim Adresi: https://www.sdeakademi.org/firat-kalkani-operasyonunun-turkiye-icin-gerekligi_4-106
- Sözer, M. A. ve Elmas, M. S. (2009). Terörle Mücadelede Farklı Bir Yaklaşım: Japonya Örneği. İhsan Bal ve Süleyman Özeren (der.), Uzakdoğu'dan Yeni Kitaya Terörle Mücadele, USAK Yayınları, Ankara.
- Stratejik Ortak. (2021, 15 Ekim). İdlip Son Durum Haritası ve Güncel Gelişmeler. Erişim Adresi: <https://stratejikortak.com/2021/10/bahar-kalkani-harita-idlib.html>
- Şahin, S. (2017). Terörizm ve terör örgütleri ile mücadele: Türkiye'nin DEAŞ (IŞİD) terör örgütüyle mücadele politikası. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Y. (2018). Terörizm: Tanımı, Tarihi ve Genel Özellikleri. S. Z. HAKLI içinde, Radikalleşme Şiddet Ve Terörizm. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Şen, O. (2017). 21. Yüzyılın Başlangıcında Terörizmle Stratejik Mücadele. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tangör, B. ve Sayın, S. (2012). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı mı?. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 11(1), 85-118.

- Taşdemir, F. (2012). İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk Açısından Türkiye'nin Ayrılcı Terör Örgütü PKK İle Mücadelesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16(1), 107-151.
- Taşdemir, F. (2020). 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler. Akademik Hassasiyetler, 7(14), 173-213.
- Temizel, M. (2011). Terörizmde Yeni Milad: 11 Eylül 2001. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 14 (1-2), 311-348
- TERAM (2021). Terörizmle Mücadelede Yöntem ve Teknikler. Erişim adresi: <https://www.teram.org/Icerik/terorizmle-mucadelede-yontem-ve-teknikler-162>
- Torun, A. (2012). Ulusal Güvenlik Ve Küreselleşme: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Politikasının Dönüşümünde Küreselleşmenin Rolü. (Doktora Tezi). T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- TRT Haber. (2019, 11 Ekim). Barış Pınarı Harekatı'nın ilk 48 saati. Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/baris-pinari-harekatinin-ilk-48-saati-435330.html>
- TRT Haber. (2021, 22 Nisan). ABD'nin Afganistan savaşından geriye kalan büyük yıkım. Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/infografik/abdnin-afganistan-savasindan-geriye-kalan-buyuk-yikim-575172.html>
- Turaman, O. ve Çelik, A. H. (2018). Türkiye Ve ABD'nin Ortadoğu Dış Politikası: Irak Ve Suriye Örnekleri Üzerinden Çatışan Ve Örtüşen Değerler İkilemi. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(1), 116-138.
- Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim tarihi: 4 Mayıs 2023).
- Türk Dil Kurumu. (2023, Aralık). <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkmen, M. (2021). 1 Mart Tezkeresi Bağlamında Türkiye'nin Irak Politikası. Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 5(1), 185-212.
- Uluçakar, M. ve Demir, B. M. (2021). Bir Kuramsal Analiz: Çatışma ve Terör. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 9 (2), 354-377.
- Yalçın, H. B. (2020). Asimetrik Savaş, 1. Baskı, Seta Yayınları, Ankara.

- Yalçın, H.B. (2020). Terörle Mücadeleye Stratejik Yaklaşım. Altun, F. ve Yalçın H.B. (Ed.). Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi (s.19-52). İstanbul: SETA Kitapları.
- Yalçın, S. (2006). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizmle Mücadele. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (4), 98-119.
- Yenişafak. (2024, 10 Kasım). 21'nci yüzyılda bir zafer: Fırat Kalkanı. Erişim Adresi: <https://www.yenisafak.com/dunya/21nci-yuzyilda-bir-zafer-firat-kalkani-2784901>
- Yeşiltas, M., Seren, M. ve Özçelik, N. (2017). Fırat kalkanı harekâtı: Harekatın icrası, istikrarın tesisi ve alınan dersler. SETA.
- Yeşiltas, M. (2022). Türkiye'nin 15 Temmuz Sonrası Değişen Güvenlik Siyaseti. Duran, B. ve Uzun, C.D. (Ed.). 15 Temmuz Sonrası Türkiye Siyaset, Hukuk, Dış Politika, Güvenlik (s.237-262). İstanbul: SETA Kitapları.
- Yılmaz, S. (2006). 21. yüzyılda güvenlik ve istihbarat (Vol. 78). Alfa Yayınları.